

RECENZIE

RYCHLÍK, J. (Ivan Pavlov, Vladimír Penčev, Emilia Angelovová, Svetlana Bajčinská): *DĚJINY BULHARSKA*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2000, 508 s.

Český historik Jan Rychlík, v slovenskej odbornej i širšej verejnosti známy ako autor významne sa podieľajúci na výskume slovensko-českých vzťahov, sa „vrátil“ ku svojej prvotnej orientácii a v známej edícii Lidových novín Dejiny štátov vydal obsiahle Dějiny Bulharska. Jeho práca prehľadne zhrnuje predovšetkým politický, sociálny a kultúrny (menej hospodársky) vývoj súčasného bulharského územia od počiatkov jeho osídlenia až do prvých rokov po páde komunistického systému. J. Rychlík mal sťaženú úlohu – česká historiografia sa úspešne venuje bulharským dejinám fakticky od začiatkov svojej novodobej histórie a aj v posledných desaťročiach vyšlo viacero prác mapujúcich najrôznejšie aspekty bulharského vývoja. Hoci mnohé diela sú v rôznej miere negatívne poznačené dobou svojho vzniku, záujemca o bulharskú problematiku aj v ideologicky zaťažených textoch objaví potrebné informácie a môže úspešne využiť ich značnú faktografickú bohatosť. Český pohľad na bulharské dejiny si skrátka v historickej bulharistike vydobyl významné a nezastupiteľné miesto a väčšina doterajších prehľadových prác pritom prihliadala na všetky špecifické záujmy domáceho záujemcu o bulharskú problematiku. Na druhej strane J. Rychlík sa mohol oprieť o viacero nových prác bulharskej historiografie posledného desaťročia, pričom mnohé z nich sú zásadného charakteru. Navyše od posledného syntetizujúceho českého diela (Č. Amort: Dějiny Bulharska. Praha 1980) vzišli zo spolupráce viacerých bulharských akademických inštitútov aj mimoriadne rozsiahle a detailné (zatiaľ osemzväzkové) Dejiny Bulharska. Na širokej faktografickej báze sú v nich zhrnuté údaje predovšetkým o starších bulharských dejinách (projekt sa zatiaľ skončil rokom 1918). Rychlík však predovšetkým využíva starší i novší bulharský, prirodzene, český, ale i inojazyčný (najmä macedónsky) parciálny výskum, úspešne sa nechal nanovo inšpirovať kvalitnou, no marxistickou historiografiou zaznávanou bulharskou historickou „klasikou“ (prácami Marina Drinova, Vasila Zlatarského, Petra Mutafčieva či Ivana Dujčeva), a tak text jeho desiatich základných kapitol úspešne kombinuje korektné staršie výsledky výskumu s novými pohľadmi na tradičnú problematiku a so všetkými najzávažnejšími novými poznatkami z hlavných smerov bulharistického bádania. I jeho prístup si uvedomuje českého prijímateľa: práve systematická pozornosť venovaná českým (česko-slovenským) súvislostiam a zhrnutiu historického vývinu česko-slovensko-bulharských kontaktov sa stali prednosťou Rychlíkovej knihy. V dopĺňujúcej jedenástej kapitole je množstvo sviežich pohľadov na prenikanie českého vplyvu do Bulharska i v takých tradičných a českou historiografiou už pomerne podrobne spracovaných témach ako obdobie bulharského „národného obrodzenia“, či medzivojnovej československej republiky. Obsahuje však i nové pozoruhodné informácie, napr. o role Československa v kontroverzných bulharsko-juhoslovanských vzťahoch počas roztržky v Informbyre a po roku 1948, o charaktere československo-bulharských vzťahov v časoch, keď obe krajiny patrili do sovietskeho bloku a i. Tieto súvislosti pritom spracoval nielen z doteraz známych parciálnych odborných publikácií, ale aj na základe vlastného pôvodného výskumu. A možno autorovi vysloviť len uznanie, že sa venoval aj bulharsko-slovenským kontaktom. (Vysvetlenie ich zaradenia podal v úvode.) Nie je jeho chybou, že práve mnohé z dôležitých otázok slovensko-bulharských vzťahov zostali v porovnaní s podobnými aspektmi česko-bulharskej problematiky nepovšimnuté. V tom sa odrazila skôr nedostatočnosť zázemia slovenskej bulharistiky, a teda aj jej výsledkov. Naopak, Rychlíkovou zásluhou sa aj v týchto častiach objavilo viacero nových informácií hodných pozornosti slovenského čitateľa. (Máme na mysli predovšetkým obdobie 20. storočia.)

Premyslená koncepcia práce však priniesla pozitíva komplexnejšieho charakteru. Chceme upozorniť najmä na dve črty. Syntézy podobného druhu musia obsiahnuť veľmi široký časový záber. Ten so sebou nevyhnutne prináša množstvo najrozmanitejších, rozporných až vzájomne protikladných, často diskontinuálnych historických trendov. A sme často svedkami, že autori v nich sa – niekedy umelo – usilujú nájsť jednotné smerovanie. Tomuto nebezpečenstvu sa J. Rychlík vyhýba. Ako jednotiacu líniu výkladu si – zdánlivo jednoducho – vybral len sledovanie vývoja všetkých území, ktoré v jednotlivých obdobiach patrili k bulharskému štátu. Zdôrazňuje, že takouto líniou nemohli byť, a nie sú len dejiny bulharského etnika. Na rozdiel od mnohých prác sa teda nepokúša násilne objavovať kontinuitu dnešnej bulharskej národnosti s čím najstarším obdobím, ani historickými argumentmi zdôvodňovať jej nároky na to-ktoré územie. Vzdal sa aprioristických predstáv, že územia, ktoré v určitých obdobiach bulharskému štátu patrili, majú mu z historických či etnických dôvodov patriť aj v súčasnosti. Jeho koncepcia sa ukázala veľmi šťastnou. (Zdôrazňujeme ju preto, že práve v historických prácach zaoberajúcich sa dejinami jednotlivých teritórií Balkánskeho polostrova nie je samozrejmosťou.) I menej poučenému čitateľovi sa ozrejmi jej dôležitosť napríklad pri kapitolách analyzujúcich stredovekú bulharskú štátnosť, pasážach prehodnocujúcich tradičný pohľad na tému bulharského „národného obrodenia“, vývoj dnešného bulharského územia v 19. storočí a pod. Avšak nielen pri takýchto významných problémoch dokázal autorov prístup čitateľovi nepredpokladať, korektne a pritom výstižne sprostredkovať viaceré nové metodické prístupy v skúmaní bulharských dejín, či problémy, ktoré sa pred historikmi vynorili len v nedávnej dobe. J. Rychlík sa bezpečne pohybuje v konfliktnom teréne otázok o vývoji etnicity, národného sebauvedomovania, vzťahu etnického a štátneho územia. Nedal sa zviazať ani dosť častým postojom bulharských autorov syntetizujúcich prác zdôrazňujúcich špecifiká bulharského vývoja a zároveň ich vnímajúcich ako prednosti. Čitateľovo zoznamovanie sa aj s teoretickou stránkou skúmania historického procesu, je pritom vďaka autorovho pera nenásilné a bezproblémové. Ďalšou charakteristickou a dôležitou črtou výkladu je jeho presah do širších súvislostí. J. Rychlík bulharskú problematiku dokáže vidieť v celobalkánskom kontexte. Aj toto ponímanie čiastočne vyplýva z už uvedenej snahy opísať vývin územia, nie etnika; autor zúročil aj svoje hlboké znalosti dejín balkánskeho regiónu, a tak nám poskytuje zaujímavý pohľad na širšie a komplexnejšie súvislosti bulharského vývinu, často dokonca paralelne vysvetľuje problematiku vývinu viacerých štátnych celkov naraz, a to tak v období stredoveku, ako aj v moderných dejinách vrátane dejín súčasnosti. Čitateľ sa pritom nestráti v množstve detailov, lebo Rychlíkov výklad je veľmi premyslený, sugestívne sústredený na tie črty, ktoré považuje v tom-ktorom období za najcharakteristickejšie. To všetko prispelo k príťažlivosti a presvedčivosti práce.

Autorove stanoviská k závažným kontroverzným odborným otázkam sú pritom vždy fundované. Práve široká znalosť problematiky mu dovolila, aby čitateľovi mohol poskytnúť vecný a jasný výklad všetkých tradične pretrvávajúcich odlišných prístupov k tej-ktorej téme. Spomeňme napr. výklad rozdielnosti názorov na stále sa opakujúce otázky vzniku slovanského písma a rozvoja slovanského písomníctva. Precízne tiež vysvetľuje formovanie vedomia ranostredovekej bulharskej príslušnosti, príčiny rôznych typov historického povedomia u rozličných sociálnych skupín juhoslovanských kmeňov usídlených na bulharskom teritóriu. (J. Rychlík zdôrazňuje, že v stredoveku išlo predovšetkým o vedomie stavovskej príslušnosti, upozorňuje, že v širokých vrstvách vidieckeho obyvateľstva sa staršie vedomie kmeňovej príslušnosti nemenilo na vedomie príslušnosti k stredovekej bulharskej národnosti, ale skôr na regionálne vedomie.) Príživkuje aj zdĺhavosť týchto procesov a napr. dôležitý fakt, že skupiny mestského obyvateľstva nikdy netvorili samostatnú politickú a sociálnu skupinu, na rozdiel od západoeurópskych štátov v Bulharsku nikdy nezískali politickú samosprávu a moc. Veľmi korektný je autorov výklad takisto tradične kontroverzných otázok okolo systému, mechanizmu a metód byzantskej nadvlády nad Bulharskom v rokoch 1018 – 1187. Kontroverzné

Samuilovo cárstvo z prelomu 10. – 11. storočia však J. Rychlík jednoznačne charakterizuje ako priame pokračovanie bulharskej štátnosti (s. 70 – 73). Tu teda stojí na stanovisku bulharskej historiografie. Treba však aspoň poznamenať, že jestvujú aj iné spôsoby výkladu a nemusí ísť len o zásadne protikladný postoj macedónskej historiografie, ktorá v Samuilovom panovaní zase, naopak, vidí stredoveký macedónsky štát. Medzi týmito dvoma vyhranenými pólmi sa totiž v súčasnosti pohybuje historiografia ostatných balkánskych južnoslovanských krajín a mnohí historici upozorňujú na viaceré aspekty, ktoré spochybňujú jednoznačné zaradenie tohto štátu tak, ako ho hodnotí autor: (t. j. ako pokračovanie bulharskej ríše, s centrom preneseným po strate severovýchodných oblastí do Macedónie) Naopak, k najdôležitejším a najvydarenejším častiam práce patria pasáže analyzujúce charakter osmanskej vlády na Balkánskom polostrove a jej zmien v priebehu dlhoročného vývoja. V zhode so súčasnými trendmi výskumu si J. Rychlík viac než čisto politické aspekty osmanskej moci všima hospodárske a sociálne pomery ovplyvňujúce bežný život širších vrstiev obyvateľstva, organizáciu osmanského systému, vtedajšiu pestrú etnickú skladbu bulharských území, i to ako sa pokusy o modernizáciu Osmanskej ríše prejavili na jej periférii a tak i v bulharských podmienkach. Je pravdou, že česká historiografia a má i staršie odborné výskumy v tomto smere, výskumy ktoré spochybňovali jednostranné vnímanie osmanskej moci ako zotročujúceho jarma a útlaku slovanských národov. Ich závery však širšej verejnosti neboli vždy rovnako sprostredkované. Osobitne by sme však vyzdvihli kapitoly zaoberajúce sa modernými dejinami, devätnástym a predovšetkým 20. storočím. Autor jednoducho nezaprel svoju profiláciu historika moderných dejín. Pre čitateľa najprínosnejšie sú časti, ktoré na rozdiel od starších prác spravodlivejšie posudzujú jednotlivé prúdy moderného bulharského národnoemancipačného hnutia, zaujímajú kritickejší postoj k donedávna takým vyzdvihovaným radikálnym národným aktivistom typu Levskeho a Boteva. Tak isto sem treba zaradiť podrobný a živý opis vnútropolitického vývoja novodobého bulharského štátu, a hlavne analýzu politiky štátu voči macedónskemu problému, a to od čias jeho vzniku až vlastne po najžeravejšiu súčasnosť. (Je podaný veľmi detailne, vrátane donedávna u nás veľmi „cudne“ vysvetľovaných názorov bulharských komunistov.).

Aj spomenuté širšie ponímanie bulharskej problematiky prinieslo najpozoruhodnejšie výsledky práve v týchto kapitolách. Práve preto text nenanucuje záväznú odpoveď na takú časť otázky, ktorá politika, ktorého národného štátu je tá „spravodlivá“, pozorný čitateľ, naopak, pochopí, ako sa historicky vzniknuté prelínanie balkánskych populácií nevyhnutne stalo neodstrániteľnou prekážkou plného uspokojenia národných ambícií každej z nich. Spomeňme ešte ucelenú analýzu menšinovej bulharskej politiky. Čitateľovi by nemali uniknúť u nás takmer neznáme asimilačné metódy a ciele Bulharska voči svojej tureckej menšine vrcholiace represiami a vyhánaním bulharského tureckého obyvateľstva ešte v posledných rokoch vlády Todora Živkova. A prihliadnutím na celý kontext macedónskej problematiky – porovnávaním politiky bulharského i juhoslovanského, čiastočne gréckeho štátu a analýzou konštituovania samostatnej macedónskej národnosti – autor ďaleko presiahol hranice, v akých sa daný problém mohol rozobrať a čitateľovi poskytol skutočný komplexný pohľad na balkánsku macedónsku otázku. Podarilo sa mu predstaviť aj jej rolu vo formovaní bulharsko-juhoslovanských vzťahov, výstižne ukázať i to, aké miesto macedónsky faktor zaberá v povojnovom komunistickom pokuse o nový typ medzištátnych vzťahov na Balkáne, resp. v celom rodiačom sa komunistickom bloku (s. 342 – 348) i to, že sa v ňom ako v kvapke vody veľmi príznačne odráža teoretické i praktické smerovanie komunistickej ideológie. Preto hádam bolo treba viac zdôrazniť, že vtedajšia juhoslovanská argumentácia o možnom spôsobe pripojenia celej Macedónie, ale i o možnostiach vytvorenia prípadnej balkánskej federácie mala z čisto formálneho hľadiska väčšie oprávnenie než argumentácia bulharská. Na rozdiel od Dimitrova sa Tito trojstrannej schôdzky so Stalinom v Kremli 10. februára 1947 (s. 348) už nezúčastnil – všeobecne sa už v tomto období stretnutiam so Stalinom vyhýbal a nechával sa, po udelení

presných inštrukcií, zastupovať jednotlivými členmi najvyššieho vedenia KSJ. Na uvedenom stretnutí povestnú obvyklú atmosféru obáv a strachu nezvládol Edvard Kardelj a nechal sa tak dotlačiť k podpisu Stalinom žiadaného súhlasu o bezpodmienečnom predchádzajúcom „konzultovaní“ akýchkoľvek zahraničnopolitických plánov.

Škoda, že do rozprávania o komunistickom Bulharsku autor viac nezahmul konkrétnejší pohľad na jeho ekonomiku (aj pomocou štatistických údajov). Mnohé z jeho konštatovaní o hospodárskom vývoji v druhej polovici 20. storočia, o pokuse premeniť Bulharsko z agrárnej na priemyslovú krajinu sú takto priveľmi všeobecné alebo stručné. Práve tieto časti sú totiž českému i slovenskému čitateľovi jediným dostupnejším zdrojom pravdivých informácií o skutočnej tvári života Bulharov v systéme komunistického socializmu.

J. Rychlík patrí k historikom uvedomujúcim si dôležitosť kultúrno-politickej problematiky a poukazujúcim na významný špecifický vzťah kultúrnej a politickej histórie práve v podmienkach balkánskeho regiónu, v úvode svojej práce však píše, že necítil dostatok erudície na to, aby spracoval bulharské dejiny aj z tohto zorného uhla. Žiaľ, pokus o kompromisné riešenie, keď pasáže o dejinách bulharskej vedy a kultúry doplnili bulharskí historici, nepriniesol očakávaný výsledok. Tieto časti patria k slabším stránkam publikácie (kapitola XII, s. 399 – 441). Sú podané tradičnou metodikou – vypočítavaním autorov, štýlov, diel – skutočné odpovede na otázky o úlohe kultúry načrtnuté autorom v úvode práce (s. 2) však chýbajú. Len ich náznaky objavíme v postrehoch o úlohe divadla v Bulharsku pri rozvíjaní modernej národnej sebaidentifikácie v 19. storočí (spôsob ako sa divadlom manifestovala „europeizácia“ krajiny – s. 415 – 416). Je tu aj niekoľko nejasností, spôsobených možno technickými chybami (keďže pri opernom spevákovi „Dimitarovi“ Christovovi označenom ako „bas (20.) storočia“ chýba údaj o roku narodenia a úmrtia, nie je jasné, či nejde o zámenu – majú autori na mysli skutočne svetoznámu osobnosť Borisa Christova? Podobne je škoda, že významné pravé krídlo agrárnej strany je v texte a dokonca i v registri niekoľkokrát chybné označené ako „Vrabcia 1 – v skutočnosti je to Vrabča 1 – nazývané tak podľa sídla svojho sekretariátu).

Najnovšie české Dějiny Bulharska si zaiste nájdu cestu i k slovenskému čitateľovi. Dosvedčujú známy fakt, nakoľko je slovenský trh stále sanovaný českými publikáciami, ale nielen to. Je z nich totiž vidieť, ako česká bulharistika si udržuje svoje dlhoročné významné postavenie a ako svojím podielom výrazne prispieva ku kvalite historiografie svojich národných dejín. Skúma totiž v iných súvislostiach problémy, ktoré zároveň zaujímajú aj národnú historiografiu, a tak vlastne rozširuje možnosti kvalitne odpovedať na otázky o mieste vlastného národa v dejinách.

Mária Tonková

FRANCEV, V. – KLIMENT, CH.: ČESKOSLOVENSKÁ OBRNĚNÁ VOZIDLA 1918 – 1948. Praha, Ares 1999, 382 s. + 66 technických výkresov.

Pred Vianocami 1999 vyšla doposiaľ najucelenejšia publikácia o československých obrnených vozidlách z pera známej česko-americkej dvojice Vladimír Francev – Charles Kliment. Obaja na seba predčasom upozornili tromi monografiami o ľahkých tankoch Praga a Škoda. V. Francev okrem toho publikoval desiatky článkov v modelárskych a historických časopisoch a samostatnú prácu o československých obrnených jednotkách.¹ Ch. Kliment je taktiež autorom viacerých odborných štúdií o československej obrnenej technike, ale aj neveľmi vyda-

¹FRANCEV, V.: Československé tanky, obrněná auta, obrněné vlaky a dreziny. Jednotky obrněných vozidel čs. armády 1918 – 1939, Praha 1993.

nej knihy *Slovenská armáda 193 – 1945*.² Ich najnovšie spoločné dielo vyšlo už predčasom v USA. Je preto nanajvýš chváľhodné, že ho pražské nakladateľstvo ARES sprístupnilo českým (a tým aj slovenským) čitateľom. Kniha *Československá obrnená vozidla 1918 – 1945* je vôbec prvou, ktorá podáva detailný obraz o ich vývoji, výrobe, organizácii a operačnom využití v období pred, počas a po druhej svetovej vojne. Autori pri jej písaní vychádzali z bohatej pramennej bázy, ktorá zahŕňa i početné české, nemecké a americké archívne materiály. Veľkým prínosom tejto práce je tiež vyše 850 čiernobielych a farebných fotografií, z toho asi 40 percent doposiaľ nepublikovaných. Obsahuje i tabuľky s organizačnými schémami, technickými a taktickými údajmi, farebné kamuflážne schémy československých obrnených vozidiel, uniforiem, odznakov a dištinkcií ich osádok. Samostatnou prílohou publikácie je výkresová dokumentácia väčšiny opísaných vozidiel.

Napriek celkovému priaznivému dojmu nezačína kniha najšťastnejšie. Úvodnú kapitolu (s. 8 – 12), venovanú krátkej histórii prvej Československej republiky a jej armády, nakladateľstvo ARES na vlastnú škodu z pôvodného amerického vydania nevypustilo. Okrem papiera by ušetrilo aj odbornú reputáciu Ch. Klimenta. Obsah a štýl, tak dôverne známy z prvej kapitoly *Slovenskej armády*, totiž jednoznačne poukazujú na jeho autorstvo. Chápem, že priemerný Američan často ani nevie, že niekde v strednej Európe niekedy existovalo nejaké Československo, ale predkladať skratkovitý pohľad poprekladaný zjednodušujúcimi tvrdeniami na obdobie rokov 1918 – 1939 českému a slovenskému čitateľovi je skutočne zbytočné. Navyše je známe, že vedomosti Ch. Klimenta o slovenských, ale aj českých dejinách sú, eufemisticky povedané, nedostatočné. Svedčí o tom už prvá veta: „Po porážke vojsk českých stavů Habsburky v bitvě na Bílé hoře v roce 1620 byly země České připojeny k habsburské říši“ (s. 8). O tom, že Habsburgovci vládli v Českom kráľovstve nepretržite už od roku 1526 Kliment asi nevie. Ďalšou zaujímavosťou je jeho datovanie Viedenskej arbitráže dňom 21. októbra 1938³ a o pár riadkov nižšie zase uviedol, že 14. marca 1939 vyhlásili slovenská vláda a slovenské národné zhromaždenie Slovenskú republiku (s. 12). Pán Kliment by si mal v najbližšom čase prečítať aspoň stredoškolskú učebnicu dejepisu. Tam sa končne dozvie, že Viedenská arbitráž sa uskutočnila 2. novembra 1938, zákonodarný orgán autonómneho Slovenska sa nazýval Snem Slovenskej krajiny, 14. marca 1939 bol vyhlásený vznik Slovenského štátu a nový oficiálny názov Slovenská republika vstúpil do platnosti až po prijatí ústavy 21. júla 1939.

Oveľa serióznejšie informácie prinášajú nasledujúce štyri kapitoly, ktoré v podstate predstavujú jeden celok. Veľmi precízne a detailne sa v nich opisuje „zlatý vek“ československého zbrojárskeho priemyslu v medzivojnovom období. Druhá kapitola (s. 14 – 19) prináša krátky prehľad produkcie českých priemyselných podnikov,⁴ podieľajúcich sa na výrobe obrnených vozidiel a ich komponentov: Škody Plzeň, ČKD Praha, Tatra Kopřivnice, Zbrojovky Brno, Zbrojovky Ing. F. Janečka Praha, Poldi Kladno a železiarni vo Vítkoviach (VHHT). Tretia kapitola (s. 20 – 126) tvorí najobsiahlejšiu časť knihy a zameriava sa na vývoj československých obrnených vozidiel. Autori v nej predstavujú pestrú škálu obrnenej techniky produkovanej českými zbrojovkami v rokoch 1920 až 1939. Od prvých pancierových automobilov, cez tančiky po ľahké a stredné tanky. Okrem všeobecne známych vozidiel, akými boli pancierové automobily *Škoda OA vz. 27*, *Tatra OA vz. 33*, tanky *LT-35* a *LT-38* nezabudli opísať aj takmer zabudnuté konštrukcie, ktoré často zostali len v štádiu prototypov. Napr. obrnený osobný automobil *Škoda Rapid*, obojživelný tank *Praga F-IV-H* alebo pásový obrnený nosič *Škoda LKM-VP*. Osobitná časť tejto kapitoly je venovaná maďarským stredným tankom *Turán* a samo-

²KLIMENT, CH.: *Slovenská armáda 1939 – 1945*, Plzeň 1995.

³Správny dátum Viedenskej arbitráže je pritom uvedený v siedmej kapitole (s. 198), ktorej autorom je V. Francev.

⁴Zámerné uvádzam, že išlo o české podniky, keďže továrne so „špeciálnou výrobou“ v Martine a Detve vznikli až počas „socialistickej industrializácie“ Slovenska.

hybným delám *Zrinyi*, vyrábaným počas druhej svetovej vojny na podklade licencie zakúpejnej od Škody Plzeň. Opis každého vozidla sprevádzajú údaje o jeho technických vlastnostiach, určení, výrobe, cene, konštrukcii, vnútornom a vonkajšom vybavení, výzbroji, nátere a označení. Štvrtá kapitola (s. 128 – 162) sa zameriava na obrnené vozidlá vyrábané v českých podnikoch pre zahraničných zákazníkov. Medzi nimi neboli len štáty Malej dohody, ale aj Švédsko, Švajčiarsko, Litva a exotickí zákazníci, Afganistan, Irán, Peru a Etiópia. Na veľmi dobrej úrovni je tiež spracovaná piata kapitola (s. 164 – 171), zameraná na zbrane medzivojnových československých obrnených vozidiel – kanóny Škody Plzeň a guľomety Zbrojovky Brno.

Obzvlášť zaujímavý obsah má šiesta kapitola (s. 174 – 188) o kamufláži, označení a číslovaní československých obrnených vozidiel. Prináša údaje nielen o obrnencoch československej armády, ale i o bojových vozidlách českej produkcie, používaných a vyrábaných počas druhej svetovej vojny. Obsah tejto kapitoly, doplnenej niekoľkými farebnými fotografiami, potesí predovšetkým modelárov. Pasáže venované pancierovým vlakom v SNP a tankom slovenskej armády, žiaľ, obsahujú niekoľko nepresností. Autori uvádzajú, že všetky povstalecké pancierové vlaky boli kamuflované trojfarebne v štýle predvojnových československých obrnených vozidiel (s. 181). V skutočnosti mala trojfarebný náter len bojová súprava prvého pancierového vlaku *ŠTEFÁNIK*. Takáto pestrá kamufláž však priťahovala pozornosť nepriateľských lietadiel a musela byť po bombardovaní zo 7. októbra 1944 pretretá farbou kaki. Ďalšie povstalecké pancierové vlaky *HURBAN* a *MASARYK* dostali zelený náter už počas výstavby. Nesprávny je tiež údaj, že tanky *LT-38*, dodané Slovensku v rokoch 1940 – 1942 (okrem prvých piatich, ktoré boli natreté trojfarebne) a tanky *LT-40*, zakúpené slovenskou armádou 26. augusta 1940, niesli kamufláž farby kaki. Spomienky bývalých tankistov i dochovaný fotografický materiál potvrdzujú, že tieto vozidlá mali nemeckú sivú kamufláž *feldgrau*. Kaki farbou bolo po roku 1942 natretých len niekoľko tankov *LT-35* a *LT-38*, používaných slovenskou armádou výlučne na výcvikové účely.

Siedma kapitola (s. 190 – 200) vychádza až na menšie doplnky z už spomenutej samostatnej práce V. Franceva. V jej prvej časti sa dozvieme o organizácii medzivojnových československých obrnených jednotiek. Autor v nej mapuje ich vývoj od skromných začiatkov až po mobilizáciu v septembri 1938. Druhá časť je venovaná nasadeniu československých obrnených jednotiek v česko-nemeckom pohraničí roku 1938 a v bojoch s maďarskými vojskami na južnom Slovensku a Podkarpatskej Rusi. Táto téma by si však vzhľadom na svoj obsah vyžadovala osobitné a podrobnejšie spracovanie. Inak nemá siedma kapitola závažnejšie nedostatky. Nesprávny je len údaj o ukoristení slovenského tanku *LT-35* maďarským vojskom 24. marca 1939 (s. 199). Autori si ho očividne zmýlili s pancierovým automobilom *OA vz. 30*, ukoristeného honvédmí vo východoslovenskej obci Úbrež počas tzv. malej vojny. Fotografia tohto vozidla je zobrazená na s. 198 s chybným opisom, že ide o *OA vz. 30* ukoristený Maďarmi na Podkarpatskej Rusi. Drobnú chybičku krásy, ktorá nemá bezprostrednú súvislosť s obrnenými vozidlami, obsahuje aj opis farebných fotografií zobrazujúcich bojové zástavy prvého pluku útočnej vozby. Autori pri výklade československej vojenskej symboliky zopakovali omyl, v našich končinách, žiaľ, veľmi rozšírený, a preto do istej miery ospravedlniteľný, že lipa bola posvätným stromom starých slovanských kmeňov (s. 191). Všetkým šíriteľom tohto nezmyslu odporúčam, aby si preštudovali niektorú serióznu prácu o slovanskej mytológii, kde sa môžu dozvedieť, že posvätným stromom starých Slovanov bol dub.

Bohatá farebná obrazová dokumentácia sprevádza mimoriadne prínosnú ôsmu kapitolu (s. 202 – 214) o rovnošatách a označeniach príslušníkov československých obrnených jednotiek. Takéto podrobné spracovanie problematiky týkajúcej sa osobného výstroja v našej vojensko-historickej literatúre doposiaľ chýbalo. Čitateľ si môže prezrieť farebné vyobrazenia služobných i poľných uniforiem, výložiek s hodnotnými označeniami, odznakov a prílb. Záverečné pasáže sú venované rovnošatám a odznakom obrnených jednotiek slovenskej armády.

Deviata kapitola (s. 216 – 294) je zameraná na vývoj a použitie československých a českých obrnených vozidiel v druhej svetovej vojne. Kapitola je rozdelená do troch tematických okruhov: prvý sa zameriava na československé bojové vozidlá vo výzbroji *Wehrmachtu*; druhý je sústredený na obrnenú techniku českého pôvodu, ktorú používali nemeckí spojenci – Slovensko, Rumunsko, Bulharsko a Maďarsko; posledný približuje výrobu legendárnych ľahkých tankov LT-38 a početných typov samohybných diel, postavených na ich podvozkoch.

Desiata kapitola (s. 296 – 302) o povojnovom vývoji obrnených vozidiel je pokračovaním predchádzajúcej. Opisuje posledné úspechy československých konštruktérov, ktorým v realizácii ďalších projektov zabránila unifikácia výzbroje armád sovietskeho bloku.

Z celkového obsahu knihy sa čiastočne vymyká jedenásta kapitola (s. 304 – 312). Nevenuje sa totiž obrneným vozidlám, ale delostreleckým traktorom. To jej však nič neubere na prítlačivosti, keďže táto téma nebola až doposiaľ podrobne spracovaná. Kapitola sa delí na dve časti. Prvá je zameraná na vývoj, výrobu a technický opis československých delostreleckých traktorov v medzivojnovom období, druhá na ich využitie v československej armáde a počas druhej svetovej vojny.

Azda najväčšiu medzeru v doterajších poznatkoch o československých obrnených vozidlách predstavovala problematika pancierových vlakov. Autori im preto vyčlenili celú dvanástu kapitolu (s. 314 – 324), ktorá opisuje ich konštrukčné vlastnosti, výzbroj, organizačné zaradenie a bojové nasadenie od roku 1918 až do zániku poslednej československej jednotky pancierových vlakov roku 1955. Chýbajú v nej síce informácie o pancierových vlakoch v SNP, ale tento nedostatok je zanedbateľný v porovnaní s údajmi o obrnených vlakových súpravách československej armády a ich osudoch počas druhej svetovej vojny.

Trinásta kapitola (s. 326 – 369) je vlastne tabuľkovým prehľadom základných technicko-taktických údajov všetkých československých a českých nekoľajových obrnených vozidiel a delostreleckých traktorov.

Posledná kapitola (s. 372 – 374) predstavuje len zoznam priloženej výkresovej dokumentácie. Časť týchto výkresov bola prevzatá z podnikových archívov, ostatné sú dielom zosnulého Ing. Ivana Bažtoša z Košíc. V americkom origináli tvorilo všetkých 66 príloh integrálnu súčasť publikácie, ale nakladateľstvo ARES z nich vytvorilo osobitnú prílohu. V úsilí o vyniknutie detailov pritom zväčšením niektorých výkresov docielilo pravý opak, keďže mnohé tenké čiary takto úplne zanikli. Ponechanie technických výkresov priamo v texte by bolo bývalo nesporne výhodnejšie.

Napriek niektorým málo závažným nedostatkom predstavuje kniha V. Franceva a Ch. Klimenta doposiaľ najväčší prínos k historickému bádaniu o československých obrnených vozidlách. Neodradzuje ani udávaná cena. Vydanie takejto publikácie s početnými fotografiami a obrazovými prílohami na veľmi kvalitnom papieri nie je nikdy lacnou záležitosťou.

Tomáš Klubert

MACKSEY, K.: ZAPALTE EVROPU! Partyzáni v Evropě za 2. světové války.
Jota Military, Brno 2000, 298 s.

Titulom Zpalte Evropu. Partyzáni v Evropě za 2. světové války, české nakladatel'stvo Jota Military na 298 stránkach, s dvadsiatimi, nevel'mi reprezentatívnymi fotografiami a siedmimi schémami autorsky vybraných kampaní partizánskeho hnutia 2. svetovej vojny (1939 – 1945) v Európe ponúka čitateľ'skej verejnosti nielen zaujímavú, ale aj doposiaľ málo exaktne preskúmanú problematiku, tvoriacu súčasť moderného vojenstva.

Autor titulu K. Macksey sa vo svojej vlasti – Veľkej Británii uvedenou problematikou prezentoval už v roku 1977, keď jeho kniha vyšla v domácom nakladateľ'stve Hart – Davis Mac Gibbon, pod pôvodným názvom *The Partisans of Europe in World War II*.

Macksey, prezentovaný ako renomovaný vojenský historik, spôsobom interpretácie problematiky, ktorú si zvolil za tému svojej knihy, nezapiera typ konzervatívneho až arogantného britského dôstojníka-gentlemana, neochotného zbaviť sa určitých stavovských bariér, ktoré sú pre tento druh profesionálnych vojakov takpovediac charakteristické.

Už na úvod sa žiada upozorniť, že to, čo Macksey čitateľovi ponúka ako strategickú a vojensko-politickú dimenziu, interpretuje pohľadom dôstojníka tankového pluku, teda taktického stupňa, vnímajúceho vojnové udalosti v Európe cez pozorovacie prístroje svojho tanku. Je to očividne jedna z príčin, že autor si na viacerých miestach svojej knihy odporuje, a tak čitateľa zavádza do kontroverzných a málo prehľadných úvah. Je ku cti nakladateľa, že na túto skutočnosť sám upozorňuje už v anotácii na obálke, kde autora predstavuje ako bývalého dôstojníka „britského Kráľovského pluku“ a titul označuje ako „podnetné a kontroverzné dílo“.

Nezostáva ako súhlasiť aj s autorom edičnej poznámky českého vydania, ktorý na 5. s. okrem iného konštatuje, že „... úplné opomenutí akce jakou bylo srpnové povstání na Slovensku v roce 1944 (i když se vlastně jednalo o boj regulární armády proti německým jednotkám) je dosť na pováženou“.¹

Macksey svoju knihu rozčlenil do šiestnástich kapitol, situovaných časovo aj priestorovo do globálneho strategického prostredia hlavných udalostí, odrážajúcich určujúce geopolitické záujmy bojujúcich strán na európskej aréne 2. svetovej vojny. V prístupe ku spracovaniu problematiky už v úvode na s. 8 – 11 zjednodušene tvrdí: „Pred rokom 1939 byla partyzánská válka poměrně řídkým a nepříliš významným jevem, většinou na východě, ale během 2. světové války zasáhla velkou měrou i evropské území.“²

Kapitola prvá *Pomalý, pozvoľný požár* prezentuje názory autora na sociálno-politický a historický jav partizánskeho hnutia ako špecifickej formy širšie dimenzovaného, väčšinou národne orientovaného hnutia rezistencie, v konfrontácii s názormi niektorých vojensko-odborných autorít, kedysi vojensky vyspelých štátov, predovšetkým Rakúsko-Uhorska, Nemecka, Ruska, Srbska, Francúzska, Belgicka, Veľkej Británie a ďalších. Tieto názory konfrontuje s ich reflexiou v kódexe tzv. organizovaného bojovníka – combatanta, definovaného medzinárodnými normami, vyplývajúcimi zo všeobecného dohovoru vojnového práva.³ Macksey sa pri tejto príležitosti sporadicky zmieňuje aj o metódach partizánskeho spôsobu vedenia boja v občianskej vojne v Rusku (1918 – 1921), nemeckého

¹Aj keď cieľom recenzie nie je zdôrazňovať okolnosti príprav, priebehu a výsledkov SNP, žiada sa podotknúť, že aj v hodnotení medzinárodného významu je SNP napriek rôznym pohľadom vnímané ako jedno z najpozoruhodnejších príkladov protihitlerovskej a protifašistickej rezistencie. Rovnako tak česko-slovenské partizánske hnutie ako súčasť rezistencie proti nacizmu a fašizmu v rokoch 1941 – 1945 je vnímané ako súčasť celoeurópskeho odporu demokratických síl proti totálnemu diktátu nemeckého nacizmu a jeho fašizoidným satelitom. Pravdepodobne najkomplexnejší, aj keď nie vyčerpávajúci a úplne objektívny obraz tohto hnutia poskytujú práce autorskej dvojice Gebhart J. – Šimovček J.: *Partyzáni v Československu 1941 – 1945*, Praha – Bratislava, Naše vojsko – Pravda 1984; a staršia práca autorského kolektívu *Partyzánske hnutie v Československu za druhé svetovej války*, Praha: Naše vojsko, 1961, aj keď poznamenané ideologickým prostredím, v ktorom vznikali. Aj preto prinajmenšom kontroverzne pôsobi, ak tieto skutočnosti Macksey z neznalosti alebo úmyselne ignoruje. Paradoxné potom je, ak svoju vôbec nie malú pozornosť venuje napríklad Belgicku, Holandsku, či Luxembursku, severským štátom Fínsku, Nórsku, Dánsku a dokonca Švédsku, pobaltským štátom, Litve, Estónsku a Lotyšsku a ďalším, napríklad Rumunsku, Bulharsku, Maďarsku a Rakúsku, kde ako sám na viacerých miestach konštatuje, partizánske hnutie ani neexistovalo (pozn. autora).

²Macksey úplne ignoruje také skúsenosti, akými je napríklad občianska vojna na americkom kontinente (1861 – 1865), španielska guerilla proti francúzskemu expedičnému zboru (1809 – 1815), partizánska vojna afrických osadníkov v „anglo-búrskych vojnách“ (1854 – 1856; 1889 – 1902), vlastenecká vojna Rusov proti Francúzom (1812) a ďalšie...

³Pozri *Vojenské humanitné právo*, Haagske dohovory, Všeobecné dohovory vojnového práva, Prvý oddiel, Prvá kapitola – Pojem bojujúcej strany, článok 1.

Freikorpsu medzi 1. a 2. svetovou vojnou a taktiež o aktivitách militantne orientovaných írskych nacionalistov, už od 20. rokov dvadsiateho storočia, organizovaných v tzv. Írskej republikánskej armáde (IRA). Ak je čitateľ odborne informovaný, môže to konfrontovať s myšlienkami protagonistov nekonvenčných spôsobov vedenia vojny, akými boli napríklad francúzsky generál Lyautey, britský plukovník Lawrence, náčelník 2. oddelenia nemeckého Abwehru plukovník Lahousen a ďalší... Podnetnými sú najmä odkazy na vybrané teoretické štúdie, ktoré Macksey ponúka na s. 33, ktoré majú aj svoju takpovediac nadčasovú aktuálnosť.⁴

V druhej kapitole *Zapalte Evropu* poukazuje na začiatky vzniku a profilovania hnutia rezistencie, formujúceho sa na územiach okupovaných nacistickým Nemeckom v rokoch 1939 – 1941: Poľska, Československa, Nórska, Dánska, Belgicka, Holandska a Francúzska. Avšak už na s. 44 čitateľ narazí na kontroverzné tvrdenie: „V závesu za víťaznou nemeckou armádou prijíždely bezpečnostní složky – vojenský Abwehr (podčiarknuté autorom), po němž nasledovali Himmlerovi svěřenci“ (s. 44). V skutočnosti to bol práve Abwehr, ktorý spravodajsky pripravoval vstup nemeckej armády a okupačnej správy do anektovaného priestoru. Podobne to bolo aj v prípade ďalších ofenzívne pôsobiacich spravodajských inštitúcií, väčšinou pôsobiacich v rámci Ríšskeho bezpečnostného úradu – RSHA.

Na s. 46 – 47 Macksey vzáčne nezaujato poukazuje na známu, avšak dosť často prehliadanú skutočnosť, že „... nemecká vláda se v každé zemi projevovala různě, v celé západní Evropě byl dodržován určitý model přístupu k obyvatelstvu, zatímco o něco východněji v Polsku už byl praktikován učiněný teror“ (s. 46). Tomuto konštatovaniu však chýba dodatok, že podobne to bolo aj v iných oblastiach, napríklad v Juhoslávii, Sovietskom zväze a inde a že práve takýto diferencovaný prístup ku domácejmu prostrediu nachádzal svoj odraz v motivácii hnutia rezistencie, vrátane prejavov partizánskeho hnutia.

Ďalšie pasáže (s. 49 – 50) prinášajú zaujímavé, avšak nie nové informácie o vzniku britskej organizácie pre špeciálne operácie – Special Operations Executive (SOE), iniciovanej samotným britským premiérom W. Churchillom. Sú povrchné a zjednodušené.

Tretia kapitola *Hladina intolerance* všeobecne a čiastočne mimo tému informuje o začiatkoch a postupnom profilovaní SOE a jej národných sekcií, s dôrazom na ich prvé spravodajské a bojové aktivity na okupovanom území Francúzska, v Holandsku a v Nórsku. K peripetiám tohto procesu Macksey na s. 53 poznamenáva ako „... SOE bylo nuceno přistoupit na politiku postupného získávání vlivu v operační sféře...“, pričom „...déle než rok... bylo množství energie vrchního velení promrháno v byrokratickém hašteření a intrikách“ (s. 53 – 54).

Pozoruhodnými sú najmä informácie o prvých, prevažne neúspešných pokusoch s výsadbami agentov a operačných skupín SOE: – neúspešné vylodenie agentov SOE v Nórsku a Francúzsku (október 1940); neúspech výsadku agenta francúzskej sekcie SOE, ktorý v rozhodujúcej chvíli odmietol opustiť lietadlo, ako aj ďalšie...⁵

Ďalej (s. 56 – 60) Macksey poukazuje na ďalšie sporadické pokusy o nasadenie skupín SOE, pričom dodáva: „Přestože válka špěla do svého dalšího kritického bodu, partyzánský odboj dosud vězel v plenkách“ (s. 62). Nedostatkem však zostáva, že čitateľ sa nedozvie takmer

⁴Pozri s. 33, štúdia britského dôstojníka J. C. Hollanda: *The art of Guerilla Warfare – Vedenie partizánskej vojny*; C. Gubbinsa: *Partisan Leader's Handbook – Pomôcka pre partizánskeho veliteľa a ďalšie...*

⁵Kvalifikované a vyčerpávajúce informácie o vzniku a pôsobení SOE – pozri Foot, M.R.D.: *S.O.E. – Sbor pro speciální operace*, Brno: Nakladatelství BONUS, 1997.

nič o súvislostiach operácii SOE s partizánskym hnutím, ktoré si autor vzal ako hlavný predmet skúmania.⁶

Štvrtá kapitola *Když není co ztratit* prináša pozoruhodné a nielen v slovenskom prostredí málo známe informácie o zložitom a neraz aj kontroverznom národnooslobodzovacom boji národov v „balkánskom priestore“, ktorý už W. Churchill svojho času nazval „citlivým podbruškom Európy“. Kvalifikovaná interpretácia historických, kultúrnych, národnostných, ekonomických a celkových sociálnopolitických aspektov, v podmienkach ktorých sa profilovali jednotlivé prúdy juhoslovanského ozbrojeného boja proti nemeckej okupácii, sú pozoruhodné aj pre svoju nadčasovosť a v určitom zmysle aj aktuálnosť, čo potvrdzuje aj posledné desaťročie vývoja v tomto priestore.

Ústrednou tézou kapitoly je proces vzniku a profilovania protinemeckého odboja v Juhoslávii, predovšetkým v dvoch jeho základných prúdoch: v prvom, ktoré viedol komunisticky orientovaný Josip Broz Tito; druhé, reprezentovalo hnutie „četnikov“ na čele s royalistom, plukovníkom Dragoljubanom Mihalovičom.

Je sympatické, že Macksey, napriek svojej prevládajúcej mienke, aspoň v tomto prípade zachováva neustrannosť a zmysel pre objektívnosť. Ako poznamenáva: „Co se týče politického vedení, měla Jugoslávie štěstí v neštěstí. Charakterově silný a neobyčejně schopný velitel Josip Broz Tito v sobě snoubil jasnozřivost diplomata se statečností vojáka...“ a k tomu dodáva: „Právě Broz jako první zformoval partyzánské skupiny s politickou hierarchií, jež se tak dobře osvědčila v boji...“ (s. 64). V tomto prípade Macksey dokázal kriticky poukázat aj na to, že Britmi pôvodne favorizovaní „četníci“ v podstate zlyhali, lebo „... četnická strategie spočívala v čekání a ne v boji – což byl přesný opak Brozových záměrů“ (s. 65).

Kapitola sa končí spôsobom, ktorý si z pohľadu hlavnej myšlienky titulu určite zasluhuje osobitnú pozornosť. Zdôrazňuje, že: „Jugoslávské partyzánské hnutí se vyznačovalo jedinečným duchem..., tyto partyzánské síly se postupně přetvářely v jakousi improvizovanou národní armádu, která svou účinností, organizací a ambicemi dalece předčila běžné sabotážní gangy. Byla to disciplinovaná síla, jež směle bujela v podmínkách protivenství, místo aby pokojně rozkvétala ve znamení příštího vítězství“ (s. 73).

Piata kapitola *Váhaví partizáni* má ambíciu priniesť nové poznatky o formovaní protinacistického odporu na rozsiahlom území Sovietskeho zväzu pod nemeckou okupačnou správou, alebo správou s Nemcami kolaborujúcich režimov. Zaujímavé sú najmä informácie o kontroverznosti tohto procesu v pobaltských štátoch: Litve, Estónsku a Lotyšsku, ale taktiež na Ukrajine.

Macksey poukazuje na u nás veľmi málo známe, ale pomerne silné nacionalisticky a protisovietsky organizované prúdy, ktorých potenciál v týchto oblastiach využíval nielen Abwehr, ale aj armáda a nemecká okupačná správa. Na strane druhej v autorovej interpretácii prevažuje tendencia zjednodušovať procesy sprevádzajúce formovanie protinemeckého partizánskeho hnutia. Očividná je povýšenecká zaujatosť a povrchnosť (alebo neznalosť – pozn. autora).

Závažné disproporcie v interpretácii faktov sa napríklad prejavujú v nevyváženom hodnotení jednotlivých aspektov týchto procesov. Autor napríklad dosť kategoricky zdôrazňuje „sovietskou mocou ľudu nanútený partizánsky boj a veľké množstvo civilného obyvateľstva vyjadrujúceho podporu nemeckej okupačnej správe“ (s. 82 – 83 s. 85 – 86 s. 91 a ďalšie). Pritom mu vôbec neprekáža, že na iných miestach si v prezentácii takýchto tvrdení taktiež kategoricky odporuje.

⁶Bližšie pozri tamže.

Ďalšou charakteristickou črtou takéhoto prístupu podsúvaného čitateľovi je Mackseyho neochota procesy formovania partizánskej vojny na Východe vnímať ako procesy postupného profilovania, zo začiatku živeľnej činnosti, k činnosti cieľavedomej, riadenej a na všetkých úrovniach koordinovanej s vojensko-politickými zámermi najvyššieho velenia a rovnako tak s operáciami bojujúcich vojsk na úrovni strategických a operačných zoskupení frontov a vševojskových armád.

V tejto súvislosti určite za pozornosť stojí konfrontovať Mackseyho názory s názormi náčelníka štábu nemeckej skupiny armád Stred, generála Hansa von Greiffenberga, ktorý na adresu ruských partizánov uviedol: „Bandy odolných jednotlivcov, dobre obeznámené s terénom a pod velením fanatických vúdčov se spojovaly v dosti velké bojové formace, které vedly neúprosnou partyzánskou válku proti německým silám... Během 2. světové války nabýly partyzánské přepady německých tylových zařízení vážných rozměrů a přinutily okupační vojska k přijetí složitých ochranných opatření a policejních akcí... rozsáhlé oblasti ruských lesů staly se tak nejistými, že byla do operačních pokynů předávaných rádiem zahrnuta i speciální rádiová frekvence, která se užívala výhradně pro naléhavé volání o pomoc v případě, že nějaká jednotka či opevněný bod byly napadeny, nebo ohroženy partyzány.“⁷

Názorným príkladom Mackseyho zavádzania je aj tvrdenie, že: „Na konci května 1942, asi patnáct tisíc ruských partyzánů pod velením generála Bělova ovládlo území mezi Vjazmou a Jelňou...“ (s. 87). Pravdivá je totiž len malá časť tohto tvrdenia, a to, že prítomnosť Belovových vojakov (1. gardový jazdecký zbor a časti 4. vzdušného výsadkového zboru) aktivizovala aj partizánske hnutie, čo spôsobovalo nemeckým vojskám značné problémy a straty na životoch aj bojovej technike.⁸ Ako Macksey uvádza, proti Belovovmu zoskupeniu nemecké velenie uskutočnilo niekoľko operácií so spoločným názvom Hannover, s účasťou viac ako 40 000 osôb, avšak ako sám uvádza, nie úspešných (s. 87 – 89). Za úvahu stojí, že týmto operáciám Macksey venuje väčšiu pozornosť ako vlastnému hnutiu ruských partizánov, ktoré vníma s neskrývaným dešpektom.

Šiesta kapitola *Extrémisté* vychádza z konštatovania, že rok 1942 sa stal prelomovým ako na východe, tak aj na západe a taktiež v severnej Afrike, čo našlo svoj odraz aj v teórii a praxi vedenia nekonvenčnej bojovej činnosti. Ako autor pripomína, nešlo pri tom len o bojové aktivity partizánov, ale predovšetkým o riadenú činnosť na tento účel špeciálne vytváraných a cvičených jednotiek regulárnych armád. Poukazuje aj na skutočnosť, že nekonvenčné operácie spojencov, napríklad atentát na R. Heydricha (Praha 27. 5. 1942), masívne bombardovanie nemeckých miest (Kolín nad Rýnom 30. 5. 1942), nájazdy špeciálnych jednotiek na francúzske a nórske pobrežie, vyvolali nové drastické formy represívnych protiopatrení, uplatňovaných nemeckou okupačnou správou. Nešlo pri tom len o opatrenia proti sabotážnym skupinám a partizánom, ale často aj drastické opatrenia proti civilnému obyvateľstvu.

⁷Bližšie pozri Válka jako peklo – Němečtí generálové vypovídají o východní frontě. Praha, Naše vojsko 1978, 254 s. Ide o štúdie nemeckých generálov o vojne 1941 – 1945 v Rusku, zhromažďované na objednávku Pentagonu, spracované vybranou nemeckou generalitou v americkom zajatí. Bližšie o partizánskom hnutí na Východe pozri napríklad: Boltunov, M.: Specnaz Rossii, Rostov na Done. Izdatel'stvo Prof-Press, 1966; Petrov, V. V.: Operacii voennoj razvedki. Minsk, Literatura 1997; Asmolov, A. N.: Front v tyle Wehrmachtu. Bratislava, Pravda 1977; Jakovenko, V. K.: Partizánsky ostrov. Bratislava, Pravda 1979 a ďalšie.

⁸V skutočnosti išlo o časti 4. vzdušného výsadkového zboru, ktoré v dôsledku nesplnenia cieľov vzdušnej výsadkovej operácie (tzv. Viazemská vzdušná výsadková operácia – január – február 1942) v priestore Ľubercy – Serpuchov – Kaluga zostali v operačnom tle nemeckých vojsk. Po spojení s jednotkami 1. gardového jazdeckého zboru generála Belova, ktorý po neúspešnej obkľučovacej operácii vojsk Západného frontu taktiež zostal v tle nemeckých vojsk, tieto sily spoločne operovali až do 18. 7. 1942, keď vyšli z nemeckého tyla a spojili sa s vojskami 10. armády Západného frontu.

Pozoruhodnými sú Mackseyho postrehy o tzv. Hitlerovom Kommandobeffel z 18. 10. 1942, podľa ktorého mali byť príslušníci sabotážnych skupín v uniforme, či bez nej nemilosrdne zabíjať priamo na mieste, bez riadneho vojenského súdu. Poukazuje sa pritom aj na odlišný prístup Wehrmachtu a ostatných zložiek, najmä zložiek SS a ďalších patriacich pod Himmlerovo velenie (s. 98 – 101).

Siedma kapitola *Rozkol a sjednocení* patrí medzi tie, ktorých obsah je možné prijať ako kompetentný pohľad do zákulisia hnutia protinemeckej rezistencie na Západe, a to najmä vo Francúzsku, Belgicku, Holandsku a v Nórsku. Čitateľovi ponúka zaujímavé a v slovenskom prostredí len málo známe informácie o operáciách národných sekcií SOE a taktiež o protipopatreniach Abwehru a ďalších nemeckých spravodajských a bezpečnostných zložiek, väčšinou pôsobiacich v rámci RSHA.

Rovnako zaujímavý je rozbor geografických, zahranično- a vnútro-politických podmienok determinujúcich rozvoj hnutia protinemeckej rezistencie na Západe. Určite zaujme kontroverzný postoj belgického kráľa Leopolda, ktorý sa v rozpore s postojom vlády odovzdal do rúk Nemcov. Nemenej zaujímavými sú aj informácie o boji jednotlivých frakcií protinemeckého hnutia odporu vo Francúzsku. Ako Macksey konštatuje, v tomto vnútornom súperení totiž išlo o mnoho. Nielen o to, kto získa priazeň Spojencov, ale aj o dodávky zbraní, podporu zahraničia, vedúce postavenie v celom hnutí, ako aj konečný imidž osloboditeľa. V tejto málo priehľadnej hre Macksey ponúka kompetentné riešenia.

Ôsma kapitola *Alles ist werden* na rozdiel od predchádzajúcej prináša opäť závery, v ktorých si autor očividne odporuje. Ako ináč, týka sa to najmä záverov o rozvoji partizánskeho hnutia v Sovietskom zväze a Juhoslávii.

Napríklad na s. 127 sa píše: „Význam partyzánů spočíval v působení nepřijemností – tot' vše.“ Avšak už o stránku ďalej uvádza, že v zime 1943 po Stalingrade „... německá rozvědka zaznamenala hradbu partyzánských oddílů, táhnoucí se severně od Brjanska, přes Vitebsk k Nevelu“ (s. 127 – 128), k čomu na tom istom mieste dodáva: „Tyto bandy se pohybovaly v pětisetčlenných celcích a když se naskytla příležitost, udeřily..., Fronta byla v neustálém kvasu a pozemní síly nemohly dělat téměř nic, aby tyto aktivity zarazily“ (s. 128 s.).

Rovnako protirečivé sú aj Mackseyho úvahy o živelnosti a brutálnej nanútenosti občanov k partizánskemu spôsobu boja proti okupantom, pričom na tom istom mieste jedným dychom píše, že „... jen v oblasti skupiny armád Střed Němci napočítali až sto padesát letů za noc, při nichž letadla shazovala zásoby, nebo přímo přistávala v partyzánských zónách“ (s. 128). A aj na úplného laika musí úsmevne pôsobiť ďalšie tvrdenie: „Existují zprávy o partyzánech, kteří byli shazováni v pytlicích z nízko letících letadel do hlubokého sněhu a jejichž jedinou dodatečnou ochranou byla silná vystýlka slámy...“⁹ (s. 128).

Na ďalších stránkach Macksey bez akejkoľvek kontinuity prechádza ku všeobecnému hodnoteniu hnutia protinemeckej rezistencie v Poľsku, k masakru vo varšavskom židovskom gete a čiastočne aj k situácii na Západe, vrátane Nemecka (s. 130 – 135).

Svoje „surfovanie“ v problémoch završuje opätovným skokom na Východ, aby sa vrátil k operáciám ruských partizánov proti prípravám nemeckého strategického protiúderu, uskuťčeného v júli 1943 na tzv. Kurskom oblúku pod krycím názvom Citadela, pričom jeho úsudky opäť vyvolávajú rozpaky.

Napríklad na adresu operácií partizánov takmer pohoršene píše, že „sa vyhýbali opěrným bodům nepřitele a snažili se útočit na jeho slabá místa...“, čo bol „... boj v džungli, zcela od-

⁹Autor recenzie je vojenským výsadkárom s mnohoročnou praxou a podobné úvahy vyhlasuje za absurdné. (Pozn. autora).

lišný od války obrněnců ve stylu odříznutí – výpad, zejména, že bojovníci byli chráněni jenom vlastní kůží...“ (s. 138 – 139). Zostáva dodať, že je to naozaj svojrázne hodnotenie taktiky boja.

Nemenej paradoxnou je aj skutočnosť, že väčšiu pozornosť ako operáciám ruských partizánov venuje protiopatreniam Nemcov, čím sa vlastne vzdávať od podstaty riešeného problému.¹⁰ V podobných prešľapoch pokračuje, pričom úplne ignoruje ďalšiu mohutnú ofenzívu ruských partizánov v Bielorusku, ktorá sa stala súčasťou príprav strategickej útočnej operácie sovietskej armády, uskutočnenej v lete 1944 pod krycím názvom Bagration.

Deviata kapitola *Plahočení po Balkáně* čitateľa opäť privádza na Balkán, do Juhoslávie, Grécka a Albánska, kde v rokoch 1942 – 1943 najmä Juhoslávia zaujímala dôležitý priestor geopolitických mocenských záujmov Spojencov, predovšetkým Veľkej Británie a taktiež Nemecka a Talianska a čiastočne Sovietskeho zväzu.

Macksey poukazuje aj na druhú dimenziu stretu záujmov, predstavovanú pokračujúcim súperením komunisticky orientovaného hnutia rezistencie na čele s Titom a Mihaličových četnikov. Demonštruje pritom svoju kompetentnosť a schopnosť dobre sa orientovať v zložitej sieti rôznorodých záujmov a intríg a taktiež vo vojenských aspektoch diania na Balkáne.

Pre čitateľa prínosné sú aj postrehy autora, vzťahujúce sa na hodnotenie osobnosti Tita a Mihaloviča a profilovania ich vzťahu k Veľkej Británii a jej záujmom na Balkáne. Pozitívne hodnotí taktiku bojovej činnosti Titových partizánov a jej výsledky, čo malo určujúci vplyv aj na formovanie vzťahu Veľkej Británie a osobne W. Churchilla k Titovi. Ako zdôrazňuje, Veľká Británia napriek určitému váhaniu vo veci uznania Tita, spôsobeného „... instinktivním odporem vůči každému komunistickému režimu...“ (s. 157) prehodnocovala svoj vzťah ako k Mihaličovi, tak aj k Titovi, k čomu dodáva, že: „Spojenci začínají být konečně přesvědčeni o jeho vojenské hodnotě a politickém významu...“ (s. 157).

Autorove závery sa tu vyznačujú až nezvyčajnou objektivnosťou, čo možno prisudzovať buď lepšej znalosti problematiky vojnového Balkánu, alebo menšej zaujatosti.

Prínosom je aj kvalifikovaná sonda do zložitosti a rozporuplnosti vzťahov medzi jednotlivými prúdmi a frakciami hnutia rezistencie proti nemeckým a talianskym ambíciám v Grécku a Taliansku a do záujmov Veľkej Británie v tomto priestore.

Desiata kapitola *Cukání pod břichem* vyvoláva rozpaky už svojím názvom a ťažko identifikovať, čo ňou autor vlastne sleduje. Na pozadí vývoja udalostí v Grécku, Albánsku, Juhoslávii a v Taliansku je čitateľ konfrontovaný s množstvom problémov bez prehľadných súvislostí a dezorientovaný je i ten, kto je o problematike informovaný.

V zložitej spleti skôr naznačovaných problémov sa usiluje o analýzu, či skôr opis talianskeho hnutia protifašistickej a protinemeckej rezistencie. Snaží sa vychádzať z viacerých činiteľov: z vojensko-politickej situácie po nahradení Mussoliniho na čele štátu Badogliom; reakcie nemeckého velenia v Taliansku na túto situáciu; – bojového úsilia spojeneckých vojsk; činnosti spojeneckých, najmä britských vojakov, ktorým sa podarilo uniknúť zo zajatia; aktivít jednotlivých prúdov v talianskom hnutí rezistencie; a na-

¹⁰V tejto súvislosti sa uvádzajú tieto operácie: Ziegeunerbaron (16. 5. – 6. 6. 1943); Osere (19. – 21. 5.); Nachbarhilfe (19. 5. 1943); Frei Schutz (19. – 21. 5. 1943) a Tannhäuser (23. 6. 1943). K ich výsledkom Macksey konštatuje: „... ale ke konci měsíce bylo v činnosti takové množství band, jako by se žádné operace ani nekonaly“ (s. 140).

koniec z výsledkov operácií špeciálnych zložiek ozbrojených síl spojencov – SOE, SAS a OSS.¹¹

Takýto Mackseyho prístup navonok ponúka množstvo zaujímavých poznatkov, ktoré by čitateľ s istotou rád privítal. Žiaľ, táto príležitosť zostáva nevyužitá. Otvorené problémy sú skôr zahmlené.

Jedenásta kapitola *Předehra k operaci Owerlord* je podobne ako deviata, demonštráciou toho, kde je Macksey autorsky zorientovaný a taktiež, kde je ochotný upustiť od povýšeneckej zaujatosti. Tentoraz Macksey poukazuje na zložité vzťahy medzi jednotlivými prúdmi a frakciami francúzskeho vnútorného a zahraničného hnutia rezistencie, pričom sa usiluje o zdôraznenie náročnosti všeobecného úsilia za koordináciu ich aktivít s plánmi Spojencov na prípravu a uskutočnenie strategickej inváznej operácie Owerlord. V tejto súvislosti na s. 197 a 198 čitateľ narazí na pozoruhodné tvrdenie, že napriek prípravám na inváziu operáciu v priestore jej konania „...panovalo jakési ozbrojené příměří mezi Němci a hnutím odporu...“, čo Mackseyho privádza k názoru, že pri plánovaní operácie Spojenci s francúzskym hnutím odporu veľmi nepočítali. Ako však ukázal vývoj, vedúca postava hnutia Forces Francaisses Libres, generál Ch. de Gaulle bol iného názoru.

Dvanásta kapitola *Odveta na Západě*, vychádzajúc z hodnotenia situácie krátko pred a po začatí operácie Owerlord, prináša určité kvalitatívne zhodnotenie efektívnosti francúzskeho hnutia odporu v konfrontácii s operáciami špeciálnych jednotiek Britov, SAS, Commandos a Jedburg. Aj keď Macksey pripúšťa určitý vplyv tohto hnutia, jeho hodnotenie by francúzsky čitateľ pravdepodobne neprijal s porozumením.

Trinásta kapitola *V ruském stylu* prezentuje opäť svojrázny štýl, v ktorom autor na viacerých miestach popiera sám seba.

Napríklad už v úvodnej časti na tvrdí: že „... není pravda..., že by sovětské partyzánské síly byly zcela nepravdivé..., byly skvěle organizovány důstojníky Rudé armády, vycvičenými v partyzánských školách“ (s. 221). A len o niekoľko riadkov nižšie: „S tím jak se Rudá armáda ustavičně přesouvala směrem na východ (správne má byť na západ – pozn. autora), mezi partyzány došlo k emoční řetězové reakci. Každý občan, který žil v okupační zóně byl postaven před volbu: buď bude předstírat horlivé vlastenectví, nebo bude zlikvidován jakmile dorazí Rudá armáda a NKVD.“ Takéto tvrdenia opiera o názory bližšie neidentifikovaných osôb, ktoré, ako to konštatuje ďalej, kolaborovali s okupačnou správou na obsadenom území. Taktiež nekvalifikovane je interpretovaná organizačná stránka ruského partizánskeho hnutia po zrušení Ústredného štábu partizánskeho hnutia v januári 1944, pričom do tejto problematiky je nepochopiteľne zahrnutý aj vznik a pôsobenie tzv. Ruskej oslobodzovacej armády, bojujúcej na strane Nemcov pod velením generála Vlasova.

Napokon, aby bol čitateľ úplne dezorientovaný, bez konkrétnejšej súvislosti, prechádza ku problematike „tažení do Polska, Rumunska, Maďarska, pobaltských a balkánských zemí, Československa a samotného Německa“. Ako by udivene píše: „Sovětské velení se do slova chytalo každého stébla... V Rusku Sověti vycvičili jádra tajných národních armád, politicky i vojensky orientovaných, jež byly připraveny postupovat v závěsu za Rudou armádou...“ (s. 226).

¹¹SOE – Special Operations Executive; SAS – Special Air Service boli špeciálne zložky ozbrojených síl Veľkej Británie; v čase 2. svetovej vojny sa zaoberali spravodajstvom a strategickým prieskumom, prieskumno-diverznou, sabotážnou a organizátorskou činnosťou na území pod kontrolou protivníka; ich americkou obdobou bola OSS – Office of Strategic Service. (Pozn. autora).

Skutočnosť však bola iná. Agenti a organizačné jadrá „národných armád“ pôsobili v záujmových priestoroch väčšinou ešte pred príchodom Červenej armády, čo bolo určitou analógiou činnosti agentov a jednotiek SOE, SAS, Commandos, Jedburg, či amerických OSS a ďalších. Ich poslaním na obidvoch stranách rozhodne nebolo „postupovať v závese za armádami“, ako to tvrdí Macksey. Mali pôsobiť v budúcich operačných priestoroch bojujúcich armád, pokiaľ možno čo najkomplexnejšie ho spravodajsky vyťažiť, vojensky, organizačne aj politicky dostať pod kontrolu, a ak to situácia umožní, pripraviť efektívnu vojenskú akciu, koordinovanú s globálnym úsilím bojujúcich strán.

Vzápätí na tieto úvahy sa Macksey opäť bez kontinuity situuje do Poľska, kde sa zaoberá problematikou činnosti tzv. Zemskej armády (Armija krajowa), politicky riadenej z Londýna a Ľudovej armády (Armija ludowa), ovládanej komunistami a riadenej z Moskvy. Pomerne veľkú pozornosť venuje svojskej interpretácii príprav a priebehu Varšavského povstania (1. 8. – 2. 10. 1944). Má však pravdu v tvrdení, že išlo o „... prvý väčší mestský partyzánsky konflikt...“, ktorý ako poznamenáva ďalej „...byl pouze jedním z mnoha nadcházejících“ (s. 241).

Štrnástá kapitola *Zpětná vlna* taktiež už v úvode odráža spôsob autorovho myslenia. Na s. 242 píše: „Postup Rudé armády na široké frontě východní Evropou působil na obyvatelstvo mnohem zlověstněji jako období ukrutných bojů. Probíhající boj od Baltu po Balkán znamenaly pouze hlučnou předeheru nadcházejícího hororu a šokující chování toliko předznamenávalo hrůzy, kterých se téměř každý děsil“ (s. 242).

Prirodzene, postup vojsk prinášal so sebou exesy, avšak postoj väčšiny obyvateľstva na územiach oslobodzovaných od okupácie, či sfašizovaných režimov je všeobecne známy a nepotrebuje komentár.

Absurdnosť Mackseyho úvah siaha ďalej, keď napríklad na územiach pobaltských štátov v rovnakej myšlienkovvej rovine opisuje partizánske aktivity proti nemeckým vojskám, ako podčiarkuje, s „naivným entuziazmom“ odporcov sovietskeho režimu, o ktorom však „neexistujú žiadne spoľahlivé záznamy“ (s. 243).

Vzápätí na to, ako už viac ráz čitateľa zavádza do Poľska a do juhovýchodnej Európy, a to svojráznym spôsobom. K tomu na s. 243 píše: „Zatímco Varšava procházela mukami, Rumunsko vyjednávalo, aby si zajistilo zdání suverenity“, k čomu dodáva, že v Bulharsku sa za „... postupující Rudou armádou pak země ocitla pod komunistickou nadvládou...“, pričom „... byla uměle vytvořena organizace, která nahradila – takzvané tajnou armádu“ (s. 243).

Po takýchto konštatovaniach bez akéhokoľvek, aspoň stručného vysvetlenia sa čitateľ ocitá v Maďarsku, Juhoslávii a Grécku. Aj u informovanejšieho čitateľa vyvolá zmätok citácia návrhu Churchilloveho balkánskeho scenára Stalinovi, keď bez uvedenia zdroja tlmočí Churchillove návrhy Stalinovi: „Vaše armády jsou v Rumunsku a Bulharsku. My tam máme své zájmy, mise a agenty. Nesmíme dopustit, aby docházelo k nedorozuměním v malých věcech. Co se Británie a Ruska týče, jak by vám vyhovovalo, kdybyste měli devadesátiprocentní převahu v Rumunsku a my zase devadesátiprocentní převahu řekněme v Řecku a v Jugoslávii jsme šli na půl?“ (s. 246).¹²

¹²Ide o návrh daný Stalinovi napísaný vlastnoručne Churchillom na list papiera pred začatím spoločných rokovaní dňa 9. 10. 1944 v Moskve. Ako Churchill píše vo svojich pamätiach: „Zatímco byla tato slova překládána, napsal jsem na kus papíru: Rumunsko: Rusko 90 % – ostatní 10 %; Řecko: Velká Británie 90 % (po dohode s USA) – Rusko 10 %; Jugoslávie: 50 – 50 %; Bulharsko: Rusko 75 % ostatní 25 %. Pozri CHURCHILL, S.W.: Druhá světová válka – VI. Díl, Triumf a tragédie. Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 1955, 277 s.

Na záver tejto kontroverznej kapitoly sa Macksey opäť vracia na Balkán, keď prezentuje Churchillovu balkánsku stratégiu ovládnutia tohto citlivého miesta Európy, vrátane svojráznej interpretácie ľudového povstania v Grécku.

Patnásta kapitola *Celkový úpadek* opäť len veľmi povrchne informuje o partizánskom hnutí v západnej Európe. Za objekt svojho skúmania si autor vybral obdobie od leta 1944 do apríla 1945 a v ňom dianie v Nemecku a Fínsku, Dánsku a Nórsku, Rakúsku, Maďarsku a v Protektoráte Čechy a Morava, pričom pomerne exponovaný priestor Slovenska úplne ignoroval. Ako už viac ráz, ani v tomto prípade nezaprel kontroverznosť. Napríklad v protirečení so svojimi predchádzajúcimi tvrdeniami, tentoraz pripúšťa, že partizánske hnutie môže mať určitú morálnu, politickú aj vojenskú hodnotu, avšak daríť sa mu môže len v prostredí obrany národom všeobecne uznávaných hodnôt. Rozpaky vyvoláva aj pre neho takmer charakteristický prístup, keď fenomén partizánskeho hnutia zlučuje bez ohľadu na to, či ide o protinacistickú a protifašistickú rezistenciu, alebo o hnutie Werwolf, organizované proti Spojencom politickými špičkami hitlerovského Nemecka.

Celkový obraz riešenej problematiky ešte viac zahmlil len ťažko zrozumiteľnými fragmentmi o činnosti agentov a operačných skupín britskej SOE, Skorzenyho Panzer Brigade 150 v nemeckom protiúdere v Ardenách (Operácie Greif a Stosser – december 1944) a rovnako tak chaotickými poznámkami o aktivitách armády generála Vlasova v Pražskom povstaní v máji 1945.

Kapitola končí úvahou prevzatou od nemeckého generála G. Blumentrita, že „... vlastenecké povstanie..., ilegálna válka, nebo vášnivá vzpoura Němce obecně neoslovuje a ani ostatní germánské národy. Ilegální hnutí jsou mnohem populárnější mezi slovanskými a románskými národy, které jsou mnohem vášnivější...“ (s. 270).

Šestnásta kapitola *Děsivá realita* je sebaopierajúcim pokusom o celkové zhodnotenie riešenej problematiky. Autor opäť neprekročil svoj tieň, avšak na viacerých miestach je prinútený oceniť vojenské aj politické výsledky partizánskeho hnutia. Napríklad využíva aj hodnotiace závery nemeckého generála Jodla, ktorý na adresu partizánskeho hnutia pred norimberským tribunálom poznamenal: „Boj proti partyzánům byla děsivá realita...“ a k tomu dodáva, že „... jedna americká studie tvrdila, že partyzáni údajně zabili 50 000 Němců. I pokud v tomto čísle škrtne jednu nulu, stále je to značný výkon...“ (s. 272).

Macksey svoj prevažne negativistický názor popiera hneď na ďalšej strane, kde konštatuje: „Ruští partyzáni byli tak vytrvalí proto, že je řídili muži oddaní myšlence partyzánské války, jako politického nástroje a totéž lze říci o Titovi a Jugoslávciích“ (s. 273). Vzápätí na to sa však vracia ku svojim charakteristickým myšlienkovým konštrukciám o tom, že „... kdyby státníci a velitelé při vědomí použitelnosti tohoto způsobu boje dotyčnou metodu boje zavrhlí jako morálně destruktivní...“, „... Válka by se pak mohla vrátit do užších mezí v rukou profesionálů, jejichž běžným cílem je dosáhnout ekonomického vítězství. Disciplinované uniformované armády kdysi pěstovaly rozumnou tradici ve smyslu žít a nechat žít, čímž se z části přiblížily věku rytířství a dobám, kdy prohrávající strana rezignovala na popud zdravého vojenského rozumu“ (s. 276 – 277). Tak demonštruje naozaj svojrázny spôsob nahliadania na taký sociálnopolitický a historický jav, akým je vojna.

Kontraproduktívne vyznieva aj názor: „... známá filozofie, že v neregulární válce je vše ospravedlnitelné politickými účely, si podržela prioritu. Dnes je záškodník, partyzán, rebel – tireur, terorista, bandita – řikejme mu jak chceme, téměř neodmyslitelnou součástí života, jako zlověstná postava číhající za ožehavými politickými problémy doby, ... a těší se výsadě zástupce dobra, či zla...“ (s. 276).

Aj keď sa týmto zovšeobecňujúcim názorom pokúsil prezentovanú problematiku aktualizovať, na súčasnosť je to zjednodušenie len veľmi málo súvisiace s titulom a obsahom knihy. Určitým kladom je, že autor knihu vhodne doplnil niektorými argumentačnými pomôckami – zoznamom skratiek, mapovou prílohou so siedmimi vybranými schémami partizánskych aktivít.

Nakoniec výberová bibliografia, ako sám poznamenáva „... zahrnuje pouze ty knihy s tematikou partyzánské války, které považuje za velmi důležité...“ (s. 291). Vybrané pramene, prirodzene, v mnohom vysvetľujú jeho prístup k problematike.

Titulom *Zapalte Evropu! Partyzáni v Evropě* za druhé svetovej vojny sa jeho autor, ktorý nezaprie črty konzervatívneho historizujúceho britského dôstojníka, pokúsil čitateľovi priblížiť neobyčajne zaujímavú a doposiaľ len málo prebádanú problematiku. Vieme, že v minulosti sa viac ráz stala predmetom nemiestneho ideologizovania, ale aj nemiestneho preceňovania, či dokonca demonizovania. Čitateľ zaujímajúci sa o partizánske hnutie v moderných vojnách oprávnené stále čaká na seriózne, vedecky objektívne spracovanie tohto zaujímavého fenoménu. V prípade Mackseyho knihy je však sklamaný. Jeho kniha je ďalším dôkazom toho, že nie všetko ponúkané ako „nové pohľady na minulosť“ je serióznym zhodnotením skutočnosti. Treba dodať, že táto skutočnosť žiada novú mieru zodpovednosti na odborné posudzovanie toho, čo knižné pulty ponúkajú verejnosti.

Peter Švrlo

ANOTÁCIE GLOSÝ

WINOCK, M. a kolektív: *HISTORIE EXTRÉMNÍ PRAVICE VE FRANCII*. Praha, Academia 1998, 206 s.

Práca je kolektívnym dielom siedmich popredných francúzskych historikov, politológov a sociológov. K fenoménu extrémna pravica pristupujú ako k celku, ktorého spoločné črty chcú vystihnúť. V 8 kapitolách, napísaných pútavým esejistickým štýlom, je tematicky zachytený vznik, počiatky, existencia a rôzne podoby extrémnej pravice vo Francúzsku, ktorá čerá hladinu domáceho politického diania prakticky od vzniku občianskej spoločnosti v roku 1789 až do súčasnosti.

Pre lepšiu orientáciu autori rozlišujú dve základné tradície, z ktorých extrémna pravica čerpá. Prvá je kontrarevolučná a druhá populistická, resp. nacionálno-populistická. Východiská a ideové vzory tej prvej sú predmetom záujmu úvodnej kapitoly, pod ktorú sa podpísal M. Winock, keďže kontrarevolúcia je vhodný prameň, z ktorého sa extrémna pravica napája. Korene kontrarevolučného myslenia autor nachádza už na začiatku revolúcie (najmä v radoch privilegovaného stavu), ako však následne upozorňuje, šíriť po krajine sa začalo až po reštaurácii monarchie v roku 1814. V centre pozornosti je politická doktrína, myšlienkové školy a ich najvýznamnejší predstavitelia, medzi ktorými vyčnievajú spisovateľ J. de Maistre a politický filozof L. – A. de Bonald. Pre nich je spoločnosť výsledkom prozreteľnosti, a nie človeka, ktorého osud je v rukách Božích. Revolúcia je preto tiež dielom Boha, je trestom, ktorý zoslal, aby potrestal Francúzsko za to, že sa spreneverilo svojmu kresťanskému poslaniu. Autor upozorňuje, že táto filozofia živila nádeje rojalistov brojacích proti liberalizmu celé 19. storočie, a to aj napriek ich porážke už v roku 1930.

Rozvíjaním týchto myšlienok autor pripravil živnú pôdu pre štúdiu Ch. Prochassona,

ktorá je obsahom druhej kapitoly a zaoberá sa počiatkami nacionálno-populistickej tradície. Jej počiatky siahajú do 80. rokov 19. storočia, teda do obdobia keď sa rodila „éra más“ (všeobecné volebné právo, sloboda tlače...). Spoločenskému vreniu tohto obdobia vďačí za svoj krátkodobý politický vzostup hnutie, ktoré mnohí označujú za predchodcu fašizmu a ktorého názov sa odvodzuje od mena svojho vodcu gen. G. Boulanger. Ako autor na viacerých miestach dokazuje, ide o hnutie ideologicky neukotvené, jeho stúpencov spájali len spoločný odpor k republike. Sociálne sa s ním identifikovala najmä mestská populácia, ktorá strácala tradičné oporné body a rozpadla sa vo víre moderny. Autor plasticky vykreslil spoločenské, politické a hospodárske súvislosti prehlbujúcej sa stagnácie vtedajšieho režimu, ktorý nedokázal osloviť a stmeliť masy zmäteného obyvateľstva. Racionálne argumenty republikánskych politikov boli v takejto situácii len vodou na mlyn emocionálnym apelom horliacim za pozdvihnutie francúzskeho nacionalizmu, návrat ku katolíckej tradícii a vláde pevnej ruky, po ktorej Boulanger tak vytrvalo volal. Nehovoriac o tom, aký dopad mala na formovanie identity Francúzov ich nedávna porážka vo vojne proti Prusku, ktorá sa celkom zákonite stala jedným zo spúšťacích mechanizmov masovej nespokojnosti.

Pomerne veľká pozornosť je venovaná ďalšiemu fenoménu, ktorý sa vo Francúzsku formoval paralelne, a to antisemitizmu. Honba na Židov, ktorých nepriatelia republiky vyhlásili za príčinu všetkých problémov, mala zjednotiť verejnú mienku a zmazať sociálne rozdiely v spoločnosti. „Kultúrny nihilizmus“, kozmopolitizmus, industrializácia, dekadencia, korupcia – do týchto kategórií zahŕňal francúzsky antisemitizmus svoj odpor k Židom, ktorých komplot stojí za všetkým, čo Francúzsko po roku 1789 po-

stihlo. Autor upozorňuje, že antisemitizmus 80. rokov nebol len výplodom niekoľkých reakčných intelektuálov, medzi ktorými „vynikalo“ nenávistné pero É. Drumonta. Svoje postrehy z najvýznamnejších antisemitských prác tohto obdobia doplná aj o sociálny rozmer celého problému. Ako konštatuje, pomerne žiživé podhubie nachádzal v podobe autochtónneho kresťanského antisemitizmu v radoch ľudových katolíckych vrstiev a svoj hospodársky rozmer nadobudol najmä „zásluhou“ antikapitalisticky naladených meštianskych vrstiev.

Spoločenské vrenie v krajine vyvrcholilo na prelome storočí a svoj odraz našlo v Dreyfusovej afére. Toto pohnuté obdobie, v ktorom sa francúzska spoločnosť rozdelila do dvoch navzájom znepriatelených táborov, je obsahom 3. kapitoly. Spracoval ju profesor politickej sociológie P. Birnbaum. Ako ohlasuje výstižný názov jednej podkapitoly, je to „obdobie lig“, ktoré ohlasuje násilné antisemitské nepokoje, aké francúzske dejiny dovtedy nepoznali. Autor charakterizuje spleť sietí a rýchly vzostup týchto zväčša militantných a bojovných organizácií, ktorých ideály podľa neho už čiastočne nasiakli špecificky fašistickými hodnotami. Ako na viacerých miestach konštatuje, ich integrujúcim faktorom a ťažiskom činnosti bola „nacionalistická obrana kultúry, zakotvená v katolicizme“ (s. 62) proti vnútornému nepriateľovi, predovšetkým Židom.

Ako naznačil už P. Birnbaum, toto obdobie podmienilo opätovný spoločenský, ale aj politický vzostup kontrarevolučnej pravice, tak ako na ňu nadviazal Ch. Maurras a jeho Francúzska akcia. Nad jej činnosťou, vzostupom, ale aj trpkým koncom po 2. svetovej vojne sa zamýšľa M. Winock. Maurrasov prínos pre dejiny extrémnej pravice pritom nachádza v tom, že sa mu podarilo zbližiť fenomén nacionalizmu s prvotným kontrarevolučným mysléním, pre ktorý bol demokraticky ponímaný pojem národa cudzí. Na druhej strane, napriek verbálnemu extrémizmu, vďaka ktorému sa k Francúzskej akcii pripojil veľký počet bývalých vodcov rôznych antisemitských hnutí, nedokázala nikdy prekročiť svoj tieň a vytvoriť skutočnú boja-

schopnú radikálnu pravicu. Zaujímavá je aj autorova myšlienka, že práve tento jej charakter, paradoxne „udržal francúzsky fašizmus v patričnej vzdialenosti od diktátorských dobrodružstiev“ (s. 100).

Základný cieľ zjednotiť čoraz viac atomizovaných extrémnu pravicu sa však Maurrasovi nepodarilo, a to ani začiatkom 30. rokov, teda v ére veľkých sociálnych nepokojov a rastúcich fašistických tendencií. Osoby a hnutia, ktoré sa v tomto čase objavujú na francúzskej politickej scéne a ktoré možno zastrešiť pojmom extrémna pravica, sú predmetom záujmu P. Milza, autora 5. kapitoly. Jedni sa usilujú o reprodukciu jednotiaceho modelu konca storočia, zväčša tak ako ho načrtol Ch. Maurras, druhí dôkladne pripravujú francúzsku verziu fašizmu. Autor analyzuje ideológie, na ktoré sa odvolávajú metódy a štýl ich činnosti, sociálne zloženie ich členskej základne atď. Osobitnú pozornosť venuje fašizmu, ktorý podľa neho „zaberal len zlomok krajnej pravice a krátko pred vojnou je značne na ústupe“ (s. 19). Zaujímavá je tiež myšlienka, že napriek neúspechu extrémnej pravice sa jej myšlienky v značnej časti francúzskej spoločnosti udomácnili.

S týmto stanoviskom, ktoré spochybňuje tvrdenie, že vichystický režim je len dôsledkom víťazstva nacistického Nemecka nad Francúzskom v roku 1940, sa stotožňuje aj autor nasledujúcej kapitoly J. P. Azéma. Svoju pozornosť sústreďuje na charakteristiku tohto režimu, jeho ideológiu, ktorú charakterizuje ako synkretizmus všetkých dovtedajších prúdov nepriateľských 3. republiky. Veľa miesta venuje tiež analýze jednotlivých línií kolaborácie, tak vo Vichy, ako aj v Nemcami okupovanej časti Francúzska. Pre nášho čitateľa je takýto prístup prínosný aj z toho hľadiska, že umožňuje porovnávať, čo je všeobecné a čo zvláštne v tomto procese v porovnaní napríklad so situáciou v Protektoráte Čechy a Morava, či Slovenskom štáte.

Predposledná kapitola, ktorú napísal J. P. Rioux, sleduje vývoj a postavenie extrémnej pravice po skončení vojny, porážke fašizmu a odsúdení kolaborácie. Chronologicky vy-

medzuje roky 1945 – 1965, teda obdobie, keď sa kolaboráciou zdiskreditovaní extrémisti len pomaly prebúdzali k aktívnemu životu. Napriek určitým „svetlým“ momentom (napr. obdobie dekolonizačných konfliktov v 60. rokoch) ku skutočnému oživeniu extrémnej pravice došlo až v polovici 80. rokov a treba povedať, že dodnes, keď je spätý s menom francúzskeho politika, predsedu Národného frontu (NF) J. – M. Le Pena. Tento známy radikál dokázal to, čo sa jeho predchodcom nikdy nepodarilo – zjednotiť takmer všetky zložky extrémnej pravice. Dokázal oživiť zásadnú psychologickú poľnútku, ktorá vždy stmelovala rady extrémnej pravice – strach z budúcnosti. Ako sa mu to podarilo? Aké je sociálne pozadie voličskej základne NF? Aké metódy politického boja sú mu vlastné? Tieto, ako i ďalšie otázky si kladie autor poslednej kapitoly, i editor celého diela M. Winock.

Pomerne veľkú pozornosť venuje tiež analýze metód politického boja NF, z ktorých dodnes vyniká hlučná kampaň proti globalizácii, kozmopolitizmu, a najmä prílivu imigrantov, prostredníctvom ktorých extrémna pravica rozšírila rady svojich tradičných nepriateľov usilujúcich sa o „zničenie francúzskej národnej identity“. Zaujímavé je tiež konštatovanie, že motivácie voličov NF sú rôzne, zapustil korene vo všetkých spoločenských kruhoch. Za zásadnú príčinu spoločenského a politického vzostupu NF pritom autor považuje spretfhanie tradičných spoločenských a politických štruktúr, zánik spoločenskej diferenciácie, úpadok spoločenského života, s tým spojený pocit osamelosti, uzavretosti a stereotypu.

Vďaka invenčnemu mysleniu jednotlivých autorov, ale aj pre celkovú koncepciu a metodologický prístup má anotovaná práca ambíciu osloviť široké spektrum čitateľov. Okrem záujemcov o históriu, sociológiu, či politickú vedu má čo povedať aj súčasným politikom. Veď nacionalistické a autoritatívne prúdy, založené na nespokojnosti a odpore všetkého druhu, predstavujú dodnes latentné nebezpečenstvo.

UHLÍŘ, D.: *SLUNCE NAD SLAVKOVEM*. Třebíč, Fakta 2000, 472 s.

„Je přesně půl osmé. V tom okamžiku to na východním obzoru rudě zazáří a nad hřebem kopce se objeví ohnivě červená koule, která pomalu stoupá vzhůru. Všichni zmlknou při pohledu na nádhernou podívanou. Slavkovské slunce se stane pojmem. Než večer zapadne, přinese jedné straně vítězství, druhé porážku, tisícům lidí smrt a neštěstí. Jen Napoleon je bude ode dneška spojovat se svým úspěchem a se slávou zbraní. Je to jeho slavkovské slunce, v jehož přízni se bude hrát celých deset let.“

Toto slavkovské slnko je už takmer dve storočia spojované s najväčším a najslávnejším Napoleonovým víťazstvom v bitke, ktorá bola do tých čias vari najväčšou a jednou z najkrvavejších v dejinách. Spôsob, akým Napoleon ovládal svoje jednotky v tejto bitke, je najsilnejším dôkazom jeho jedinečného vojenského génia, a i keď pod výsledok tohto stretnutia sa výrazne podpísali chyby spojencov, postreh s akým ich odhalil, trpezlivé vyčkávanie na ich využitie, rozhodnosť s akou zasadil svojim protivníkom drvivý úder, ako i blesková rýchlosť pri dovŕšení katastrofy, to všetko robí jeho víťazstvo jedinečným a skutočne „napoleonským“, z čoho neskôr vyrástla legenda o jeho osobnej nepremožiteľnosti.

Bitka pri Slavkove, jednom z malých juhomoravských mestečiek, v zahraničí známom skôr pod označením Austerlitz, je udalosťou, o ktorej už vyšlo viacero monografií. Predpoklady vzniku, ako i príprava, priebeh a výsledky tejto slávnej bitky boli opísané a zhodnotené aj v rade vojenskohistorických štúdií a prehľadných historických prác a to tak domácich českých ako aj zahraničných autorov. Nie je to inak ani v prípade tejto publikácie, ktorá je vlastne reedíciou diela z roku 1984. Už meno autora, popredného českého historika Dušana Uhlířa, je zárukou, že ide o kvalitnú pútavú historickú prácu, ktorá spĺňa všetky odborné kritéria a navyše sa mimoriadne ľahko číta.

Po publikácii *Černý den na Bíle Hoře*. 8. listopad 1620 tak sprístupňuje ďalšiu z roz-

I. Baka

hodujúcich bitiek nielen českých, ale i európskych dejín. Autor sa pokúša o jej rekonštrukciu na základe archívnych dokumentov, spomienok a svedectiev najmenej stovky pamätníkov. Triezvo, reálne, bez romantických príkras podáva ucelený pohľad na jednu z najzaujímavejších kapitol epochy napoleonských vojen, a to vo všetkých jej dobových súvislostiach a podmienenostiach.

Kniha je štrukturálne rozdelená na 23 kapitol. Od stručného opisu udalostí, ktoré sa odohrali na prahu 19. storočia, cez predpoklady vzniku tretej protinapoleonskej koalície, opäť vytvorenej z iniciatívy ohrozeného Anglicka, sa dostávame až k hlavným aktérom týchto udalostí: ruskej, rakúskej a francúzskej armáde. Autor si tu všima stratégiu, taktiku, stav, štruktúru a organizáciu jednotlivých druhov vojsk, t.j. pechoty, jazdectva a delostrelectva, v zmienených armádach. Už tu predznamenuje, že ťaženie roku 1805 bolo stretnutím, v ktorom sa proti sebe postavili dve rôzne armády a dva rôzne vojenské systémy. Iba jeden z nich mohol uspieť.

V nasledujúcich kapitolách sa máme možnosť naplno ponoriť do víru vojenských udalostí tzv. slavkovského ťaženia. Autor sa spočiatku venuje predohre na hornom Dunaji, ktorá vyvrcholila zahanbujúcou kapituláciou Mackovej rakúskej armády v Ulme a následne opisuje anabázu Kutuzovovej armády z Rakúska až na Moravu, kam sa museli Rusi stiahnuť po neočakávanom, až šokujúcom vývine udalostí. V krátkosti sa dozvedáme o priebehu viacerých sprievodných zrážok ťaženia, ako boli bitky pri Donauworthe, Wertingene, Haslachu, Günzburgu, Elchingene, Nördlingene, Annabergu, Dornbirne, Lambachu, Amstettene, St. Pöltene, Dürnsteine, Schongraberne, Rousínove, Brode, Hanej či Vyškove. Na ich pozadí sa postupne pred nami vynárajú postavy veľkých osobností doby: cisár Napoleon, cisár František, cár Alexander, generáli spojeneckého rusko-rakúskeho velenia a maršáli La Grande Armée. Predovšetkým však francúzsky cisár a imperátor celej Rusi so svojimi suitami najviac priťahujú autorovú pozornosť. Nepovšimnuté neostáva ani politické pozadie a v krátkosti je zhodnotený i vývoj udalostí a celková atmosféra v spojeneckom

a francúzskom tábore, ktorá predchádzala osudnému pondelku 2. decembra 1805.

Hlavná časť publikácie pojednáva o samotnej bitke. Autor najprv poukazuje na zbytočne zložitú, navyše chaoticky prebiehajúcu prípravu spojencov a nezabúda poukázať ani na lajdáckosť a neschopnosť najmä rakúskeho dôstojníckeho zboru, ktorý pri plánovaní, resp. koordinovaní pohybov spojeneckých armád akosi pozabudol na základné pravidlá vojenského myslenia. Ani katastrofálny nedostatok potravín, výstroja a munície, či prudký pokles morálky nevestil nič dobré pre spojencov, ktorí mali zakrátko absolvovať rozhodujúcu bitku. A to s nepriateľom, ktorého armáda nemala v tom čase na európskej pôde konkurenta. Autor správne poznamenáva, že základnou chybou koalíčných armád bol zastaraný a nepružný spôsob vedenia bojových operácií. Dôležitými determinantmi sa ukázala aj rôznorodosť historických tradícií, mentálnych vlastností a štátnych záujmov na rusko-rakúskej strane a z toho plynúca nejednotnosť spojeneckého velenia.

Hlavné dejisko udalostí sa potom postupne presúva na východ od Brna. Pod Santonom a Žurárom sa tiahne pláň, na ktorej leží niekoľko dedín, ktoré autor v osobitnej kapitole predstavuje: Jířkovice, Blažovice, Šlapanice, Holubice, Pozořice, Tvarožná, Kruh, Poňetovice, Kobylnice, Prace, Zbyšov, Hostěradky, Újezd, Sokolnice a Telnice – práve tu sa odohrala bitka, ktorá sa neskôr zapísala do historie ako „la bataille de trois empereurs“ a ktorá sa stala vrcholnou ukážkou vojenského umenia svojou premyslenosťou a dokonalosťou. Pri jej opise nám Uhlíř s nadhľadom podáva množstvo faktov a informácií, vďaka čomu čitateľ získava plastický obraz o často neprehľadných pohyboch oboch armád na bojisku. Bitka, ktorá sa v ranných hodinách javila ako nádejná a popoludní ako sľubná, končila nakoniec pre Francúzov vo všetkých smeroch uspokojivo. Napoleon svojich protivníkov presvedčivo porazil, čím priviedol tretiu koalíciu na pokraj záhuby.

V posledných kapitolách ešte rozoberá niektoré zaujímavé momenty. Opisuje napr. záverečné vyvrcholenie slavkovskej bitky: stret

cisárskej gardy s cárskou. I napriek tomu, že k výraznejšiemu ovplyvneniu priebehu bitky nedošlo, zrážka vstúpila do dejín a sám Napoleon jej pripisoval takmer symbolický význam. Ďalej autor poukazuje na to, že francúzsky cisár síce majstrovsky vyhrával svoje bitky na bojisku, ale v ničom nezaostával ani pri propagandistických zhodnoteniach svojich víťazstiev, ktoré slúžili ďalšiemu šíreniu jeho slávy. Legenda okolo Žatčanského a Měnského rybníka je takýmto príkladom, ktorú však autor nekompromisne vyvracia. Nesporne zaujímavá je aj informácia, podľa ktorej nebola bitka pri Slavkove tou poslednou v ťažení roku 1805.

Kniha Dušana Uhlířa patrí bezpochyby k tomu najlepšiemu v českej historiografii. Rozsiahly archívny výskum, ako i početná literatúra zahraničných, prevažne francúzskych a nemeckých autorov, tento fakt iba potvrdzuje. Publikáciu vhodne dopĺňa bohatá obrazová príloha, kde sa nachádzajú ilustrácie s výjavmi zo slavkovského ťaženia, ako aj portréty hlavných protagonistov, francúzskych aj spojeneckých. V zostávajúcich prílohách máme možnosť oboznámiť sa so zložením Veľkej Armády i cisárskej gardy na začiatku ťaženia, prehľadné mapky a schémy nám poskytnú obraz, ako bitka vyzerala, ako boli usporiadané bojové zostavy a karé napoleonskej armády i to, ako v bitke postupoval sám Napoleon. Cennou prílohou je „ordre de bataille“ francúzskej a spojeneckej armády a ich početné stavy pri Slavkove.

A. Maskalik

KÁRNÍK, Z.: *SOCIALISTÉ NA ROZCESTÍ*. Habsburg, Masaryk či Šmeral. Karolinum, Praha 1996, 560 s.

Prvé české vydanie vyšlo už v roku 1967, teda dosť v hektickom období. Keďže podľa neskorších vyjadrení autora mala jeho práca množstvo dobových obmedzení a nepresností, podujal sa ho prepracovať a obohatiť o nové poznatky. Nová prepracovaná kniha je nám k dispozícii už od roku 1996. Za nóvum možno považovať to, že autor vložil tematiku so-

cialistov v Čechách, ktorá je jadrom práce do širšieho kontextu historicko-politického diaľnia v Predlitavsku. Obsah knihy je členený na sedem kapitol a tie na podkapitoly. Jednotlivé časti rozoberajú tematiku v chronologickom poradí.

V prvej kapitole približuje čitateľovi spoločenské pomery Predlitavska v období pred a počas prvej svetovej vojny. Charakterizuje socialistické hnutie v Nemecku a Predlitavsku a ich vzťah a postoje k vojne. Hlavnú pozornosť venuje českej národnej politike. Zaujíma ho predovšetkým česká a československá sociálna demokracia a nemenej národní socialisti a ich národný a sociálny program. Dokumentuje oživanie českého národného hnutia, ktoré na domácej politickej scéne vrcholí ustanovením Českého zväzu poslancov v ríšskej rade a Národným výborom riešiacim mimoparlamentné záležitosti. Tu vyzdvihuje podiel Šmerala a československej sociálnej demokracie, ktorí v tom čase presadzovali austrofilskú orientáciu domáceho odboja. Autor spomenul i Masarykovu československú orientáciu, ktorá sa dala na cestu zahraničného odboja. Dokumentoval aj rozpory medzi spomínanými orientáciami.

Druhú kapitolu venoval tomu, ako útrapy vojny, ruská februárová revolúcia a vstup USA do vojny vplývali na rakúsku spoločnosť a na národnooslobodzovací proces, prebiehajúce formovanie názorov a politickú orientáciu socialistických strán Predlitavska. Zachytil tu československú sociálnu demokraciu usilujúcu sa v rámci domáceho odboja o rakúsko-české vyrovnanie (krajinské riešenie otázky). Na druhej strane poukázal na rast popularity Masarykovej koncepcie a začínajúcu radikalizáciu obyvateľstva.

Formovaniu spomínanej politickej orientácie českých politických strán venuje autor hlbšiu pozornosť v tretej kapitole. Jadrom záujmu je opäť socialistické hnutie. Problémom v socialistickom hnutí, ako uvádza autor, bolo skĺbiť národné záujmy s myšlienkami socialistického internacionalizmu, solidarity a proletárskej revolúcie. Načrtol ústrednú snahu vytvoriť jednotný politický front smerujúci k istej forme československej

samostatnosti, ktorá by mala navyše socialistický charakter.

Vo štvrtjej kapitole si kladie za úlohu poukázať na vplyv ruskej októbrovej revolúcie a s ňou súvisiace hlásanie mieru bez anexií a kontribúcií na socialistické hnutie v habsburskej monarchii. Prehľbuje sa národná i sociálna radikalizácia, a to aj v socialistických stranách. Poukázal na vyhrocujúce sa vzťahy medzi austrofilskou teóriou, respektíve teóriou hlásajúcou federalizáciu Podunajska a československou orientáciou.

Piata a šiesta kapitola opisuje postupný prechod sociálnej demokracie, resp. československého socialistického hnutia na pozície čechoslovakizmu, teda k úsiliu utvoriť československý štát nezávislý od osudov habsburského mocnárstva. Do pražského prevratu 28. októbra 1918 mali socialisti v otázke riešenia národnostného problému jasno. Český politický tábor bol vo svojom úsilí o vytvorenie samostatného Československa, aj vďaka socialistom, už všestranne konštituovaný. Došlo k zhode domáceho a zahraničného odboja.

V siedmej kapitole Kárník dokumentoval aktivitu a významnú účasť socialistov v revolučnom období vzniku ČSR.

Dnešnému čitateľovi by sa mohlo zdať, ako poukázal aj sám autor, že daná téma je neaktuálna a zbytočná. Išlo by skutočne len o zdanie. Socialistické hnutie bolo pevnou a silnou súčasťou spoločensko-politického života v predvojnovom, vojnovom, ale hlavne povojnovom období Európy. Tým, že nahliadol hlbšie do jeho vývoja, v tomto prípade najmä v Čechách, prispel k hlbšiemu objasneniu udalostí smerujúcich k vzniku ČSR a zdokumentoval jedno z najsilnejších politických hnutí v Čechách v 20. stor. Prínosom je zaradenie fotografickej prílohy do publikácie, ktorá približuje predovšetkým osobnosti národnopolitického života v Čechách. Táto kniha je vhodná pre každého, kto sa zaoberá dejinami socialistického hnutia, vznikom ČSR a prvou svetovou vojnou vôbec. V každom prípade je prínosom do knižnice každého záujemcu o históriu.

J. Hrdlička

ARMÁDNY GENERÁL LUDVÍK KREJČÍ V DOKUMENTECH A FOTOGRAFIÍCH.

Edice fakta, svazek čtvrtý. Brno, Spolek přátel čs. opevnění 2000, 95 s.

Dňa 25. augusta 2000 vo Vojenskom múzeu v Králikoch na Morave slávnostne otvorili výstavu k 110. výročiu narodenia armádneho generála Ludvíka Krejčího. Pri tejto príležitosti nakladateľstvo a vydavateľstvo Spolok priateľov čs. opevnenia v Brne vydalo pozoruhodnú publikáciu, ktorú zostavili Pavel Šrámek a Martin Ráboň. V úvodnej časti publikácie osobnosť armádneho generála Krejčího približuje jeho dcéra Marie Žižková-Krejčí. Nasleduje príspevok generálporučíka v. v. Radovana Procházku pod názvom *Armádní generál Ludvík Krejčí – historický odkaz vojáka*. Ďalej sa podáva Krejčího stručný životopis, zachytávajúci hlavné medzníky jeho života od narodenia 17. augusta 1890 v Turanoch pri Brne až po jeho smrť 9. februára 1972 v Ústí nad Orlicí.

V ďalšej časti publikácie sa nachádza zoznam a fotografické stvárnenie dvadsiatich dvoch prevažne vojenských vyznamenaní, ktoré boli Ludvíkovi Krejčímu udelené v priebehu jeho obdivuhodnej vojenskej kariéry. Nasledujú citáty z niektorých Krejčího služobných hodnotení a úryvky spomienok, ktoré začal písať v roku 1967. V nich sa čitateľ môže dočítať o bojovom vystúpení čs. légii pri Bachmači, o Krejčího menovaní za náčelníka Hlavného štábu čs. brannej moci v decembri 1933, keď mal len 43 rokov a o jeho uväznení v čase okupácie.

Ako je už z názvu publikácie zreteľné, jej hlavnú časť tvorí vyše 30 chronologicky usporiadaných faksimile dokumentov a okolo 50 unikátnych dobových fotografií. Týkajú sa Krejčího školských rokov, jeho súkromného života, vojenskej dráhy v rakúsko-uhorskej a československej armáde, ako aj rokov počas Protektorátu Čechy a Morava a povojnového obdobia. Spomedzi fotografií si osobitnú pozornosť zaslúžia tie, ktoré sa vzťahujú k jeho závažnej vojenskej dráhe v čs. légiiach v Rusku, k jeho takmer ročnému pôsobeniu v Košiciach, kde zastával post

Zemského vojenského veliteľa (1933), ďalej Krejčího fotografie vo funkcii náčelníka Hlavného štábu (1933 – 1939), ako aj fotografie z posledných rokov života, ktoré prežil v Jablonnom nad Orlicí v kruhu svojej rodiny a najbližších priateľov. Z publikovaných dokumentov možno napríklad spomenúť Krejčího povolávací rozkaz z 26. júla 1914 k bosniansko-hercegovinskému pešiemu pluku č. 4 c. a k. armády, jeho menovanie za veliteľa 2. strelcekej divízie čs. légii v Rusku generálom Milanom Rastislavom Štefánikom z decembra 1918, povolenie na sobáš z decembra 1926, menovanie za hlavného veliteľa mobilizovanej čs. armády prezidentom Edvardom Benešom 23. septembra 1938. Osobitnú pozornosť si zaslúžia aj dokumenty, ktoré sa vzťahujú k obdobiu bezprostredne po etablovaní komunistickej moci v Československu, ktorá generála Krejčího v deň jeho 60. narodenín zbavila vojenskej hodnosti (1950), potom aj dôchodku (1953) a spolu s jeho blízkymi systematicky prenasledovala.

Nasledujúca časť publikácie *Armádní generál Ludvík Krejčí v dokumentech a fotografiích* je venovaná jeho posmrtnej rehabilitácii, ktorej prvým krokom bolo v roku 1990 opätovné priznanie odňatej vojenskej hodnosti armádneho generála. V júni 1997 nasledovalo ocenenie Krejčího účasti v národnom boji za slobodu, vydáním osvedčenia podľa zákona č. 255/1946 Zb. a v roku 1998 bol podaný návrh na udeľenie Radu Bieleho leva in memoriam. Napriek tomu, že tento návrh sa stretol s veľkou podporou verejnosti a najvyšších činiteľov Armády Českej republiky (v publikácii o tom svedčí viacero kópií listov), príslušná komisia Poslaneckej snemovne Parlamentu ČR ho nakoniec zamietla. V závere tohto nesporne zaujímavého knižného titulu sa nachádza zoznam prameňov a stručné personálie Krejčího najbližších vojenských spolupracovníkov, divízneho generála Karla Husárka, brigádneho generála Bohuslava Fialu a plukovníka gšt. Josefa Fetku.

M. Čaplovič

ČIERNY, J.: *VLADIMÍR CLEMENTIS. DIPLOMAT*. Bratislava, Literárne informačné centrum 1999, 208 s.

Historik a publicista Ján Čierny, autor monografií, zahraničnopolitických komentárov, esejí, článkov a štúdií, vo svojej poslednej práci predstavuje Vladimíra Clementisa ako štátnika, intelektuála i kultúrneho dejateľa. Nepredkladá životopisný profil, ale so značným časovým odstupom a nadhľadom, s využitím archívnych materiálov a na základe osobných spomienok, diplomatických skúsenosti a poznatkov, analyzuje Clementisove dotyky s veľkou rozporuplnou politikou, zamýšľa sa nad jeho konkrétnymi krokmi a postupmi, ich motívmi a cieľmi, postojmi a mierou odvahy.

V prvej zo štyroch kapitol sa venuje najskôr študentským rokom a pôsobeniu v Prahe, kde pod Clementisovým vedením intelektuálne a politicky dozrievala skupina mladých davistov. Ako marxista už od mládeneckých rokov prejavoval veľký záujem o dianie v novom Rusku, o silu a možnosti tejto krajiny po prvej svetovej vojne. V ňom videl veľkú nádej v kontraste s tým, čo prinášala prehľbujúca sa kríza kapitalistického hospodárstva. Tiež ako obdivovateľ ruského a sovietskeho umenia v novembri 1930 na svetovom kongrese spisovateľov v Charkove oboznamoval svet so slovenskou a českou literatúrou, jej významom a tendenciami. V tridsiatych rokoch sa Clementis stal výraznou a dynamickou politickou osobnosťou, pričom nezaostávala ani jeho advokátska aktivita a brilantná publicistická tvorba. Vystupoval ako obhajca perzekvovaných robotníkov, ako bojovník za jednotu republiky, za bratstvo Čechov a Slovákov, za demokratické riešenie národnostnej otázky. Po posledných voľbách pred Mníchovom viedol v parlamente originálny politický zápas proti ľudákom. Glosátor kultúrneho diania na Slovensku, teoretik a propagátor nového umenia a kultúry, polemik, odporca umeleckého konzervativizmu výrazne ovplyvnil smerovanie zjazdu slovenských spisovateľov v Trenčianskych Tepliciach. Na medzinárodnej scéne sa prejavil aj v zložitých mesiacoch roka 1938 počas parížskeho a londýnskeho

pobytu, kde oboznamoval so situáciou v Československu a s možnosťami jeho obrany. Keď sa západné veľmoci nepostavili na diplomatickú obranu Československa, situáciu vyhrotila Viedenská arbitráž, Beneš sa vzdal funkcie a pražská vláda zastavila činnosť komunistickej strany, Clementis našiel východisko v emigrácii, najskôr vo Francúzsku, potom v Anglicku.

Obdobie exilu je predmetom druhej kapitoly. Po francúzskej internácii a vstupe do československého vojska nasledovalo jeho vyľúčenie zo strany za protistranícky postoj k sovietsko-nemeckému paktu a sovietsko-fínskej vojne. V Anglicku prežil taktiež internáciu, pretože ho považovali za hlavného iniciátora vzbury československých vojakov po ich príchode do Anglicka. Počas celého exilového pobytu, plného neistoty, pochybností a nedôvery okolia, aktívne sa podieľal na československom odbojovom hnutí a presvedčivo akcentoval jeho európsky kontext. Hlásil sa k všeobecne proklamovanej politike prezidenta Beneša (hoci v postavení komentátora BBC sa od nej fakticky vzdal), podporoval prosovietsku orientáciu Beneša a Gottwalda. Veril, že Sovietsky zväz bude po vojne rešpektovať dohody protifašistickej koalície, videl v ňom spoľahlivého garanta Československa. V rozhlasových odkazoch československého vysielania BBC z Londýna rozoberal pomery klérofašistického režimu, kritizoval postavenie Slovenska na nemeckej strane, podoby manipulácie, zameriaval sa na podporu národnooslobodzovacieho hnutia a SNP, vytvorenie novej, sociálne i národnostne spravodlivej ČSR. V Londýne našiel nový priestor pre aktivitu v diskusnom fóre československých intelektuálov v exile – Klube slovenských politikov i kultúrnych pracovníkov. Vo svojich prejavoch sa zaoberal najmä slovensko-slovanskými vzťahmi, slovensko-maďarskými problémami a povojnovým postavením ČSR. V emigrácii sa Clementis dostal do zvláštneho postavenia nekomunistického opozitníka voči kruhom Šrámkovej vlády, ale aj osamelého politického bežca, komunistu bez členstva v strane. Až v jeseni 1944 sa jeho postavenie značne spoločensky i politicky zlepšilo. Beneš po-

važoval Clementisa za cenného intelektuála a politika, pracovitú, schopnú a známu osobnosť v odbojovom a intelektuálnom svete. Clementis zase videl v prezidentovi, napriek zložitým okolnostiam, osobnosť, ktorá by mohla po vojne zohrať dôležitú úlohu.

Nasledujúca a posledná kapitola publikácie vykresľujú Clementisa po vojne v pozícii štátneho tajomníka ministerstva zahraničných vecí a ministra zahraničných vecí. Približujú plnenie jeho diplomatickej a vládnej funkcie na pozadí povojnového vývoja neodvratne smerujúceho k rozdeleniu Európy, so silnejšou veľmocenskou politikou Moskvy, ktorá postupne vytvárala monolitný blok s režimami rovnakého typu. Na platforme odmietania pojmu sovietskej ČSR a zdôrazňovania československej cesty, sa usiloval, s pomocou Gottwalda a Beneša, spolupracovať s Vyšinským, Zorinom a Gromykom. Pred čitateľom defilujú dôležité zahraničnopolitické udalosti, ich súvislosti a zástoj osobností – riešenie otázky Podkarpatskej Rusi, problémov súvisiacich s pobytom sovietskych vojsk, rokovania o hospodárskej spolupráci ZSSR a ČSR, citlivý problém odvečených občanov do ZSSR, transfer Nemcov a Maďarov, práva zmlúv s Poľskom, Maďarskom, Francúzskom, Bulharskom, Parížska mierová konferencia, Marshallov plán, pražské udalosti vo februári 1948, prerokovávanie československej otázky na pôde Bezpečnostnej rady OSN v New Yorku s následným odvolaním J. Papánka, Dunajská konferencia s úspešnou dohodou podunajských štátov, komentáre vládnych kruhov i reakcie v okolitých štátoch. Autor venuje pozornosť aj zásahom sovietskej KGB a československej bezpečnostnej a spravodajskej službe, ktorá od leta 1947 výrazne vystupovala ako samostatná mocenská sila v štáte, schopná presadiť sa na politickej scéne. Organizovala dobre pripravené provokácie, konštruovala premyslené sprisahania, postupne likvidovala nielen tzv. komunistické úchylky, ale i nekomunistické politické strany a ich vplyv. Postupovala tak, aby čo najužšie spolupracovala s kontrarozviedkami Bulharska, Poľska, Juhoslávie. Nastúpili stranícke previerky, prejavovali sa rôzne šikany, aféry. Kádrová politika sa po-

stupne vážne deformovala. Protiprávne tresty postihli množstvo pracovníkov, ktorí sa z rôznych dôvodov nerozhodli pre emigráciu. Aj Clementis tušil, že sa stáva objektom istého záujmu najvyšších straníckych funkcionárov. Už počas jeho poslednej zahraničnej cesty na zasadnutí Valného zhromaždenia OSN v New Yorku komisia ŠtB upriamila pozornosť na nositeľov „nacionalistických a iných reakčných“ tendencií, osobitne na komunistov, ktorí prešli počas druhej svetovej vojny emigráciou na Západe. S pomocou poradcov z Moskvy produkovala vykonštruované obvinenia. Napriek tomu, že Clementis mal silnú predtuchu, že jeho život je ohrozený, rozhodol sa vrátiť domov. V marci 1950 ho Predsedníctvo ÚV KSČ obvinilo z buržoázneho nacionalizmu, zo straty dôvery v ZSSR, z podliehania benešovskej línii zahraničnej politiky. Zbavili ho funkcií a žiadali dôslednú sebakritiku. Sebakritika bola odmietnutá a v roku 1951 nasledovalo zatknutie. Vo väzení prešiel výsluchmi, týraním a ponižovaním. Vladimír Clementis bol odsúdený na smrť v monsterprocesse štrnástich obžalovaných v novembri 1952.

Autor kladie a zároveň odpovedá na otázku, prečo sa práve Vladimír Clementis dostal do situácie, z ktorej už nebolo úniku. Režimistickí exponenti potrebovali vedľa vybraných „nepriateľov“ Čechov a Židov, vplyvného Slováka; potrebný „materiál“ sa rýchlo našiel: za vojny mal iný názor na pakt ZSSR s Nemeckom, ako povojnový minister mal „nepriehľadné“ styky v zahraničí, nevenoval pozornosť kádrovým otázkam na ministerstve, prejavili sa uňho stopy titoizmu – to dávalo záver konšpirátora, špióna, zradcu; vystupoval síce prosovietsky, ale v bilaterálnom rokovaní neraz zastával stanoviská aspoň obmedzenej samostatnosti ČSR, nebol taký servilný, ako sa žiadalo, i po vojne mal niektoré nezhody so Stalinom; v neposlednom rade zavázali aj výpovede tých, ktorí sa ocitli v podobnej situácii a dúfali, že si kúpia doživotie namiesto smrti. Týmto autor uzatvára plastický portrét právnika, publicistu, novinára, literáta, politika a diplomata, ktorý bol dôsledným odporcom krajných politických riešení, ktorý prejavoval v strane určitý inte-

lektuálny odpor, ale vždy v záujme demokracie a socialistických ideálov. Svojím rozhľadom, intelektom, tvorivosťou, spoločenským a politickým talentom prevyšoval mnohých politických súčasníkov, tých v komunistickej strane, a dokonca mnohých v zahraničí.

B. Šedová

BAKA, I.: ŽIDOVSKÝ TÁBOR V NOVÁ-KOCH 1941 – 1944. Bratislava 2001, 115 s. + príl.

Predstavovaná publikácia je rozsahom síce nevelkou, ale témou a jej faktografickým spracovaním, kvalitnou historickou prácou o jednej z najrozpornejších etáp našich dejín. Sám autor upozorňuje, že práca vznikla ako priama reakcia na pokusy niektorých historikov bagatelizovať existenciu a charakter židovských pracovných táborov (s. 101). Preto treba okrem iného vyzdvihnúť aj istú „prvopút“ Igora Baku v analytickom a metodologickom prístupe k doteraz u nás historicky neskúmanej problematike.

Práca je členená na tri kapitoly s bohatým poznámkovým aparátom, z ktorých prvá analyzuje právnu otázku riešenia židovskej otázky na Slovensku a dve ďalšie chronologicky mapujú existenciu židovského tábora v Novákoch. Časovým medzníkom je pritom koniec deportácií v októbri 1942. Lepšiu orientáciu umožňujú čitateľovi prílohy – tak tabuľky s prehľadným spracovaním počtu obyvateľov tábora, ich pracovným zaradením a finančným ziskom tábora, ako aj mapky s lokalizovaným táborom a fotografie. Práca má aj nemecké resumé a doslov o osudoch tábora v období po skončení druhej svetovej vojny.

V úvode Baka hodnotí doterajšiu historiografiu k problému židovských pracovných táborov a širšie k rasovej perzekúcii Židov na Slovensku. Upozorňuje, že napriek relatívne dobrej zachovanosti archívnych materiálov sa doteraz skúmanej problematike nevenovala žiadna vedecká práca, vychádzali však práce memoárového charakteru (s. 6). Prvá kapitola *Nútená práca ako súčasť rasovej perzekú-*

cie Židov na Slovensku v rokoch 2. svetovej vojny sa venuje stručne vývoju antisemitizmu na Slovensku v jeho hospodárskom, sociálnom, náboženskom a politickom kontexte. Väčší priestor venuje nacionálnej a antisemitskej radikalizácii politiky a spoločnosti na Slovensku v 30. rokoch 20. storočia a genéze nútenej pracovnej povinnosti Židov na začiatku 2. svetovej vojny. Prvé protižidovské nariadenia z apríla 1939, definujúce pojem „žid“ na konfesionálnom a rasovom princípe, odštartovali proces pauperizácie židovského obyvateľstva. Autor mapuje jeho rozsah, ako aj ďalší diskriminačný a trestný charakter slovenského právneho poriadku. Zlomovým bodom pritom bolo odovzdanie plnej moci vláde na jeden rok na riešenie židovskej otázky v septembri 1940 a prijatie židovského kódexu roku 1941. Početné protižidovské nariadenia, ktoré vychádzali aj na úrovni jednotlivých žúp, okresných a miestnych úradov, postupne vyradovali Židov z ekonomického života a nútili vládných predstaviteľov uvažovať nad ďalším postupom – deportáciami, ktoré boli vykonávané s vysokou mierou násillia. Autor tiež zdôrazňuje, že radikálne vyriešenie židovskej otázky bolo jedným z predpokladov dobrých nemecko-slovenských vzťahov, čo podporila aj prítomnosť nemeckého poradcu D. Wislicenyho v Bratislave (s. 12). Prínosom práce je najmä časť o genéze nútenej pracovnej povinnosti Židov. Syntetizujú sa v nej formy a postupný vývoj nasadzovania Židov na nútené práce na Slovensku, ako aj príčiny a ideologické podhubie takéhoto riešenia: Žid sa mal stať vzorným pracovníkom, hoci bol, paradoxne, z pracovného procesu nedobrovoľne vyradovaný.

V druhej kapitole, ktorá mapuje výstavbu a fungovanie tábora v rokoch 1941 – 1942, sa najväčší dôraz kladie na charakterizovanie pracovnej činnosti tábora a na priebeh deportácií v samotnom nováckom tábore. Baka upozorňuje, že špecifikum tábora bolo v tomto období charakterizované jednak ako koncentračné miesto pre slovenských Židov na ich ďalšej deportácii do likvidačných nacistických táborov, jednak ako vytvárajúce sa pracovné stredisko pre štát hospodársky využiteľného profesijného potenciálu. Prvá fáza

existencie tábora bola spojená s jeho samotnou výstavbou, na ktorej sa podieľali samotní Židia. Autor tu opisuje nielen ich pracovnú náplň a s tým spojené životné podmienky, ale aj postoj štátu a veliteľského zboru tábora voči jeho obyvateľom. Nemalú časť venuje charakterizácii niektorých veliteľov tábora. Pramenne využil správy a referencie najvyšších ľudáckych a gardistických predstaviteľov na činnosť jednotlivých veliteľov tábora a, na konfrontáciu, spomienky bývalých obyvateľov tábora. Práve táto časť najzreteľnejšie ukazuje ľudské a morálne kvality drobných prisluhovačov režimu, ktorí neváhali používať veľmi tvrdé, až neľudské prostriedky na dosiahnutie svojich kariéristických a materiálnych záujmov.

V časti o deportáciách sa autor zameriava najmä na typové a časové rozčlenenie transportov a na spomienky pamätníkov na toto obdobie. Celá morbidnosť doby sa pred nami objavuje práve pri čítaní pohnútok a krokov, ktoré museli Židia vykonať, aby si zachránili holý život a život svojich príbuzných.

Najrozsiahlejšiu kapitolu práce tvorí časť, ktorá sa chronologicky zaoberá obdobím rokov 1942 – 1944 v tábore. Úvodná časť všeobecne hodnotí organizačnú (právnú) a pracovnú štruktúru v židovských táboroch na území Slovenska. Keďže štát zaujal veľmi pragmatické stanovisko k existencii táborov – museli byť v plnej miere sebestačné, zaujímavé je v tejto súvislosti rozčlenenie hospodárskej činnosti smerom k štátnym a súkromným objednávateľom. Životné podmienky v táboroch boli tiež priamo závislé od pracovnej výkonnosti obyvateľov tábora, pretože ten hradil všetky náklady kolektívnej potreby (s. 56). Obširnejšie sa autor venuje vnútornému členeniu tábora, jeho výrobnjej a oddychovej náplni – každodennej monotónnej činnosti v podmienkach neslobody a strachu. Postupná humanizácia pomerov v tábore bola zapríčinená snahou o čo najvyššiu pracovnú, a tým aj finančnú vyťaženosť zariadení. Baka sa zameriava aj na prístup ministerstva vnútra k tábore v Novákoch a na mocenskú zložku v samotnom tábore. Upozorňuje, že od roku 1943 sa správanie gardistov voči zariadencom zlepšilo, čo súvi-

selo s celkovou situáciou na jednotlivých frontoch vojny. V tomto kontexte hodnotí aj narastajúce dezercie a vznik ilegálneho hnutia. Zameriava sa aj na osudy obyvateľov po vypuknutí Povstania a znovuobnovení deportácií do Osvienčimu.

Autor svoju prácu oprel o archívny výskum viacerých fondov Slovenského národného archívu a Štátneho oblastného archívu v Bytči. Nezanedbateľnú mieru tu plnia aj spomienky pamätníkov, ktoré však boli už skôr spracované a publikované. Vyjadruje sa tiež k tendenčným a z kontextu doteraz publikovaných prác vytrhnutých tvrdení tzv. neoľudáckych historikov o akomsi humanistickom prístupe štátu a jeho prisluhovačov k obyvateľom táborov. Práca však nie je výrazne polemickou, zachováva si svoj potrebný odborný historický nadhľad.

Kniha je mementom doby, ľudskej zloby a nepriateľských nálad, ktoré vyvrcholili v období druhej svetovej vojny v postoji najvyšších vládnych a štátnych predstaviteľov k židovskému obyvateľstvu. Opisuje morálne kvality jednotlivcov na oboch stranách táborového plotu a vecne, bez zbytočných emócií, nám ukazuje rádius mocenského pôsobenia v úsilí ponižit' a zlikvidovať svojho nepriateľa. Ukazuje, kam až môže klesnúť človečenstvo.

D. Pelčáková

RAUSS, E. – ERFURTH, W. – GREIFFENBERG, H.: VÁLKA JAKO PEKLO. Praha, Naše vojsko 1998, 258s.

V povojnových rokoch sa americká armáda usilovala o zaznamenanie a využitie skúseností a poznatkov niekoľkých stoviek nemeckých špecialistov a vysokých dôstojníkov armády, letectva a námorníctva. Niektoré správy týchto vojenských odborníkov vyšli na počiatku päťdesiatych rokov vo forme brožúr amerického ministerstva obrany. Táto kniha je zložená zo štyroch takýchto správ, ktoré postihujú boje v Sovietskom zväze a čiastočne aj vo Fínsku v rokoch 1941 – 1944. Napísali ich generálplukovník Erhard

Rauss, ktorý sa vypracoval z veliteľa tankovej divízie na veliteľa najprv 4. a potom 3. tankovej armády, generál pechoty Dr. Waldemar Erfurth, ktorý reprezentoval OKW vo fínskom hlavnom štábe do septembra 1944 a nakoniec generál pechoty Hans von Greiffenberg, bývalý náčelník operačnej sekcie OKH, neskôr náčelník štábu zboru, armády a skupiny armád „Stred“ a „A“.

Publikácia je rozdelená do štyroch častí (sú identické s jednotlivými správami) s kapitolami a podkapitolami. Prvá časť sa zameriava na sovietske metódy boja v rokoch druhej svetovej vojny. Autorovi sa podarilo vďaka malému časovému úseku, ktorý uplynul od prežitého, spísať tieto zážitky a podrobne z hľadiska vlastnej skúsenosti (príp. iných spolubojovníkov) analyzovať rozhodujúce mechanizmy i faktory vedenia boja na východnom fronte, ktoré dopĺňa skutočnými príkladmi bojovej činnosti. Ako veľmi zaujímavé sa javí tvrdenie E. Raussa, že na strednom a severnom úseku východného frontu sa skutočná vojna začala, až keď nemecké vojská dosiahli rieky Dneper a Luga. Ako príklad je uvedená obrana proti úderu sovietskej 21. armády pri Rogačeve a Žlobine na rieke Dneper, ktorý bol vedený do boku a tyla 2. tankovej skupiny, ktorá postupovala na Smolensk. Autor uvádza, že táto operácia bola naplánovaná už vo februári 1941, keď sa uskutočnilo v tomto priestore veliteľsko-štábne cvičenie. Počas tohto cvičenia mal byť vypracovaný plán kliešťového útoku zo severu i juhu proti nemeckej tankovej jednotke, ktorá mala postupovať na Smolensk. Tento protiútok sa uskutočnil v júli 1941, a to aj napriek tomu, že severné rameno sovietskych klieští bolo už zničené pri Orši. Ďalej sa konštatuje, že sovietske vyššie velenie si zachovalo vysokú úroveň počas celej vojny, napriek nie vždy efektívnemu využívaniu ľudských zdrojov. Naproti tomu stredné a nižšie veliteľské stupne boli nerozhodné a nepružné s obavou pred akoukoľvek zodpovednosťou. Aj napriek určitému zlepšeniu v konečnom období vojny pretrvával v sovietskej armáde veľký nedostatok osobnej iniciatívy a samostatnosti jednotlivca. V ďalších podkapitolách je venovaná pozornosť

jednotlivým druhom vojsk, bojovej činnosti i zvláštnostiam sovietskej taktiky. Osobitne je hodnotené sovietske letectvo a partizánske hnutie. Všeobecne sa vysoko hodnotí nenáročnosť sovietskeho pešiaka, jeho odvaha, výdrž a intuícia pri obrane i útoku. K veľmi rozšíreným negatívnym stránkam, ktoré sa nepodarilo odstrániť do konca vojny, patrila nerozhodnosť a pasivita. Vysoko sa hodnotí aj delostrelectvo Červenej armády, ktorého úroveň však nedosahovali tankové a letecké jednotky.

V druhej časti sú zhodnotené vplyvy podnebia na boje v európskej časti Sovietskeho zväzu. Problémy, ktoré spôsobovalo počasie, sú zvýraznené nedostatkom celoročne použiteľných ciest a malou hustotou železničnej siete. Odzrkadlila sa aj nepripravenosť nemeckých jednotiek na zimné obdobie, keď sa teplota bežne pohybuje niekoľko desiatok stupňov pod nulou, čo bolo príčinou neúspechu obrany Wehrmachtu pod Moskvou. Jarné a jesenné obdobia boli najväčšími prekažkami pohyblivého vedenia vojny, pretože všade na cestách-necestách bolo nepredstaviteľné blato a nevidane sa rozvodňovali vodné toky. Leto zasa prekvapovalo v stepiach stredného a južného Ruska množstvom prachu, ktorý pôsobil na techniku a ľudí ako piesok v púšti. Týmto podmienkam, ktoré boli regionálne modifikované ďalšími (nedostatok vody, močiare či nepreniknuteľné lesy), sa musela prispôbiť aj taktika a operácie vojsk Wehrmachtu a jeho spojencov. Mnohokrát sa museli hľadať nové postupy a formy boja a zabudnuté metódy vedenia bojovej činnosti a jej zabezpečenia. Mnohé znalosti boli aplikované a prevzaté od protivníka. V severných oblastiach a za severným polárnym kruhom boli výhodou skúsenosti od finských jednotiek, ktoré boli pridelené nemeckým vojskám v týchto oblastiach pôsobenia.

Špecifikami bojového pôsobenia v oblastiach Ďalekého severu sa zaoberá tretia časť knihy z pera gen. W. Erfurtha. Analyzuje vplyvy podnebia a terénu, ako aj organizáciu a výcvik umiestnených nemeckých vojsk. Ich pôsobenie v tejto oblasti od leta 1941 až do začiatku jesene 1944, a neskôr na území

Nórska až do konca vojny vypovedá a vysokej flexibilitate nemeckého vojaka, ktorý sem prišiel takmer nepripravený.

Posledná časť sa venuje nezanedbateľnému prostrediu pri vedení vojny v Sovietskom zväze, ktoré tvorili rozsiahle lesy a močiare. Úvod k tejto problematike vypracoval gen. Franz Halder, bývalý náčelník generálneho štábu OKH. Sovietske vojská využívali veľké a husté lesné oblasti a močiare na vojenské operácie v takej širokej miere, akú dovtedy nikto nepoznal. Tam, kde podľa všetkých klasických pravidiel vedenia vojny bol hustý nepriechodný les alebo močiar, sa v sovietskych podmienkach vybudovala cesta, po ktorej sa prepravovali tankové a motorizované jednotky. Les poskytoval sovietskemu pešiakovi nielen ochranu a miesto na prežitie, ale aj východisko na útok a vhodné miesto na obranu. V týchto nemeckých vojsk tieto oblasti rozsiahle využívali predovšetkým partizánske jednotky, ktoré im spôsobovali veľké zásobovacie problémy. Wehrmacht bol prinútený na boj v týchto oblastiach vyvinúť nové postupy, ktoré sa až do konca vojny efektívne využívali a do veľkej miery redukovať výhody protivníka v takomto prostredí.

Publikácia má vysokú hodnotu pre jej autentickosť pri analýze metód a foriem boja v Sovietskom zväze z pohľadu nemeckých veliteľov. Komplexne, no stručne a jasne vystihuje hlavné problémy bojovej činnosti na tomto území. Poskytuje čitateľovi jasnú predstavu o vplyve podnebia a terénu na vedenie bojových operácií obidvoma bojujúcimi stranami. Prehľadnosť a názornosť sa odzrkadlila aj v použití príkladov zo skutočných bojov, ktoré dopĺňajú náčrty a mapky. Závery knihy sú aktuálne dodnes, dnešných čias, pretože napriek výraznému technickému posunu v oblasti vojenstva, základné axiómy vplyvu terénu a podnebia na vedenie konvenčnej vojny sú nadčasové. Publikácia poteší nielen záujemcov o dejiny vojenstva a druhej svetovej vojny, ale prínosná by mohla byť aj pre študentov vojenských škôl.

Z. Katreba

**SHUKMAR, H.: *STALINOVÍ GENE-
RÁLOVÉ*.** Praha – Plzeň, Beta 2000, 365s.

V roku 2000 obohatila náš knižný trh kniha *Stalinovi generálové*, ktorá je výsledkom práce 11 známych svetových odborníkov na ruskú a sovietsku históriu. V anglickom origináli vyšla v Londýne v roku 1997. Jej cieľom je priblížiť vzostupy a pády vybraných generálov Sovietskeho zväzu, a taktiež ich dobu, tehotnú na množstvo udalostí.

Keďže nie je možné, aby kniha obsiahla osudy všetkých sovietskych generálov, pozornosť je venovaná tým, ktorí svoju kariéru prežili skoro výlučne v štáboch a v najbližšej blízkosti Stalina. Inými slovami, obsahom knihy je život generálov, ktorí pôsobili vo vysokých funkciách počas Stalinovej vlády, ale i krátko pred a po nej.

Je známe, že pri budovaní Červenej armády sa už na počiatku kládol dôraz na revolučnosť a proletársky pôvod kádrov a mnohokrát dochádzalo k prehliadaniu vojenských kvalít. Práve za Stalina dosiahol tento historický jav vrchol. „Stalin svojimi čistkami v 30. rokoch odstránil všetkých veliteľov vojenských oblastí, 90 percent náčelníkov oblastných štábov, 80 percent veliteľov armádnych zborov a divízií, 90 percent ich štábnych dôstojníkov, vrátane náčelníkov štábov. S tým všetkým sa neuspokojil. „Pokračoval v 40. rokoch, keď prenasledoval a postihoval niektorých síce verných, ale menej schopných dôstojníkov, ktorých jediným zločinom bola neskúsenosť a neschopnosť, či nemožnosť obstáť tvárou v tvár proti najsilnejšej vojenskej mašinérii na svete, a pritom napravovať hrubé chyby, ktorých sa Stalin dopustil ako hlavný veliteľ Červenej armády. To všetko zákonite viedlo k zníženiu intelektuálnej úrovne veliteľských zborov.“ Sovietsky historik Dimitrij Volkogonov uvádza, že v roku 1941 malo vyššie vojenské vzdelanie len 7,1 percenta dôstojníkov armády a práve príslušnosť k tejto skupine bola ďalším kritériom výberu generálov pre túto knihu.

V abecednom poradí sa nám predstavuje 26 tých najvýznamnejších: Antonov, Bagramjan, Batov, Boldin, Buďonnyj, Čujkov, Golikov, Konev, Kuznecov, Malinovskij,

Mereckov, Moskalenko, Novikov, Rokossovskij, Rudenko, Rybalko, Šapošnikov, Štemenko, Timošenko, Tuchačevskij, Vasilevskij, Vatutin, Vlasov, Vorošilov, Zacharov a Žukov.

Na pozadí ich osudov, morálno-osobnostných daností a po charakteristike ich bojového umenia prenikáme do atmosféry prenasledovania, trestov, rýchleho hodnostného a funkčného povyšovania, a čistiek. Sme svedkami výmeny „politicky nepohodlných“ kádrov za takých, ktorí mali bezchybný kádrový posudok. Vidíme aj paradoxy, keď sa v krízových situáciách do vysokých armádnych pozícií dostávajú ľudia, pred Veľkým októbrom pôsobiaci na vedúcich postoch cárskej armády, označovaní ako nepriatelia režimu. Pozornosti neujde fakt, že výmena generality neprebíhala na princípe výmeny staršieho mladším, ale na princípe výmeny jednej elitnej skupiny za druhú.

Zaujímavé je aj tvrdenie, že väčšina generálov Červenej armády o ktorých píše táto kniha, sa narodila v poslednom desaťročí 19. storočia a bola v priemere o 10 rokov mladšia než ich kolegovia v Británii. Pozornosť je venovaná aj ich pôvodu. „Ak Hitlerovi generáli pochádzali z vyšších vrstiev s vojenskou tradíciou, prevažná väčšina Stalinových generálov bola z rodín roľníkov. To bol hlavný dôvod potreby vojenského vzdelávania, ktoré mala sprostredkovať v roku 1936 založená Frunzeho vojenská akadémia.

Autori nám predkladajú množstvo faktov týkajúcich sa ruskej občianskej vojny, čistiek v štátnom aparáte, v armáde, Veľkej vlasteneckej vojny i obdobia po nej. Kniha zachytáva vzťahy medzi jednotlivými generálmi a Stalinom a medzi nimi navzájom. Tu môžeme postrehnúť klímu vzájomného súperenia jednotlivých generálov o Stalinovu priazeň a prvenstvo. Na pozadí týchto vzťahov sa nám zo špecifického uhla ponúka i akési priblíženie komplikovanej Stalinovej osobnosti. Jednotlivé životopisné portréty každého z vojvodcov dopĺňajú fotografie. Keďže obsahom práce sú nepriamo aj bojiská druhej svetovej vojny, je kniha doplnená 7 mapkami, ktoré dokumentujú niektoré z nich.

Kniha je dielom viacerých autorov, zaujímavým, pútavým a hodnotným. Určite zaujme každého priaznivca histórie, a najmä histórie vojenskej.

J. Hrdlička

HISTORIK V ČASE A PRIESTORE. LAUDATIO LUBOMÍROVI LIPTÁKOVI. Zostavili: I. KAMENEC – E. MANNOVÁ – E. KOWALSKÁ. Bratislava, Veda, vydavateľstvo SAV, Historický ústav SAV, 2000, 324 s.

Životné jubileum – 70. narodeniny popredného znalca moderných slovenských dejín Ľ. Liptáka – bolo vhodnou príležitosťou, aby historická obec ocenila prínos jeho diela pre slovenské dejepisectvo a vyjadрила zároveň uznanie za ďalšie plodné aktivity jubilanta na poli vedy a kultúry. Je celkom prirodzené, že primeranou podobou blahoželania v tomto kontexte je aj určitý tvorivý počin. Treba preto vyzdvihnúť, že iniciatíva venovať Ľ. Liptákovi zborník vedeckých príspevkov patrí k dôstojným darom historikov k jeho významnému sviatku.

V predslove, nazvanom rovnako ako celá publikácia, I. Kamenec a V. Bystrický podali stručnú charakteristiku jubilantovej cesty vedeckým životom aj s peripetiami, ktoré priniesla doba a naznačili špecifickosť jeho prístupu k spracovaniu národných dejín 20. storočia.

Zborník sa člení na tri časti a treba konštatovať, že po koncepcnej stránke sa tieto tematické celky v zásade viažu na problémy vývoja spoločnosti, ktoré vo svojich prácach sledoval Ľ. Lipták. Vo voľnejšom vyjadrení by sa dalo na základe tematickej škály a obsahu jednotlivých príspevkov sumarizovať, že ich autori vedú s Ľ. Liptákom určitú formu nepriameho dialógu, keďže dobre poznajú osobitosti metodologických prístupov a interpretačných stránok jeho prác, vrátane inšpiratívnych prvkov, ktoré poskytujú pre bádateľskú prax. Vzhľadom na širokú škálu problematiky, ktorú súhrn jednotli-

vých príspevkov predstavuje, možno pre informačné účely len stručne zaznamenať ich hlavný tematický záber.

Úvodnú časť (*Človek – sociálne štruktúry – každodenný život*) tvoria štyri štúdie. V prvej pod názvom Slovenský bankový úradník na prelome 19. a 20. storočia (Aristokrat alebo nádenník?) R. Holec odkrýva postavenie príslušníkov významnej zložky inteligencie, ktorá pôsobila v oblasti peňažníctva, z pohľadu vzťahov medzi vedením slovenských bánk a jednotlivými kategóriami zamestnancov. Osobitne si všima faktory, ktoré pôsobili pri personálnom obsadzovaní postov v bankových inštitúciách. M. M. Zuberová svojou statúou Najúspešnejší módný návrh spolku Izabella oboznamuje s charakteristickými črtami dámskej blúzky s rovnakým názvom, ako mal spolok pre podporu domáceho vyšivačského priemyslu, ktorý pôsobil v Bratislave v rokoch 1895 – 1918. Takto príznačnou formou pripomenula jubilatovo pôsobenie v múzejníctve, čo ešte zdôraznila v osobitnom pozdravnom liste za pracovníkov Historického múzea SNM. Štúdia E. Mannovej má názov Ale teraz je dobrý Slováč. Vplyv novej štátnej hranice na etnické vzťahy v Lučenci a Komárne (1918 – 1938) je sondou do etnických vzťahov v mestách, ktorých obyvateľstvo sa po prvej svetovej vojne muselo vyrovnávať so životom v podmienkach nového politického systému ČSR. Vzájomné vzťahy Slovákov a Maďarov demonštruje na príklade štruktúry a zamerania činnosti tamjších spolkov, kde sa prelínali znaky politického, sociálneho a nacionálneho vedomia v radoch členstva a zaužívali rozličné formy verejnej manifestácie charakteristických postojov k spoločenským udalostiam. Príspevok M. Vrzgulovej Mesto a pamäť. Trenčín 1939 – 1945 v diverzifikovaných spomienkach prináša etnologickú analýzu spomienkového materiálu z prostredia príslušníkov vtedajších stredných vrstiev, ktorý autorka získavala v rokoch 1990 – 1998. Spracovala ho v rovne vytvorených obrazov u osôb v židovskej a nežidovskej (majoritnej) komunite „o sebe“

a „o druhých“ na pozadí udalostí historického obdobia, ktoré špecifickým spôsobom poznačilo nielen celkové spoločenské pomery, ale aj každodenný život a dianie v konkrétnom mestskom prostredí.

Druhá časť zborníka (*Identity – sociálne konštrukty – hodnoty*) pozostáva z prác šiestich autorov. Rakúsky historik H. Stekl v stati Jubileum mesta a meštianska identita: Viedenské Nové Mesto 1192 – 1892 rozoberá oslavy 700. výročia založenia mesta. V súvislosti s ich prípravami a priebehom upriamuje pozornosť na aktualizáciu dejinného vývinu vo väzbe na prezentáciu prvkov moderny v danom mestskom prostredí, všima si začlenenie sociálne a stavovsky heterogénneho mestského obyvateľstva do slávnostných akcií a uvádza pamiatky, ktoré vznikli so zámerom pripomínať jubileum mesta a zároveň vyjadrovať ideu spolupatričnosti jeho obyvateľov. Druhý historik z Rakúska E. Bruckmüller si svojím príspevkom Technická inovácia a rakúska identita? postavil úlohu podať problém vzťahu technického pokroku, jeho nositeľov (vynálezcov, technikov a podnikateľov) a obsahovej stránky rakúskej národnej identity od prvej polovice 19. storočia. Zo záverov autora podľa jednotlivých vývinových období vyplýva, že v pohľade historika na túto problematiku sa má dbať predovšetkým na jeho kritickú funkciu, ale nemal by sa podieľať na vytváraní kolektívnych mýtov.

P. Macho sa v zborníku prezentuje prácou Podbradlanský kraj ako topograficko-historický konštrukt v popularizačných dielach o Štefánikovi (1919 – 1929). Priblížil v nej zrod štefánikovských tradícií prostredníctvom symbolu Bradla, na ktorom je pochovaný, ako dominantného znaku na označenie oblasti s ohraničenou kontúrou geografického priestoru, ktorá sa od roku 1919 stala v historickom a kultúrnom vedomí špecifickým regiónom, spájajúcim pamätné miesta a pôsobenie významných postáv slovenskej histórie. Krátkym historickým náčrtom nazval D. Kováč svoju úvahu „Slavianofili“ a „západníci“ v slovenskom politickom myslení, predmetom

ktorej je problém orientácie modernej slovenskej politiky v súradnici dvojpolovosti „Východ“ – „Západ“. Uvádza v nej základné determinujúce činitele, ktoré v jednotlivých obdobiach slovenského vývinu vtlačali pečať ideológii relevantných politických síl. Z oblasti politického myslenia T. Pichler pripravil stať „JÁNOŠÍČENIE“ (O kariére jedného pojmu). Zaoberá sa odkrývaním funkcie tradíciou konzervovaného označenia, ktorým sa vyjadrovalo špecifikum kolektívnej mentality Slovákov ako súčasť ich identifikácie. Ide o úvahy na otázku, ku ktorej sa už dávnejšie vyjadril aj L. Lipták, v akom zmysle možno sledovať v slovenskej minulosti protikladné fenomény – radikálna rozhodnosť a odpor na jednej strane alebo prispôsobivosť pomorom a oportunizmus v konaní na strane druhej. Autor porovnáva používanie pojmu „janošičenie“ u L. Liptáka a V. Mináča a robí stručný záver, že prvý tento pojem vysvetľuje a racionalizuje, kým druhý ho ospevuje a pestuje. Sociológ V. Krivý publikuje pod názvom Súčasné vnímanie historicky významných politických osobností výsledky sociologického výskumu o hodnotení prínosu deviatich postáv (6 nežijúcich a 3 žijúcich) slovenskou populáciou. Poukazuje na diferencie v poznaní a obľúbenosti týchto osobností u jednotlivých skupín respondentov, ktoré sa odlišovali generačne, vzdelaním a politickou orientáciou, pričom v súvislosti s názormi na konkrétne osobnosti prejavili zároveň preferenciu určitých spoločenských hodnôt (napr. autoritárstvo, paternalizmus, egalitárstvo a pod.).

Tretiu časť zborníka (*Politické, sociálne a ekonomické zmeny v 20. storočí*) uvádza štúdia V. Dangla Pokusy o asimiláciu prostredníctvom armády a slovenské reakcie (1900 – 1914). Autor približuje zámery a ciele maďarských politických strán využiť armádu ako dôležitý nástroj presadzovania tzv. národných požiadaviek, ktoré smerovali nielen k posilneniu mocenského vplyvu maďarskej politiky v habsburskej monarchii, ale mali súčasne za úlohu využiť armádu na zintenzívnenie pomadžarčovacích snáh

voči príslušníkom nemaďarských národov. Na tieto trendy kriticky poukazovali slovenskí politickí činitelia a chápali ich ako súčasť celkovej občianskej diskriminácie nemaďarského obyvateľstva.

Poľský historik J. Tomaszewski sa v stati Židovská otázka na Slovensku v roku 1919 zaoberá špecifikami protižidovských nepokojov po skončení prvej svetovej vojny a prikláňa sa k názoru, že tieto analogické javy v Haliči a na Slovensku sa majú posudzovať ako variant roľníckej rebelie so sociálnym a ekonomickým podložením. V prílohe publikuje tri dokumenty, ktoré osvetľujú názory Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska na túto problematiku. Český historik J. Rychlík sa v štúdiu T. G. Masaryk a občanská válka v Rusku zameral na jeho hodnotenie udalostí, ktoré prebiehali od začiatku prvej svetovej vojny v Rusku z hľadiska cieľov česko-slovenského zahraničného odboja, pričom v tejto súvislosti so zreteľom na dané pomery a vývin situácie na frontoch musel zohľadňovať faktor možnosti a účelnosti využitia ozbrojenej sily légii v tamajších vojnových konfliktoch. Ďalší český historik R. Kvaček v mikroštúdiu Dva ťžké dny približuje rokovania prezidenta E. Beneša 19. a 20. júla 1938 s francúzskym a britským vyslancom, ktorých obsah otvorene predznamenal postoj obidvoch veľmocí k Československu v čase mníchovskej krízy, známy pod pojmom appeasement. Štúdia I. Kamenca Počiatky verejnopolitickej činnosti Jozefa Lettricha podáva stručnú charakteristiku jeho aktivít ako študenta práv v akademických spolkoch, neskôr v rámci agrárnej strany a na poli publicistiky. Nemecký historik J. K. Hoensch venoval v štúdiu Základné črty ríšskonemeckej politiky voči Slovensku pred „Salzburgom“ (marec 1939 – júl 1940) pozornosť mechanizmom, ktorými sa prostredníctvom štátnych a mocenských štruktúr Slovenska uplatňovali vplyvy v smere presadzovania nemeckých strategických záujmov v politickom a hospodárskom živote.

Problém usporiadania vzťahov Slovákov a Čechov po druhej svetovej vojne je predmetom hodnotenia M. Barnovského. V štúdiu

Slovenská otázka a cesta k februárovému prevratu 1948 uvádza faktory v politicko-mocenských pomeroch, ktoré v konečnom dôsledku určili, že slovenské snahy o zavedenie federalizačných princípov sa v štátoprávnej podobe ČSR podľa ústavy z roku 1948 nezohľadnili. Nemecký historik Ch. Buchheim prácou Dôsledky vojny a hospodársky rast v sovietskej okupačnej zóne a v NDR osvetľuje údaje o potenciáli, ktorý sa v špecifických povojnových podmienkach využíval v jednotlivých sférach hospodárskeho života so zreteľom na presadzovanie zásad centrálne plánovaného hospodárstva pod vplyvom záujmov ZSSR. Záverečný príspevok pripravil nemecký historik H. Lemberg pod názvom Východná Európa medzi dvoma svetovými vojnami: predpoklady pre povojnové obdobie? V panoramatickej skratke predkladá hlavné trendy moderného národovtvarného procesu od 19. storočia a formovania štátov po oboch svetových vojnách, pričom ako relevantné činitele zohľadňuje aj vzťahy medzi štátotvornými národmi a menšinami a charakter politického režimu.

Publikáciu dopĺňa výberová bibliografia Ľ. Liptáka, ktorú zostavila A. Sedliaková.

Obsah zborníka k jubileu Ľ. Liptáka je dôkladom, že zámerom zostavovateľov a autorov nebolo preukázať formálne gesto, ale pripraviť dôstojnú publikáciu, ktorá presiahne aktualizáciu rovinu, pričom výrečne odrazí skutočnosť, že jubilentove práce sú dobre známe aj v zahraničných odborných kruhoch

M. Podrimavský

LORENC, A. – JANÍK, P.: DEŠIFROVANÝ SVET. Banská Bystrica, Forza 2000, 270 s.

Súčasnosť prináša množstvo literatúry, ktorá sa z najrozličnejších uhlov pohľadu venuje problematike obdobia posledných viac než päťdesiatich rokov, nazývaného studená vojna. Zo zákulisia vysokej politiky a na podklade činnosti spravodajských služieb nám toto obdobie približuje Alojz Lorenc spolu

s Pavlom Janíkom v diele nazvanom *Dešifrovaný svet*, ktoré vyšlo zásluhou vydavateľstva Forza v roku 2000. Práve skutočnosť, že generálporučík Ing. Alojz Lorenc, CSc. pôsobil v rokoch 1985 až 1989 vo funkcii prvého námestníka federálneho ministra vnútra ČSSR a stál na čele československej tajnej služby, stavia dielo do uhla zvýšeného záujmu a pozornosti a spolu s predchádzajúcou prácou *Ministerstvo strachu?*, ktorá vyšla v roku 1992, tvorí možno povedať jeden ucelený náhľad na vývoj nie tak dávnych udalostí. Prácu *Dešifrovaný svet* tvoria exkluzívne rozhovory, v ktorých Lorenc odpovedá na Janíkove otázky. Jednotlivé rozhovory sú z hľadiska tematiky a chronologickej rozdelené do štyroch kapitol, ktoré sú dopĺňané s textom súvisiacou fotografickou prílohou. Piata záverečná časť knihy je venovaná fotografickej prílohe zachytávajúcej Lorenca v súkromnom živote.

Prvá časť diela nesie názov *Na dne studenej vojny*. Autori sa zaoberajú samotným vznikom a charakteristikou studenej vojny. Generál tvrdí, že sa nezačala po druhej svetovej vojne, ale už porážkou porevolučnej intervencie vo vznikajúcom sovietskom štáte. „Bola prerušená horúcou vojnou v rokoch 1939 – 1945, z ktorej Sovietsky zväz vyšiel ako nespochybniteľný víťaz demonštrujúci svoju obrovskú silu.“ Je presvedčený o tom, že sa svet výsledkami druhej svetovej vojny a nového pomeru síl k studenej vojne vrátil. Považuje ju za stav medzi horúcimi (lokálnymi) vojnami, ktorý je vyplnený bojom spravodajských služieb jednotlivých veľmocí a ich spojencov. Na skutočných udalostiach dokumentuje a bližšie vysvetľuje jednotlivé oblasti tzv. neviditeľného súperenia veľmocí, a to komunikačnú špiónáž COMINT, elektronickú špiónáž ELINT, telemetrickú špiónáž TELINT, a agentúrne spravodajstvo HUMINT. Sústreďuje sa na činnosť sovietskej KGB, GRU, východonemeckej STASI, československej ŠtB, západonemeckej BND, francúzskej SDEC, talianskej SISMI a, samozrejme, americkej CIA, DIA, FBI a anglickej MI 6 a MI 5.

Druhá časť knihy *Fatamorgány, ilúzie, zrkadlá a hmla* je venovaná predovšetkým hu-

manitnej špiónáži, teda špiónáži agentov a prípadom ich zbehnutia na opačnú stranu a taktiež príčinám vedúcim k tomuto rozhodnutiu. Zachytáva aspekty psychologickkej a ideologickej diverzie, ktorej cieľom malo byť cieľavedomé a úmyselné narušenie ústavného systému krajiny, ktorá bola terčom diverzie. „Cieľom divergentnej a konvergentnej propagandy bolo spochybníť spoločenský systém a ideológiu a pokúsiť sa o zmenu hodnotových orientácií formou komerčných filmov, televízneho a rozhlasového vysielania, reklamy a podobne.“ Alojz Lorenc jasne poukázal aj na fakt, že spravodajské služby neboli a nie sú len na získavanie nových informácií politického, ekonomického či vojenského charakteru, ale ide aj o samotné tajné, špeciálne operácie vojenského charakteru, ako sú zásahy do volieb, organizovanie prevratov, vraždy, atentáty, a to všetko na dosiahnutie politických cieľov. Demonštroval to na aktivitách americkej CIA v Guatemale v 50. rokoch, v Chile v 70. rokoch, v Grenade, Paname a Kube, ďalej na aktivitách izraelského MOSADU, francúzskej SDECE v Kongu a v Katange a taktiež sovietskej KGB v Maďarsku v roku 1956, v Československu v roku 1968 a v Afganistane v osemdesiatych rokoch. Pozornosť je venovaná aj vzťahu a podriadenosti jednotlivých spravodajských služieb najvyšším štátnym orgánom.

V tretej a štvrtej kapitole odpovedá Lorenc na otázky týkajúce sa už obdobia po páde a zániku Sovietskeho zväzu a po zmenách politických režimov v strednej Európe. Usiluje sa analyzovať príčiny a genézu udalostí konca osemdesiatych rokov a podať isté vízie do budúcnosti. Zamyšľá sa nad otázkami globalizácie, európskej integrácie a miesta SR v nej. V závere neobišiel ani novembrové udalosti v Československu v roku 1989 a aktivity ŠtB v nich.

Práca Alojza Lorenca a Pavla Janíka je určite svedectvom, ktoré svojim špecifickým pohľadom na minulosť doplní mozaiku dejín po druhej svetovej vojne a bolo by škoda ho obchádzať.

J. Hrdlička

KRONIKA

ZAÚJÍMAVÁ VÝSTAVA VO VOJENSKOM MÚZEU SVIDNÍK

Pri príležitosti 56. výročia víťazstva nad fašizmom bola 7. 5. 2001 vo výstavných priestoroch Vojenského múzea Svidník otvorená výstava pod názvom *Smrť musela ustúpiť, odmínovanie podduklianskeho regiónu*. Výstava poskytuje širokej verejnosti informácie a fakty o rozsahu a priebehu odminovania v podduklianskom regióne počas, a predovšetkým po ukončení druhej svetovej vojny.

Vojna zanechala v kraji pod Duklou hrozné stopy a následky. Tu sa na prelome rokov 1944 – 1945 na pomerne malom priestore sústredilo veľké množstvo bojovej techniky, tisíce vojakov a tony munície rôzneho druhu. Nemci v tomto horskom teréne, výhodnom na obranu, využívali okrem živej sily a palebných prostriedkov aj veľké množstvo mín na zamínovanie celého bojiska s cieľom čo najdlhšie si udržať svoje pozície. Svedectvom toho je nespočetné množstvo munície rôzneho druhu – protitankových, protipechotných mín, leteckých bômb a leteckých granátov rôzneho druhu a kalibru, ktoré po skončení vojny ostali v lesoch, na pasienkoch, komunikáciach i v obydliach v kraji pod Duklou. Zvlášť veľké nebezpečenstvo predstavovali desiatky mínových polí uložené Nemcami veľmi rafinovanými a zákernými spôsobmi. Tieto skutočnosti dokumentujú xerokópie plánov nemeckých mínových polí Schimpanse z Paloty, Nelke z Dlhone a Kautz z Vydrane v októbri 1944, články z dobovej tlače napr. vzdelávací článok škpt. žen. V. Kovaříka *Ženisti v bojoch o Karpaty* (mínovaní) z novín Naše vojsko v ZSSR z 22. 1. 1945, články o výbuchoch vojnovnej munície v podduklianskom regióne v dobovej tlači Hlas ľudu, Prjaševčina z roku 1945, náčrty československých ženistov o zistených mínových poliach v okrese Svidník a výňatky z vojenského denníka 1. ženijného práporu o odminovacích prácach v januári 1945.

Odmínovanie podduklianskeho kraja sa začalo už v priebehu Karpatsko-duklianskej operácie v roku 1944. Realizovali ho československí vojaci – ženisti, príslušníci 1. ČSAZ. Československá jednotka vznikla v Buzuluku v rámci formovania 1. čs. samostatného poľného práporu v júni 1942 ako samostatná ženijná čata. Jej prvým veliteľom bol nadporučík Jaroslav Ernest – Zhor. V bojoch KDO ženisti 1. ČSAZ išli na čele bojových zostáv. Zúčastnili sa útočných a obranných bojov. Odmínovali terén pre postup vojsk, budovali opevňovacie objekty, stavali cesty a mosty. Počas KDO zneškodnili okolo 25 000 nepriateľských mín a sami položili 3 200 mín. Obnovili 36 mostov a opravili 89 km ciest.

Aj napriek veľkému úsiliu ženistov sa nepodarilo zabrániť stratám na ľudských životoch spôsobených výbuchom mín. Nemci kladli protitankové míny v niekoľkých vrstvách nad sebou a kombinovali ich s časovými mínami. Pri hlavnej duklianskej ceste 6. 10. 1944 explodovala nemecká časovaná mína, ktorá zničila automobil, pričom zahynul veliteľ 1. čs. samostatnej brigády generál Jaroslav Vedral-Sázavský.

V tejto časti môžu návštevníci výstavy vidieť exkluzívne fotografie zo zakopávania hraničného stĺpu 6. 10. 1944 na Dukle čs. ženistami, súbor fotodokumentov z odminovacích prác v okrese Svidník v roku 1945, fotografie z vozidla veliteľa 1. čs. samostat-

nej brigády gen. Jaroslava Vedrala-Sázavského bezprostredne po výbuchu nemeckej časovanej míny a z jeho pohrebu. Veľmi zaujímavé sú Hlásenia velenia 2. odmínovacej roty o priebehu odmínovacích prác, ktorá od 2. 9. 1946 odmínovala pozemok na pamätník na Dukle, rozkaz Veliteľstva ženijného vojska MNO na odmínovacie práce v okrese Svidník z roku 1947 a ďalšie podobné dokumenty.

V ďalších častiach výstavy je v časovej následnosti dokumentovaný priebeh odmínovacích prác v podduklianskom regióne.

V rokoch 1948 – 1949 vzhľadom na výstavbu Pamätníka ČSA sa odmínovacie práce sústredili bezprostredne na hraničný priebeh v Duklianskom priesmyku. Fotografie dokumentujú činnosť odmínovacej jednotky z VÚ Sereď, ktorá okrem ženijných úloh v mesiacoch september – október 1949 zabezpečovala aj bezpečnosť účastníkov bojov pri obhliadke duklianskeho bojiska a odhalenia Pamätníka ČSA 6. 10. 1949 na Dukle.

Prvá etapa odmínovacích prác v podduklianskom regióne bola ukončená v roku 1950. Z vystavených materiálov návštevník výstavy získa poznatky o počte ľudí, ktorí zahynuli v tomto období na mínových poliach. Odmínovacie práce v tom čase riadil štáb ČSLA. Do jednotlivých priestorov boli nasadené jednotky v počte jednej roty z rôznych vojenských útvarov. Zvlášť záslužnú prácu vykonala ženijná jednotka zložená zo štyroch rôt, ktorej velil kpt. Alexander Staněk. Ten zahynul práve pod Duklou pri zneškodňovaní nemeckej protitankovej míny v roku 1947. Za odmínovacie práce na území Slovenska bolo vojakom, poddôstojníkom a dôstojníkom udelených 41 čs. vojnových krížov, 56 čs. medailí Za zásluhy I. stupňa a 76 čs. medailí Za zásluhy II. stupňa.

Rozsiahla časť výstavy je venovaná druhej etape odmínovacích prác, ktorá sa začala v roku 1950. V tomto období po jednotkách ČSLA pyrotechnické práce prevzalo Ministerstvo vnútra so svojimi špeciálnymi jednotkami. Veľký kus práce pri odmínovaní podduklianskeho regiónu vykonali pyrotechnici Krajskej správy Zboru národnej bezpečnosti mjr. Ján Kost', kpt. Jozef Mitaľ a npor. Mikuláš Matkovský. Ich pričinením boli odstránené stovky ton mín a munície, pričom mnoho z nich bolo po zdelaborovaní využitých na expozičné účely Duklianskeho múzea. Rozsiahla je dokumentácia pyrotechnickej akcie Dukla 1956 a dokumentácia zaujímavých nálezov nevybuchutej munície, leteckých bômb, protitankových a protipechotných mín v okrese.

Napriek intenzívnemu odmínovaniu v 50. a 60. rokoch lesy, pasienky, lúky, cesty ukrývali ešte množstvo nevybuchutej munície, takže v odmínovaní podduklianskeho regiónu sa pokračovalo v 70. aj 80. rokoch. Pyrotechnici Krajskej správy Zboru národnej bezpečnosti v Košiciach v období rokov 1952 – 1976 zlikvidovali 7583 delostreleckých granátov, 9813 kusov veľkorážneho streľiva, 769 kusov pancierovej munície, 218 leteckých bômb, 22 476 kusov špeciálnej munície, 1186 kg pechotného streľiva, 5871 kg trhaviny.

Táto záverečná časť výstavy prostredníctvom unikátnych fotografií dokumentuje činnosť pyrotechnikov v tomto období, zbery a transporty nájdenej munície, leteckých bômb, poškodenú techniku, napr. buldozéry po tom ako pri stavebných prácach narazili na nevybuchnuté míny. Výstavu vhodne dopĺňajú aj trojrozmerné exponáty súvisiace s pyrotechnickými prácami. Sú to napríklad poľské mínohľadačky W-4 a W-3-P, nemecká protipechotná mína, roznetnica, mínopichy, tritolová náložka a pod.

Výstava *Smrť musela ustúpiť, odmínovanie podduklianskeho regiónu* svojím dokumentačným rozsahom a predovšetkým faktografickou bohatosťou iste prispeje k rozšíreniu poznatkov a vedomostí jej návštevníkov z problematiky rozsahu a priebehu odmínovacích prác v kraji pod Duklou.

V. Hospodár

DVE VOJENSKÉ MÚZEÁ – DVA PRÍSTUPY K VOJENSKÝM DEJINÁM

V apríli tohto roku ma zaviali povinnosti do dvoch miest v úplne odlišných kútoch Európy. Zúčastnil som sa na medzinárodných vedeckých podujatiach v dánskom Odense a v rumunskej Oradei a pri tejto príležitosti som dlhší pobyt v Dánsku a Rumunsku okrem iného využil na návštevu dvoch vojenských múzeí – v Kodani a Oradei. Poznatky z tejto návštevy vyvolali potrebu podeliť sa s dojmami a skúsenosťami, ako rôzne sa dajú zachytiť vojenské dejiny jednotlivých národov a ako sa pri ich uchopení odráža iná politická kultúra a odlišný sociálno-politický vývoj.

Návšteva múzea v sedmohradskej Oradei nebola jednoduchým turistickým aktom. Pokúšal som sa o ňu už pri svojich predchádzajúcich pobytoch, ale vždy neúspešne. Múzeum bolo stále zatvorené a až keď som na tohtoročnej konferencii objavil jediného jeho pracovníka, mohol som si dohodnúť návštevu v prítomnosti najpovolanejšieho, a teda s fundovaným výkladom z prvej ruky. Napriek týmto neštandardným problémom, som sa zato stretol s neštandardne mimoriadnou ochotou a videl som aj také veci, ktoré sa bežne neukazujú.

Múzeum je umiestnené priam charakteristicky. Na dlhej ulici vedúcej od centra a zakončenej rozsiahlym mestským cintorínom sú situované vojenské objekty spolu s areálom miestnej univerzity. Múzeum tak tvorí akýsi prechod medzi vojenskou a vedecko-poznávacou inštitúciou. Budova bola postavená ako vojenský objekt roku 1895 a dlho slúžila ako múzeum bojovej slávy a tradícií tamojšieho vojenského útvaru. Asi 90 percent z vystavených artefaktov pochádza z ústredného *Muzeul Militar National* v Bukurešti, ktoré má tri pobočky – v Oradei (oficiálny názov *Muzeul Militar National – filiala Oradea*), Constanze a v meste Bacau.

Vchod do expozícií múzea uvádza dlhá svetlá chodba s uniformovanými figurínami na jednej strane. Z nich ma najviac zaujala moderná rumunská rovnošata z 30. rokov 19. storočia, ktorá vznikla očividne pod ruským vplyvom a rovnošata rumunského majora (1860), ktorá je replikou francúzskej rovnošaty – svedectvo pôsobenia francúzskej vojenskej misie v období kniežaťa Alexandra Ion Cuza, zjednotiteľa Moldavska a Valašska. Na druhej strane (stene) chodby sa nachádza dlhý nástenný obraz zachytávajúci symbolický celé rumunské vojenské dejiny, resp. ich pátos a heroizmus. Je svedectvom selektívnosti a mantinelizmu v prístupe k vlastnej histórii. Autor Horia Ghelu vytvoril maľbu roku 1989 a na dvoch tretinách stihol zachytiť vojenské dejiny do roku 1859. Potom nasledoval prudký skok a zvyšná tretina maľby bola venovaná úspechom komunistickej strany a jej vodcu N. Ceaușesca. V roku 1992 bolo múzeum zatvorené a jedna zo zmien sa odohrala práve v proporciách maľby, keď sa Ceaușescovo obdobie zatrela a udalosti sa potiahli po rok 1944/45. Po ňom znovu nasledovala typická cenzúra a udalosti pokračujú revolúciou proti Ceaușescovi.

Po tomto vstupe už idú expozície chronologicky. Prvá miestnosť je venovaná dobe kamennej a bronzovej, ďalšie antike. Exponáty a fotografie čerpajú z vlastných domácich nálezov. V antike majú významné miesto Kelti a Burebista, na mapách je v súvislosti s Keltmi zachytené aj Slovensko a Bratislava. Návštevníka zaujme model Trajánovho mauzólea nachádzajúceho sa asi 60 km juhozápadne od Constance. V expozícii stredoveku sa veľká pozornosť venuje národnému hrdinovi Mihalovi Vitezovi, ktorý okrem iného navštívil v Prahe aj Rudolfa II. V expozícii novovekých dejín sa dočítame, že Rumuni zachránili Uhorsko pred Turkami. Nájdeme tu popravy v Alba Iulii a z osobností Tudora Vladimiresca a už spomínaného Alexandra Ion Cuza. Veľmi bohato je zastúpené 19. storočie, habsburská monarchia a prvá svetová vojna. Počas nej rumunské rovošaty opäť kopírovali francúzsky vzor. Medzi zbraňami zaujmú hlavne rakúske mannlicherky. Do-

siahnutie zjednotenia a nezávislosti Rumunska sprevádza veľké tablo politikov späť z rokom 1918. Nájdeme tu známe mená ešte z čias srbsko-rumunsko-slovenskej spolupráce ako Aurel Vlad, Alexander Vaida, Teodor Mihali atď. Chýba však Julius Maniu, ktorého fotografia bola odstránená roku 1992 ako dôsledok sporov vtedajšieho (a súčasného) prezidenta Iona Iliesca s agrárnikmi. Na dejiny, ako vidieť, sa aj v Rumunsku nazerá optikou dnešnej politiky.

Veľká pozornosť je venovaná ťaženiu rumunských armád proti Maďarskej republike rád v roku 1919, rovnako postupu Rumunov na Budapešť na sklonku druhej svetovej vojny. Hviezdneho okamihu, obsadenia Budapešti a vyvesenia štátnej trikolóry na budove parlamentu sa však roku 1945 nedočkali. Zopár kilometrov od Dunaja bol postup rumunských vojsk k Budapešti zastavený.

Na sklonku vojny bojovali Rumuni spolu s Červenou armádou aj v Československu a dostali sa takmer k Prahe. Jednou z posledných dôstojníckych obetí vojny bol major Zenovie Avram (padol pri Ulmanke) a podľa neho dostali jednotky dislokované v Oradei (11. mechanizovaná brigáda) meno.

Medzi exponátmi nájdeme dostatok zbraní z bývalého Československa, časté sú najmä výrobky so značkou Zbrojovka Brno. V depozitoch sú medzi uniformami uložené aj uniformy z posledných rokov Československa.

Múzeum nevydáva žiadne vlastné publikácie, ale pre návštevníka sú k dispozícii rôzne propagandistické skladačky, v ktorých nechýbajú výroky rumunského diktátora z čias druhej svetovej vojny maršala Iona Antonesca alebo mapky o vojenských (najmä protimaďarských) úspechoch rumunských armád roku 1919 a 1945.

* * *

Múzeum starých zbraní a rovnošiát v Kodani (*T jhusmusset* alebo *The Royal Danish Arsenal Museum*) je na rozdiel od svojho partnera v Oradei situované v centre mesta, v komplexe Christiansborgu, čo je terajšie sídlo dánskeho parlamentu, vlády, Najvyššieho súdu spolu s kráľovskými recepcnými miestnosťami. Bolo založené už roku 1838 v budove kráľovskej zbrojnice (*T jhus*), ktorú dal postaviť dánsky kráľ Kristian IV. v rokoch 1598 – 1604. Od čias kráľa Frederika III. (1648 – 1670) sa tu zhromažďovali vojenské trofeje a až keď sa spojili s kráľovskými vojenskými zbierkami, bol položený základ múzea. Zbierky sa dopĺňali darmi, výmenami, nálezmi a ďalšími spôsobmi. V súčasnosti obsahuje exponáty v časovom rozsahu od roku 1400 až do súčasnosti. Roku 1928 sa múzeum stalo samostatnou inštitúciou.

Na rozdiel od rumunského múzea je tu dostatok pracovníkov, pričom všetci sa pohybujú vo vojenských rovnošiátach. To jednak dotvára kolorit múzea a jednak vyjadruje skutočnosť, že ide väčšinou už o penzionovaných príslušníkov dánskej armády. V pokladni udiví návštevníka veľký počet vystavených publikácií venovaných vojenským dejinám, a to najrôznejšieho charakteru – od vedeckých syntetických a analytických prác, až po populárne, obrázkové diela a publikácie určené detskému čitateľovi. Ďalší rozdiel v porovnaní s rumunskou Oradeou je úplne odlišná koncepcia múzea. Nejde v ňom o dejiny dánskej armády, ale dominantné sú zbierkové kolekcie presahujúce vlastné teritórium Dánska.

Stále expozície múzea sa nachádzajú v jednej hale na prízemí (*Arsenal Hall* alebo *Cannon Hall*) a v jednej (*Armoury Room*) na prvom poschodí. Komu by sa to zdalo málo, ide o haly s dĺžkou nad 160 metrov, čím údajne patria k najdlhším renesančným halám v celej Európe. Konkrétne prízemie je dlhé 163 a široké 24 metrov. Jeho klenby sú v strede podporené šestnástimi mohutnými piliermi. V prízemnej hale je sústredená vo-

jenská technika – od tankov, mažiarov a diel najrôznejšej veľkosti, lietadiel, až po iné, menej obvyklé historické zbrane. Nájdeme tu poľnú kuchyňu, osvetľovaciu vojenskú techniku, frontovú tlačiareň, poschodovú váhu na delá z čias Kristiana IV. (1614) a ďalšie kuriozity.

Na prvom poschodí rozdelenom piliermi do piatich „lodí“ sú vo vitrínach vystavené stovky šabiel a mečov, pištolí a pušiek, početné rovnošaty, vojenské zástavy, prilby a vojenské vyznamenania. Medzi pištolami nájdeme aj československé výrobky, rovnako je zastúpená kolekcia československých vojenských vyznamenaní. Tieto obrovské množstvá sú usporiadané nie vždy organicky, domáce sa strieda so zahraničným bez akéhokoľvek systému a ani chronológia sa nedá v takýchto mohutných priestoroch vždy udržať. Ďalším nedostatkom pre zahraničného návštevníka je, ale to je typické pre celé súčasné Dánsko, že všetky vysvetlivky sú v tvrdo dominujúcej dánčine. V tomto smere rozdiel medzi dánskou a rumunskou expozíciou nie je absolútne nijaký. Originálne sú kreslené „comics“ určené mládeži, ktoré pútavo predstavujú historický vývoj armády, vojen a pod.

Medzi zaujímavosťami nájdeme bubny pechoty z tridsaťročnej vojny, maketu dobývania stredovekého hradu, viaceré zahraničné rovnošaty atď.

Na druhom poschodí sa nachádzajú priestory pre dočasné expozície. V čase mojej prítomnosti tu dominovala výstava o moderných dejinách dánskej armády a dánskych vojakoch v jednotkách OSN. Ide teda o výstavu dostatočne atraktívnu a až naliehavo súčasnú. Počas letu z Viedne do Kodane som totiž letel s dánskymi vojakmi z mierových zborov v dnešnej Juhoslávii.

Apolitickosť a objektivita sú teda typické pre chápanie dánskeho vojenského múzejníctva. Inak je to už v zbierkach kráľovského paláca Rosenborg, kde v Dlhej sále medzi kráľovskými trónmi na oboch koncoch dominujú obrazy jednej z početných námorných bitiek, jedinej, v ktorej sa dánskej flotile podarilo poraziť odvekého švédskeho rivala. Pohľad na potápajúce sa švédske lode určite robil dobre každému dánskemu patriotovi, korunované hlavy nevynímajúc.

R. Holec

BIBLIOGRAFIA

VOJENSKÉ DEJINY SLOVENSKA

Výberová bibliografia VII. – 1999

BOŽENA ŠEĎOVÁ – MÁRIA STANOVÁ

DO ROKU 1526

Klein, B.: Pevnostná výstavba na území Slovenska do 10. storočia: Náčrt vývoja. – In: Historický zborník 9. /Ed. J. Bobák – Martin: Matica slovenská, 1999. – S. 33 – 49.

Marsina, R.: Trenčianska dohoda z augusta 1335 a jej osudy. – In: Historický zborník 9. /Ed. J. Bobák – Martin: Matica slovenská, 1999. – S. 33 – 49.

Négyesi, L.: Szent István, a katona. – Budapest: Honvéd Kiadó, 1999. – 135 s.: fotogr.

Segeš, V.: Legislatívno-právny rámec uhorského vojenstva do sklonku 14. storočia. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 1 (1999), s. 3 – 19: tabl.

Segeš, V.: Prešporský pitaval historika Vladimíra Segeša: Husitské sprisahanie. – In: Večerník. – (30. 11. 1999)

Steinhübel, J.: Vznik Uhorska a Nitrianske kniežatstvo. – In: Historický časopis. – Roč. 47, č. 4 (1999), s. 569 – 614.

1526 – 1914

Csapó, C.: A magyar királyi csendőrség története 1881 – 1914. – B. m. v.: Pannónia könyver, 1999. – 186 s.: fotogr., tabl.

Die Protokolle des gemeinsamen Ministerrates der österreichisch-ungarischen Monarchie 1867 – 1870. /Sprac. É. Somogyi – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1999. – 450 s.

Drenko, J.: Lučenec v plameňoch: Pozadie vypálenia mesta v auguste 1849. – Lučenec: Nová stolová spoločnosť, 1999. – 42 s.: ilustr.

Hajdu, T.: Tisztikar és középosztály 1850 – 1914: Ferenc József magyar tisztjei. – Budapest: História-MTA Történettudományi Intézete, 1999. – 360 s.

Kedves, G. – Zachar, J. – Zachar, P. K.: 1848/49-ről százötven év távlatából. – B. m. v.: Siklós, 1999. – 84 s.

Kosáry, D.: Magyarország és a nemzetközi politika 1848 – 1849-ben. – Budapest: História MTA Történettudományi Intézete, 1999. – 348 s.

Perjés, G.: Seregszemle: Hadtörténeti és művelődéstörténeti tanulmányok. – Budapest: Balassi Kiadó-Zrínyi Kiadó, 1999. – 332 s.

Ságvári, G. – Somogyi, G.: Nagy huszárkönyv. – Budapest: Magyar Könyvklub, 1999. – 159 s.: obr.

Viktor, G.: 1848 – 49 legendája a szlovák történetírásban. – Pozsony: Kalligram, 1999. – 197 s. – Reg.

290. výročie bitky pri Trenčianskej Turnej: Zborník príspevkov z 31. júla 1998. – Trenčianska Turná: Obecný úrad, /1999/. – 91 s.

Zborník prednášok zo seminára k 150. výročiu vypálenia mesta Lučenec. /Zost. Mária Adamová – Lučenec: Obč. združenie Phoenix Lutetia – Phoenix Lutetia Polgári Társulás, 1999. – 97 s.

* * *

- Ambros, P.:** Rabínovo svedectvo o obliehaní Prešporka v lete 1809. – In: Historický časopis. – Roč. 47, č. 3 (1999), s. 489 – 510.
- Haraksim, E.:** Zakladatelia marxizmu o malých slovanských národoch Podunajskej monarchie v revolučných rokoch 1848 – 1849. – In: Historický časopis. – Roč. 47, č. 1 (1999), s. 33 – 43.
- Hermann, R.:** „Tenni kevés, de halni volt esély.“ Az 1849. évi nyári hadjárat. – In: Hadtörténelmi Közlemények. – Roč. 112, č. 2 (1999), s. 223 – 276.
- Klein, B.:** Predpoklady vojenskej obrany rakúskej Haliče pred prvou svetovou vojnou. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 2 (1999), s. 71 – 76.
- Košické historické zošity 9. /Zost. Š. Eliáš – Košice: /Štefan Eliáš/, 1999. – 51 s.: mp. /r. 1848, bitky/**
- Kupka, V.:** Fortifikační výstavba v habsburské monarchii v letech 1815 – 1871. – In: Historie a vojenství. – Roč. 48, č. 3 (1999), s. 528 – 563: mp.
- Kupka, V.:** Fortifikační výstavba v habsburské monarchii v letech 1871 – 1914. – In: Historie a vojenství. – Roč. 48, č. 4 (1999), s. 747 – 781: mp.
- Tóth, S. L.:** Az 1593. évi felvidéki hadjárat és a Füleki-Romhányi csata. – In: Hadtörténelmi közlemények. – Roč. 112, č. 1 (1999), s. 53 – 73.

* * *

- Androvič, Š.:** Ako sa stalo, že Slováci pokúšali adriatické slané vody. 1. – 2.: Mariňáci spod Tatier; Zabudnuté osudy. – In: Obrana. – Roč. 7, č. 1, 2 (1999), s. 9: fotogr.
- Dangl, V.:** Slovensko v zrkadle kuruckého odboja /1. – 2./Bitka pri Leviciach a pri Zvolene: Víťazstvo kurucov pri Smoleniciach 28. mája 1704. – In: Historická revue. – Roč. 10, č. 9 – 10 (1999), s. 7 – 9, 10 – 11: fotogr., obr.
- Holec, R.:** Konferencia Slováci v revolúcii 1848 – 1849 a jej kontext. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 1 (1999), s. 125 – 126.
- Kosáry, D.:** Európa és Magyarország: Nemzetközi és hazai erőviszonyok 1848-ban. – In: História. – Roč. 21, č. 3 (1999), s. 3 – 8: fotogr., mp.
- Szász, Z.:** A nemzetiségek és a magyar forradalom 1848 – 1849. – In: História. – Roč. 21, č. 3 (1999), s. 15 – 17: mp.
- Škvarna, D.:** Vidina slovenskej korunnej krajiny: Prosbopis panovníkovi z marca 1849. – In: Historická revue. – Roč. 10, č. 4 (1999), s. 10 – 12: fotogr.
- Škvarna, D.:** Za slovenskú korunnú krajinu: Petičné hnutie v jeseni 1849. – In: Historická revue. – Roč. 10, č. 8 (1999), s. 12 – 13: fotogr.
- Šmidová, E.:** 150 rokov od vystúpenia slovenských dobrovoľníkov. – In: A-magazín. – Roč. 4, č. 1 (1999), s. 28 – 30.

1914 – 1918

- Dielo M. R. Štefánika:** Vedecká konferencia 4. mája 1999. (80. výročie tragickej smrti M. R. Štefánika.) /Zost. J. Š. Lanštiak – Košice: VLA gen. M. R. Štefánika, 1999. – 24 s. – Poprenda, J.: Črty osobnosti M. R. Štefánika, s. 6 – 8; Urban, J.: Filozofický odkaz M. R. Štefánika, s. 9 – 10; Marcinko, J.: Štátoprávny prínos gen. M. R. Štefánika k vzniku ČSR, s. 11 – 13; Kudlička, J.: M. R. Štefánik – človek – osobnosť, s. 14 – 15; Lanštiak, Š.: Generál M. R. Štefánik – ako vojenský organizátor, s. 16 – 20.
- Fidler, J.:** Generálové legionári. – Brno: Books, 1999. – 356 s., fotogr.
- Fuska, J.:** M. R. Štefánik v myšlienkach a obrazoch. – Bratislava: Elán, 1999. – 131 s.: fotogr., mp.
- Generál Dr. Milan Rastislav Štefánik – vojak a diplomat:** Zborník príspevkov z vedeckej konferencie v Bratislave 4. – 5. mája 1999 /Zost. M. Hronský, M. Čaplovič; Zodp. red. M. Stanová – Bratislava: Vojenský historický ústav, 1999. – 245 s. – Jurčišinová, N.: Spolupráca M. R. Štefánika s Československou jednotou počas pôsobenia v spolku Detvan v Prahe (1898 – 1904), s. 9 – 19; Melníková, M.: M. R. Štefánik a Paríž, s. 20 – 28; Gosiorovský, I.: Milan Rastislav Štefánik ako vojnový letec, s. 29 – 37; Hronský, M.: M. R. Štefánik – organizovanie a štátopisná úloha česko-slovenských légii, s. 38 – 56; Holec, R.: M. R. Štefánik a problémy česko-slovenského odboja v Rusku, s. 57 – 68; Štvrtecký, Š.:

Generál M. R. Štefánik na Sibíri a česko-slovenské légie, s. 69 – 86; Ferenčuhová, B.: Štefánik diplomat – medzi Francúzskom a Talianskom (1914 – 1919), s. 87 – 108; Stanová, Z.: Ohromujúca vojenská a diplomatická kariéra Milana Rastislava Štefánika (1914 – 1918) vo svetle archívnych dokumentov v Château de Vincennes v Paríži, s. 109 – 122; Petruf, P.: Francúzsko a Milan Rastislav Štefánik v slovenskej tlači 1900 – 1919, s. 123 – 139; Takáč, L.: Po boku generála Štefánika, s. 140 – 157; Čaplovič, M.: Reflexie odkazu M. R. Štefánika v čs. armáde a spoločnosti v medzivojnovom období 1919 – 1938, s. 166 – 201; Macho, P.: Štefánik v poézii. K formovaniu odkazu národného hrdinu prostredníctvom umeleckej literatúry, s. 202 – 217; Graus, I.: Generál M. R. Štefánik a faleristika, s. 218 – 236; Fremal, K.: Osobnosť generála Dr. Milana Rastislava Štefánika v súčasných českých a slovenských učebniciach dejepisu, s. 237 – 242.

Glanz, J.: Starý Glanc vypravuje: Vzpomínky ruského legionára 1914 – 1920. – Mnichovo Hradiš-
tě: vl. n. E. Glancová-Krupičková, 1999. – 85 s.

M. R. Štefánik v myšlienkach a obrazoch: M. R. Štefánik en pensées et en images: M. R. Štefá-
nik through thoughts and pictures. /Zost. J. Fуска, prel. V. Suchý, H. Trebatická – Bratislava: Elán pre
Nadáciu M. R. Štefánika, 1999. – 130 s.: fotogr., mp.

Milan Rastislav Štefánik a obec Predmier v generačných vlnách času. /Zost. V. Kolník – Pred-
mier: Obecny úrad, 1999. – 8 s.

Milan Rastislav Štefánik astronome, soldat, grande figure franco-slovaque et européenne. /So-
us la direct. B. Ferenčuhová – Bratislava: Spoločnosť pre dejiny a kultúru strednej a juhovýchodnej Eu-
rópy, 1999. – 113 s.

* * *

Fučík, J.: K posledným bojům a rozpadu rakousko-uherské armády v říjnu 1918. – In: Historie a vo-
jenství. – Roč. 48, č. 1 (1999), s. 27 – 51: mp., tabl.

Hronský, M.: Slováci na frontoch prvej svetovej vojny. – In: Slovensko na začiatku 20. storočia.
(Spoločnosť, štát a národ v súradniciach doby). Zborník štúdií. /Ed. M. Podrimavský, D. Kováč – Bra-
tislava 1999. – S. 278 – 290.

Hronský, M.: Vojna v Karpatoch 1914 – 1915, dopad a ohlas. – In: Slovensko na začiatku 20. sto-
ročia. (Spoločnosť, štát a národ v súradniciach doby). Zborník štúdií. /Ed. M. Podrimavský, D. Kováč
– Bratislava 1999. – S. 334 – 341.

Grégr, R.: O zastoupení Slováků v c. a k. námořnictvu. – In: Vojenská historie. – Roč. 3, č. 4 (1999),
s. 93 – 95.

Marés, A.: Francouzsko-československé vztahy v oblasti vojenství 1918 – 1924 z pohledu Paříže.
– In: Český časopis historický. – Roč. 6, č. 1 (1999), s. 53 – 79.

* * *

Dulovič, E.: Spomienky na jeseň roku 1918: Košice v rukách dobrovoľníkov. – In: Historická revue.
– Roč. 10, č. 9 (1999), s. 25.

Horčíčka, V.: Rakousko-Uhersko a mírová jednání se Sovětským Ruskem 1917 – 1918. – In: His-
torický obzor. – Roč. 10, č. 1 – 2 (1999), s. 16 – 22: fotogr.

Hronský, M.: V boji za národnú slobodu: Cesty k vzniku česko-slovenských légii; Légie vo Fran-
cúzsku; Légie v Rusku; Légie v Taliansku. /1. – 4./ – In: Historická revue. – Roč. 10, č. 4 – 7 (1999),
s. 14 – 16, 16 – 18, 17 – 19, 12 – 14: fotogr.

Hronský, M.: V ošiali vojny: Generál Milan Rastislav Štefánik. 1. – 2. – In: Obrana. – Roč. 7, č. 15
– 16 (1999), s. 11: fotogr.

Mikula, E.: Generálove bojové lietadlá. 1. – 3. – In: Apológia. – Roč. 7, č. 5 – 7 (1999), s. 25 – 26,
27 – 28, 24 – 25: fotogr., nákr. /M. R. Štefánik/

Minár, I.: Americkí Slováci a vznik Česko-Slovenska: Hlavný reprezentant slovenských záujmov.
– In: Historická revue. – Roč. 10, č. 5 (1999), s. 19 – 21: fotogr.

Spišiak, P.: Vojna s bolševickým Maďarskom v roku 1919 /1. – 3./: Štát bez hraníc; Červení, či bie-
li? Menejcenná armáda? – In: Obrana. – Roč. 7, č. 10 – 12 (1999), s. 9: fotogr.

Takáč, L.: K činnosti J. Országha a B. Pavľu v krajanskom hnutí v Rusku (1914 – 1917). – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 2 (1999), s. 77 – 88.

1918 – 1939

Jančík, D.: Třetí říše a rozklad Malé dohody: Hospodářství a diplomacie v Podunají v letech 1936 – 1939. – Praha: Karolinum, 1999. – 270 s.: fotogr., mp. – Lit., reg., res.

Mission militaire française auprès de la République Tchecoslovaque 1919 – 1939: Francouzská vojenská mise v Československu 1919 – 1939: Francouzská vojenská mise v Československu 1919 – 1939. Edition documentaire. Serie I: 1919 – 1925. Volume I: Contracts, accords, status: Edice dokumentů. Série I.: 1919 – 1925. Svazek 1.: Smlouvy, dohody, statuty. Volume 2.: Běžné správy. – Vincennes – Praha: Service historique de l'armée de Terre – Historický ústav Armády ČR, 1999. – 120 s., 172 s.: tabl.

Nižňanský, E.: Židovská komunita na Slovensku medzi československou parlamentnou demokraciou a slovenským štátom v stredoeurópskom kontexte. – Prešov: Universum, 1999. – 293 s.

Novota, M.: Údery pod pás. – B. Bystrica: Mikuláš Novota, 1999. – 142 s.

* * *

Bystrický, V.: Konferencia Stálej rady Malej dohody v Sinai 24. – 27. septembra 1933. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 4 (1999), s. 66 – 105.

Čaplovič, M.: Návšteva prezidenta Dr. Emila Háchu na Slovensku 26. – 31. decembra 1938. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 3 (1999), s. 82 – 102.

Ferenčuhová, B.: Veľmocenský diktát alebo vedecký problém?: Rokovania o hraniciach Československa v prvej fáze mierovej konferencie v Paríži roku 1919. – In: Stredoeurópske národy na križovatkách novodobých dejín 1848 – 1918 /Zost. P. Švorc, L. Harbul'ová – Prešov – Bratislava – Wien: Universum, 1999. – S. 236 – 251.

Fidler, J.: Unifikace československé branné moci. – In: Vojenské rozhledy. – Roč. 8, č. 4 (1999), s. 165 – 168: tabl.

Fidler, J.: Velitelé vyšších velitelství československé branné moci v letech 1918 – 1939: Zemští vojenští velitelé a velitelé sborů. – In: Historie a vojenství. – Roč. 48, č. 4 (1999), s. 848 – 872.

Fidler, J.: Význam francouzské vojenské mise pro výstavbu československé branné moci. – In: Vojenské rozhledy. – Roč. 8, č. 2 (1999), s. 117 – 122.

Hauer, M.: Zrada, sovětizace, nebo historický lapsus? Ke kritice dvou dokumentů k československo-sovětským vztahům z roku 1938. – In: Soudobé dějiny. – Roč. 6, č. 4 (1999), s. 545 – 571.

Hronský, M.: Vznik a činnost' druhej SNR (1918 – 1919). – In: Národná rada v kontexte slovenských dejín. 150. výročie vzniku prvej Slovenskej národnej rady. /Ed. J. Žatkuliak – Bratislava 1999. – S. 46 – 54.

Jalůvka, I.: Smutné výročí: Okupace ČSR – bezprostřední předejhra druhé světové války. – In: Vojenské rozhledy. – Roč. 8, č. 1 (1999), s. 153 – 164.

Lipták, E.: Armáda a mestská spoločnosť na Slovensku v medzivojnovom období /náčrt problematiky/. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 3 (1999), s. 3 – 19.

Minařík, P. – Šrámek, P.: Personální průvodce po mobilizované čs. branné moci v době vyvrcholení mnichovské krize: Vojsková tělesa. – In: Historie a vojenství. – Roč. 48, č. 1 (1999), s. 154 – 177: tabl.

Minařík, P. – Šrámek, P.: Slovensko v anketě „Armáda v roce 1938“. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 2 (1999), s. 91 – 118.

Mojdis, J.: Misia Fuciena Dominoisa v Československu v roku 1919. – In: Stredoeurópske národy na križovatkách novodobých dejín 1848 – 1918 /Zost. P. Švorc, L. Harbul'ová – Prešov – Bratislava – Wien: Universum, 1999. – S. 285 – 289.

Murcko, M.: Utváranie severných hraníc Slovenska na Spiši a územie okresu Stará Ľubovňa. – In: Stredoeurópske národy na križovatkách novodobých dejín 1848 – 1918 /Zost. P. Švorc, L. Harbul'ová – Prešov – Bratislava – Wien: Universum, 1999. – S. 316 – 322.

- Pavlenko, M.:** Politika Československa k internovaným ukrajinským vojakom v rokoch 1919 – 1923. – In: Historický časopis. – Roč. 47, č. 1 (1999), s. 56 – 69.
- Pitro, M.:** Navazování leteckých linek mezi státy Malé dohody. – In: Historie a vojenství. – Roč. 48, č. 1 (1999), s. 122 – 137.
- Stehlík, E.:** Francie a opevňování Československa ve třicátých letech. – In: Historie a vojenství. – Roč. 48, č. 4 (1999), s. 814 – 847: tabl.
- Suba, J.:** Stanovenie maďarsko-československej hranice na mieste a jej vytýčenie v rokoch 1921 – 1925. /Historický prehľad/ – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 3 (1999), s. 71 – 81.
- Suško, L.:** Miesto autonómneho Slovenska v politike Nemeckej ríše (september 1938 – marec 1939). – In: Historický časopis. – Roč. 47, č. 3 (1999), s. 420 – 431.
- Švorc, P.:** Prouhorské integračné snahy na území Slovenska na konci roku 1918. – In: Historický časopis. – Roč. 47, č. 1 (1999), s. 44 – 55.
- Zudová-Lešková, Z.:** Aktivity Milana Hodžu v prospech československej armády. – In: Moderní dějiny 7. Sborník k dějinám 19. a 20. století. /Ved. red. J. Harna – Praha: HÚ AV ČR, 1999. – S. 45 – 52.

* * *

- Bystrický, V.:** Dohoda o autonómii Slovenska: Žilina 6. októbra 1938. – In: Historická revue. – Roč. 10, č. 8 (1999), s. 18 – 20: fotogr.
- Čaplovič, M.:** Výbojný nástroj represie: Slovensko XX. storočia: Ľudia a udalosti – Hlinkova garda. – In: Pravda. – Roč. 9, č. 25 (30. 1. 1999), s. 14: fotogr.
- Hofman, P.:** Mezinárodní konference „Francouzská vojenská mise v Československu 1919 – 1939. – In: Historie a vojenství. – Roč. 48, č. 2 (1999), s. 464 – 466.
- Hronský, M.:** Konečné rozhodnutie (určenie hraníc v roku 1919). – In: Pravda. – Roč. 9, č. 134 (12. 6. 1999).
- Hronský, M.:** Boj o Komárno 1. 5. 1919. – In: Pravda. – Roč. 9 (30. 4. 1999).
- Hronský, M.:** Na prahu štátnosti – M. R. Štefánik – osudy a súvislosti (2.). – In: Obrana. – Roč. 7 (1999).
- Hronský, M.:** Návrat talianskych légií do vlasti. – Pravda. – Roč. 9 (26. 2. 1999).
- Hronský, M.:** Obsadenie Petržalky v roku 1919. – In: Pravda. – Roč. 9 (17. 9. 1999).
- Hronský, M.:** Prečo vznikla „Veľká vojna“ pred 85. rokmi. – In: Práca. – Roč. 54 (23. 7. 1999).
- Prokopová, M.:** Prezident Beneš prý o Štefánikův život neusiloval: Historikové ve světle nových důkazů zkoumají, proč zahynul jeden ze zakladatelů ČSR. – In: Lidové noviny (7. 8. 1999), s. 8.
- Vilhan, M.:** Kódex důstojníka: Vojak v společnosti a v úkromí. – In: Historická revue. – Roč. 10, č. 5 (1999), s. 21: fotogr.
- Vondrovský, I.:** Projekt 37 mm pevnostního kanonu. – Roč. 48, č. 2 (1999), s. 420 – 424: nákr., tabl.

1939 – 1945

Acta Historica Neosoliensia II. Ročenka katedry histórie Fakulty humanitných vied UMB. /Ved. red. V. Varinský – B. Bystrica: FHV UMB, 1999. – 221 s. – *Husák, J.:* Vyústenie antifašistického zápasu do ozbrojených povstaní v strednej Európe, s. 7 – 10; *Drozdowski, M. M.:* Reflexie o SNP a Varšavskom povstaní, s. 11 – 18; *Fremal, K.:* Slovenské národné povstanie a slovenská historiografia po roku 1989, s. 26 – 37; *Hubenák, L.:* SNP – integrálna súčasť európskej rezistencie, s. 79 – 88; *Beňa, J.:* Evolúcie a revolúcie v štátoprávnej historiografii SNP, s. 89 – 96; *Baranová, D.:* Formovanie 1. čs. partizánskej brigády gen. M. R. Štefánika, s. 97 – 109; *Kováčiková, K.:* Ľudské straty a obete v Liptove v záverečnej fáze 2. svetovej vojny, s. 110 – 125; *Schwarz, M.:* Pohľad z druhej strany – účasť regimentu „Schill“ v bojoch o SNP, s. 126 – 133; *Štilla, M.:* Parabrigáda po ústupe do hôr, s. 180 – 195.

Beneš, J.: Život v odboji: Autentické svědectví o osudech čs. vojáků za druhé světové války. – Olomouc: Votobia, 1999. – 311 s.: dok., fotogr.

Československo-sovětské vztahy v diplomatických jednáních 1939 – 1945: Dokumenty. Díl 1.: (březen 1939 – červen 1943), díl 2.: (červenec 1943 – březen 1945) /J. Němeček, I. Šťovíček, M. Tejchman, H., Nováčková – Praha: Státní ústřední archiv, 1998 – 1999. – 626 s., 663 s.

Đurica, M. S.: Slovenská republika 1939 – 1945: Vznik a trvanie prvého slovenského štátu 20. storočia. – 3. opr. a dopl. vyd. – Bratislava: Lúč, 1999. – 94 s.

Heinz, Z. – Kounovský, J. – Baumruk, V.: Vyznamenání z doby nesvobody 1939 – 1945. – Praha: Česká numismatická společnost, 1999. – 64 s.

Hradská, K.: Nacistické poradcovia a židovská otázka na Slovensku: Prípád Dieter Wisliceny. – Bratislava: Academic Electronic Press, 1999. – 133 s., fotogr. príl. – Lit.

Chytka, S.: K pokusu o zavedenie vojenskej leteckej výroby na Slovensku (1941 – 1944). – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 4 (1999), s. 106 – 118.

Janotková, Z.: Po stopách a historických pamiatkach SNP v okresoch Banská Bystrica a Brezno: Sprievodca. – /Dunajská Streda/: Simpess & R. G. T. Press, 1999. – 189 s., mp. príl.: fotogr.

Kmet', L.: Povstalecké pancierové vlaky. – Zvolen: EM Design, 1999. – 126 s.

Korček, J.: Slovenská republika 1943 – 1945: K pôsobeniu mocensko-represívneho aparátu a režimu. – Bratislava: TIS MO SR, 1999. – 222 s.: fotogr., tabl.

Kuklík, J. – Němeček, J.: Hodža versus Beneš: Milan Hodža a slovenská otázka v zahraničnom odboji za druhé svetové války. – Praha: Karolinum, 1999. – 283 s. – Lit., reg.

Michálek, S.: Diplomát Štefan Osuský 1889 – 1973. – Bratislava: Veda, 1999. – 520 s.

Petrík, J.: Spišská tragédia: Sláva hrobom našim: Marec 1939. – Martin: Matica slovenská, 1999. – 83 s.: fotogr., mp. tabl. – Bibliogr.

Rajlich, J.: Na nebi hrdého Albionu: Válečný deník československých letců ve službách britského letectva 1940 – 1945. – 1. část: 1940. – Praha: Ares, 1999. – 709 s.: dok., fotogr., mp., tabl.

Riešenie židovskej otázky na Slovensku (1939 – 1945). Dokumenty. 4. zv. /Zost. L. Hubenák – Bratislava: SNM – Múzeum židovskej kultúry, 1999. – 221 s.

SNP 1944 – vstup Slovenska do demokratickej Európy: Zborník vystúpení z medzinárodnej konferencie k 55. výročiu SNP /D. Tóth, K. Kováčiková – B. Bystrica: Adade, 1999. – 499 s. – *Zavacká, K.:* Význam SNP pre zahraničnú politiku SR v súčasnosti, s. 20 – 24; *Zvrškovec, B.:* SNP – záruka demokratickej štátnosti na Slovensku, s. 25 – 30; *Mešťan, P.:* Odhalená logika našich dejín (k vzťahu 14. marec 1939 a SNP), s. 31 – 36; *Hrnko, A.:* Slovensko a Nemecko – vývin satelitného vzťahu 1939 – 1943, s. 37 – 49; *Gronsky, K.:* Zločinný spôsob vedenia vojny nacistického Nemec-ka, s. 50 – 63; *Bystrický, J.:* K otázke vojenskej pomoci západných spojencov SNP, s. 64 – 80; *Ivančíková, E.:* Veľká Británia a slovenský odboj, s. 81 – 91; *Fabricsius, M.:* Hospodárstvo vojnovnej Slovenskej republiky a SNP, s. 92 – 98; *Cambel, S.:* Povstalecký agrárny program a spory o jeho koncepciu, s. 99 – 108; *Šimunič, P.:* Slovensko v druhej svetovej vojne – vojenské predpoklady Slovenského národného povstania, s. 109 – 121; *Viest, I. M.:* Rozpomenky na strýka Ruda a Slovenské národné povstanie, s. 122 – 128; *Kamenec, I.:* Civilný život a každodenný občiansky život, s. 129 – 144; *Baranová, D.:* Evanjelická cirkev a v. v. protifašistickom odboji na Slovensku, s. 145 – 154; *Stanislav, J.:* Sovietsky vzdušný most a SNP, s. 155 – 184; *Suško, L.:* Nacistický pohľad na Slove-nsko v lete a na jeseň 1944, s. 185 – 190 *Schönherr, K.:* Potlačenie SNP nemeckou Ríšou na jeseň 1944, s. 191 – 202; *Vaněk, O.:* K prechodu 1. československej armády na Slovensku na partizánsky spôsob boja, s. 203 – 211; *Cséfaly, F.:* O takzvanom druhom období SNP, s. 212 – 218; *Drori-Ernstová, E.:* V službách 6. partizánskeho oddielu Za slobodu Slovanov, s. 219 – 222; *Rjabčuk, V. D.:* Osudy priamych účastníkov SNP a ruských vojakov, ktorí sa zúčastnili KDO spoločne s 1. čs. armádny-ým zborom, s. 223 – 228; *Němeček, J.:* Sovětský svaz a osvobození Československa 1944 – 1945, s. 234 – 247; *Halaj, D.:* Medzinárodný rozmer SNP – súčasný stav, možnosti a perspektívy výskumu, s. 248 – 253; *Zudová-Lešková, Z.:* Česi a Slovenské národné povstanie, s. 254 – 264; *Nir, A.:* Slovenskí Židia v odboji a Slovenskom národnom povstaní, s. 265 – 274; *István, J.:* Účasť Maďarov v Slovenskom národnom povstaní a v partizánskych bojoch, s. 275 – 289; *Nowak, E.:* Slovenskí povstalci v táboroch Wehrmachtu pre vojnových zajatcov na území dnešného Poľska (1944 – 1945), s. 304 – 314; *Vondrášek, V.:* Mladá ľudácka generace a její aktivity v letech 1945 – 1949, s. 315 – 335; *Jablonický, J.:* Povoynové osudy povstalcov, s. 336 – 340; *Pešek, J.:* Účastníci SNP v povojnovom (1945) a pofebruárovom (1948) bezpečnostnom aparáte, s. 341 – 349; *Vilhan, M.:* Postoje katolíckej cirkvi na Slovensku k politickým režimom v rokoch 1939 – 1951, s. 384 – 405; *Kováčiková, K.:* Ľud-

ské straty a obete obyvateľov Slovenska v rokoch 2. svetovej vojny – projekt a súčasný stav výskumu, s. 417 – 419; *Vimmer, P.*: Dokumenty o SNP v archívoch Kyjeva, s. 420 – 427; *Suchoňski, A.*: Slovenské povstanie v zahraničných učebniciach dejepisu, s. 428 – 433; *Fremal, K.*: Obraz Slovákov a dejiny Slovenska v rokoch 1938 – 1945 v súčasných učebniciach dejepisu okolitých štátov, s. 434 – 444; *Korim, V.*: Závery a ciele výučby dejín o Slovensku v rokoch 1938 – 1945 a historické vedomie mladej generácie, s. 445 – 452; *Majewski, S.*: List riaditeľovi Múzea SNP, s. 453; *Švanda, P.*: Miesto 1. čs. samostatného stíhacieho leteckého pluku v SNP, s. 455 – 462; *Šmihula, V.*: Postoj evanjelickej cirkvi k vojnovému Slovenskému štátu, s. 463 – 467.

Svoboda, G.: Armádní generál Sergej Jan Ingr (1894 – 1956). – Praha: MO ČR, 1999. – 141 s.

Šimko, D. – Pazdera, M.: VI. prapor: The Sixth Battalion. – Praha: Academia, 1999. – 48 s.

Úkrop, P.: Slováci v Stutthofe: Prešiel som bránou smrti. /Zost. P. Martuliak – B. Bystrica: Duma, 1999. – 202 s.: fotogr., tabl.

Váňa, J. – Sigmund, J. – Padior, E.: Příslušníci československého letectva v RAF. – Praha: AVIS pre MO ČR, 1999. – 272 s.

* * *

Androvič, Š.: Výcvik slovenských posádok na nemeckých lietadlách /1942 – 1943/. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 3 (1999), s. 115 – 125.

Baranová, D.: Formovanie prvej československej partizánskej brigády gen. Milana Rastislava Štefánika. – In: Acta Historica Neosoliensia. Ročenka katedry histórie FHV UMB II. – B. Bystrica: FHV UMB, 1999. – S. 97 – 109.

Beglund, B. – Kučera, V.: Rudolf Bechyně a druhý zahraniční odboj: Přehled Bechyněho osobních spisů v Archivu Národního Muzea. – In: Historie a vojenství. – Roč. 48, č. 2 (1999), s. 380 – 393

Bystrický, J.: Zaisťovacia divízia na okupovanom území Ukrajiny a Bieloruska. (September 1941 – november 1942). – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 4 (1999), s. 29 – 54.

Bystrický, V.: Zasadnutie Slovenského snemu 14. marca 1939. – In: Historický časopis. – Roč. 47, č. 1 (1999), s. 105 – 114.

Friedl, J.: Bitva u El Alameinu očima čsl. důstojníka. – In: Historie a vojenství. – Roč. 48, č. 4 (1999), s. 907 – 922: tabl.

Halaj, D.: Přípravy a prvé dni povstania v Žiline. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 1 (1999), s. 76 – 91.

Hradská, K.: Die Lage der Juden in der Slowakei. – In: Judenemanzipation – Antisemitismus – Verfolgung in Deutschland, Österreich-Ungarn, den böhmischen Ländern und in der Slowakei. – Essen: Klartext, 1999. – S. 155 – 164.

Janeček, J.: Poznámky k šifrovému provozu čs. vojenské rozvědky 1939 – 45. – In: Historie a vojenství. – Roč. 48, č. 2 (1999), s. 408 – 419.

Kamenec, I.: Die jüdische Frage in der Slowakei während des Zweiten Weltkrieges. – In: Judenemanzipation – Antisemitismus – Verfolgung in Deutschland, Österreich-Ungarn, den böhmischen Ländern und in der Slowakei. – Essen: Klartext, 1999. – S. 165 – 173.

Klubert, T.: Poľná jednotka Pluku útočnej vozby pri odzbrojovaní Východoslovenskej armády. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 3 (1999), s. 55 – 70: tabl.

Kuklík, J.: Edvard Beneš a Milan Hodža: Od Mnichova do vytvoření Československého národního výboru v Paříži. – In: Moderní dějiny 7. Sborník k dějinám 19. a 20. století. /Ved. red. J. Harna – Praha: HÚ AV ČR, 1999. – S. 85 – 102.

Lacko, M.: Nedostatky v organizácii vojenského života Rýchlej divízie. – In: Nový vek. Zborník pre novoveké a najnovšie dejiny 1. – Bratislava: Katedra všeob. dejín FF UK, 1999. – S. 67 – 71.

Letz, R.: Politické aktivity Karola Sidora od septembra 1938 do júla 1939. – In: Historický zborník 9. /Ed. J. Bobák. – Martin: Matica slovenská, 1999. – S. 72 – 83.

Marjinová, V. V.: K historii sovětsko-československých vztahů v letech 1938 – 1941: Nad deníkem Ivana M. Majského. – In: Soudobé dějiny. – Roč. 6, č. 4 (1999), s. 514 – 533.

Moravec, M.: Slovenští školští bratři v Československé armádě na Blízkém východě. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 1 (1999), s. 71 – 75.

Němeček, J.: Milan Hodža v USA a spory o řešení slovenské otázky 1941 – 1944. – In: Moderní dějiny 7. Sborník k dějinám 19. a 20. století. /Ved. red. J. Harna – Praha: HÚ AV ČR, 1999. – S. 103 – 121.

Němeček, J. – Nováčková, H. – Šťovíček, I.: Edvard Beneš v USA v roce 1945: Dokumenty. – In: Sborník archivních prací. – Roč. 49, č. 2 (1999), s. 469 – 565.

Otu, P.: Aspekty rumunsko-slovenských vojenských vztahov /1939 – 1944/. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 3 (1999), s. 20 – 29.

Pejs, O.: Polští zajatci z války německo-polské na Slovensku. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 1 (1999), s. 20 – 36.

Pivovaráč, J.: SNP – vítězná národnoslobodzovacia vojna Slovákov proti fašizmu v rámci druhej svetovej vojny. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 2 (1999), s. 28 – 40.

Rajlich, J.: Českoslovenští účastníci bitvy o Británii. – In: Historie a vojenství. – Roč. 48, č. 4 (1999), s. 873 – 906: fotogr.

Šolc, J.: K pokusům o přechod 1. slovenské pěší divize k Rudé armádě v roce 1943. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 3 (1999), s. 30 – 54.

Šumichrast, P.: GLI SM 84 Slovacci. – In: Storia militare. – Roč. 7, č. 73 (1999), s. 25 – 28.

Šumichrast, P.: Slovenské Savoie Marchetti SM-84 BIS. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 4 (1999), s. 119 – 126.

Vaněk, O.: Letisko Mokrad' v prevratových plánoch generála Čatloša. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 3 (1999), s. 103 – 114.

* * *

Androvič, Š.: Lietadlo z Považia: Z dejín leteckej vojenskej výroby na Slovensku. – In: Obrana. – Roč. 7, č. 9 (1999), s. 9: fotogr.

Baranová, D.: Milan Murtin – neznámy povstalecký dôstojník. – In: Bojovník. – Roč. 44, č. 7 (1999), s. 7: fotogr.

Bárdiová, M.: Slovenské národné povstanie v hudbe: 1. – 2. – In: Bojovník. – Roč. 44, č. 9 – 10 (1999), s. 7: fotogr.

Blablo, R.: Niekoľko osobných spomienok na SNP: Letecká preprava 2. čs. paradesantnej brigády na Slovensko. – In: Bojovník. – Roč. 44, č. 16 (1999), s. 8.

Bursa, S.: Furmani, ktorí nedoleteli. I. – II. – In: Letectví + kosmonautika. – Roč. 75, č. 19 – 20 (1999), s. 13 – 15: fotogr.

Bursa, S.: Major letectva Ondrej Ďumbala. 1. – 2. – In: REVI. – č. 29 – 30 (1999), s. 10 – 12: fotogr.

Cambel, S.: Hospodárska a sociálna politika SNR v Slovenskom národnom povstaní. – In: Politické vedy. – Roč. 2, č. 1 (1999), s. 80 – 99.

Cséfalvay, F.: Karpatsko-duklianska operácia. – In: Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 6, č. 2 (1999), s. 61 – 64.

Cséfalvay, F.: Povstanie v kontexte Európy: Slovensko XX. storočia: Ľudia a udalosti – august 1944. – In: Pravda. – Roč. 8 (28. 8. 1999), s. 14: fotogr.

Čemanová, M.: Prileti na Slovensko ... – In: Bojovník. – Roč. 44, č. 4 (1999), s. 6: fotogr. /Američania v SNP/

Čierniková, E.: Sloboda vykúpená krvou. – In: Bojovník. – Roč. 44, č. 16 (1999), s. 7. /2. part. brig. M. R. Štefánika/

Francúzske svedectvo o SNP /-mk-/ – In: Bojovník. – Roč. 44, č. 10 (1999), s. 2.

Gajdoš, M.: James Holt Green a jeho druhovia: Za pomoc slovenským povstalcem platili krvou a životom. – In: Bojovník. – Roč. 44, č. 17 (1999), s. 7: fotogr.

Gajdoš, M.: Pamätník generálom J. Golianovi a R. Viestovi. – In: Bojovník. – Roč. 44, č. 22 (1999), s. 8.

Gajdoš, M.: Profesor, špión a premiér v jednej osobe. – In: Bojovník. – Roč. 44, č. 7 (1999), s. 8. /V. Tuka/

Hradská, K.: Nemeckí poradcovia v službách slovenskej vlády: Ako ríša garantovala samostatnosť. – In: Historická revue. – Roč. 10, č. 9 (1999), s. 14 – 15: fotogr.

- Hrubovčák, J.:** Majú veľkú zásluhu na porážke fašizmu. 1. – 2.: O partizánskom odboji na východnom Slovensku. – In: Bojovník. – Roč. 44, č. 20 – 21 (1999), s. 6: fotogr.
- Hrubovčák, J.:** Smrť tam kosila ľudí každý deň...: 27. januára 1945 oslobodili koncentračný tábor v Osvienčime. – In: Bojovník. – Roč. 45, č. 1 (1999), s. 3: fotogr.
- Husák, J.:** Slovenské národné povstanie 1944: Vstup Slovenska do demokratickej Európy (kartografický dokument). /Graf. návrh a techn. red. T. Grófová – Dunajská Streda: Simpess & R. G. T. Press, 1999. – 62 x 81.
- Jančovič, J. – Vican, A.:** Nájde sa hrob partizána Júliusa Vicana? – In: Bojovník. – Roč. 44, č. 10 (1999), s. 1: fotogr.
- Kamenec, I.:** Prezidenti na Slovensku a slovenskí prezidenti. – In: Slovensko a prezident. – Bratislava: SAIA-SCTS-IVO-Národná obroda, 1999. – S. 40 – 43. /J. Tiso/
- Kamenec, I.:** Spory o 14. marec 1939: Nový štát na mape Európy. – In: Historická revue. – Roč. 10, č. 3 (1999), s. 14 – 15: fotogr.
- Kanis, P.:** Slovenské národné povstanie – významná historická udalosť a tradícia našich dejín. – In: Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 6, č. 2 (1999), s. 54 – 60.
- Kasač, Z.:** Povstalecká literárna tradícia v premenách času: 1. – 2. – In: Bojovník. – Roč. 44, č. 11 – 12 (1999), s. 7.
- Kaššák, P.:** Slovenské He 111. – In: Letectví + kosmonautika. – Roč. 75, č. 2 (1999), s. 24 – 26: fotogr.
- Katuninec, M.:** Karol Sidor v časopise Vatra: Chcel jednotu a svornosť. – In: Historická revue. – Roč. 10, č. 2 (1999), s. 14 – 15: obr.
- Kollár, P.:** O úlohe a osude regulárnej armády v Slovenskom národnom povstaní. – In: Obrana. – Roč. 7, č. 24 (1999), s. 7.
- Kopecký, M.:** 1. československá samostatná tanková brigáda v SSSR v ostravské a pražské operácii. – In: Historie a plastikové modelárství. – Roč. 9, č. 1, 2 (1999), s. 21 – 28, 12 – 18.
- Kořenek, A.:** Kol'ko utrpenia je za slovom transport... – In: Bojovník. – Roč. 44, č. 15 (1999), s. 8: fotogr. /konc. tábor/
- Kováč, D.:** O zabúdaní a bezhlavom štáte. – In: Slovensko a prezident. – Bratislava: SAIA-SCTS-IVO-Národná obroda, 1999. – S. 22 – 25.
- Kováčiková, K.:** Patrí k statočným bojovníkom. – In: Bojovník. – Roč. 44, č. 11 (1999), s. 6: fotogr. /J. Kukliš/
- Kováčová, V. – Halaj, D.:** Podiel slovenských národohospodárov v SNP. 1. – 4. – In: Bojovník. – Roč. 44, č. 17 – 20 (1999), s. 6: fotogr.
- Pauliak, E.:** Povstanie: Oslobodenie – 55. /1. – 28./ – In: Bojovník. – Roč. 44, č. 8 (1999), č. 10 (2000), s. 6.
- Príklad hodný nasledovania.** /-dv/- – In: Bojovník. – Roč. 44, č. 10 (1999), s. 6: fotogr. /pamätná tabuľa – Vysoké Tatry/
- Szabová, T.:** Francúzski partizáni v SNP: „Radšej zomrieť, ako byť otrokom!“ – In: Bojovník. – Roč. 44, č. 12 (1999), s. 8: fotogr.
- Šimon, A.:** Zabudnutí veliteľia SNP /1. – 4./ – In: Bojovník. – Roč. 44, č. 22 – 25 (1999), s. 6, 7, 7, 6.
- Šimunič, P.:** Povstanie, ktoré nebolo vojensky porazené: Slovenské národné povstanie – jeden z najvýznamnejších prejavov európskeho protifašistického odboja. – In: Práca. – Roč. 54 (28. 8. 1999), s. 28: fotogr.
- Šmihula, V.:** SNP 1944 – vstup Slovenska do demokratickej Európy: Na okraj medzinárodnej konferencie k 55. výročiu SNP. – In: Bojovník. – Roč. 44, č. 14 (1999), s. 7.
- Švárný, V.:** Dočkali sa uznania i vďaka. – In: Obrana. – Roč. 7, č. 28 (1999), s. 11.
- Tatarko, V.:** Malá vojna – udalosti, svedectvá, súvislosti. /I., II./: Maďarská predohra; Votrelci a hrdinovia. – In: Obrana. – Roč. 7, č. 13 – 14 (1999), s. 9.
- Timura, V.:** Povstalecká próza s odstupom času. /1. – 3./ – In: Bojovník. – Roč. 44, č. 4 – 6 (1999), s. 6 – 7, s. 7, s. 6.
- Velebír, J.:** Mŕtvi nemlčia. – In: Bojovník. – Roč. 44, č. 16 (1999), s. 5: fotogr. /R. Súľovský/
- Velebír, J.:** Po stopách partizánskeho oddielu Vpred. – In: Bojovník. – Roč. 44, č. 9 (1999), s. 5.
- Vyznamenali spravodlivých.** – In: Bojovník. – Roč. 44, č. 11 (1999), s. 4.
- Zudová-Lešková, Z.:** Podplukovník František Urban. – In: Vojenské rozhledy. – Roč. 8, č. 4 (1999), s. 169 – 170: fotogr.

Žadanský, J.: 71 dní vzdorovali nepriateľovi. – In: Bojovník. – Roč. 44, č. 24 (1999), s. 7: fotogr. /2. čs. spd brigáda/

PO ROKU 1945

Adamčák, M. – Filip, J.: Povodne na Slovensku. – Bratislava: VITA MO SR, 1999. – 75 s.: grafy, mp., tabl. – Lit., príl.

Armáda Slovenskej republiky 1998. /Zodp. red. J. Michnica – Bratislava: MO SR, 1999. – 143 s.: fotogr., gr., mp., tabl.

Čestná stráž /Sprac. M. Vermeš, I. Kvačkaj – Bratislava: Slov. televízia, 1999. – videokaz. /27'/

Eliáš, Š.: Čas našej úzkosti: Denník 100 dní roku 1968. – Námestovo: Solitudo, 1999. – 96 s.: fotogr.

Hanzlík, F. – Pospíšil, J.: Sluha dvou pánů. – Vizovice: Nakl. Lípa – A. J. Rychlík, 1999. – 446 s. /čs. armáda – činnosť spravodajská, justícia vojenská/

Kun, M.: Prague Spring – Prague Fall: Blank Spots of 1968. – Budapest: Akademiai Kiadó, 1999. – 252 s.

Lauk, okupantai! Sovietinē karinē invazija i Čehoslovakija 1968 metais lietuviai dalyviu akimis. – Vilniū: Lietuvos ir Čekijos draugija, 1999. – 225 s.

Nižňanský, J.: Vojsko a médiá. – Bratislava: VITA MO SR, 1999. – 63 s., príl.

Ondřej, J.: Mezinárodněprávní úprava kontroly odzbrojení.. – Praha: Karolinum, 1999. – 164 s. – Mat., lit.

Pešek, J.: Štátna bezpečnosť na Slovensku 1948 – 1953. – 2. rozš. a dopl. vyd. – Bratislava: Veda, 1999. – 202 s.: tabl. – reg.

Pešek, J. – Barnovský, M.: Pod kuratelou moci: Cirkvi na Slovensku v rokoch 1953 – 1970. – Bratislava: Veda, 1999. – 292 s.

Pokus o reformu v roku 1968: Historicko-politologické pohľady. – B. Bystrica: Trian pre Inštitút vzdelávania odborov SR, 1999. – 236 s.

Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970. Díl 6.: Vojenské otázky čs. reformy 1967 – 1970. Sv.: Srpen 1968 – květen 1971. /A. Benčík, J. Paulík, J. Pelc – Praha – Brno: Ústav pro soudobé dějiny – Doplněk, 1999. – 392 s.

Púčik, M.: Rok 1968 a armáda na Slovensku: Súvislosti a dôsledky. – Bratislava: TIS MO SR, 1999. – 117 s., príl. fotogr., dok. – Bibliogr.

Sukenik, L. – Novotný, V.: Československé a české řády a vyznamenání 1948 – 2000. II. díl – Hodonín: OB-ZP servis, 1999. – 130 s.

* * *

Bulík, L.: Vojensko-politické faktory zaručenia bezpečnosti Slovenskej republiky. – In: Vlastenec – a etická výchova vojakov – „VV“. – Roč. 7, č. 2 (1999), s. 30 – 37.

Hanzlík, F.: Velitelský sbor čs. armády na Slovensku jako objekt zájmu vojenského obranného spravodajství v letech 1945 – 1948. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 4 (1999), s. 55 – 71.

Hledání vnitřního nepřítele? Vojenská kontrarozvědka 1948 – 1956. – In: Vojenské rozhledy. – Roč. 8, č. 3 (1999), s. 127 – 132.

Leška, V.: Mezinárodní postavení Slovenska a jeho bezpečnostní situace. – In: Mezinárodní vztahy. – Č. 1 (1999), s. 55 – 67.

Marés, A.: Francouzsko-československé vztahy v letech 1944 – 1948 neboli mnichovský syndrom. – In: Soudobé dějiny. – Roč. 6, č. 2 – 3 (1999), s. 187 – 207.

Pataky, I.: Podiel maďarskej ľudovej armády na obsadení Československa v roku 1968. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 4 (1999), s. 72 – 92.

Petruf, P.: Le Printemps tchéco-slovaque dans le contexte du monde bipolaire et de la détente. – In: Le Printemps Tchécoslovaque 1968. – Bruxelles: Éditions Complexe, 1999. – S. 271 – 275.

Pešek, J.: Štát a rímskokatolícka cirkev na Slovensku v období prvej krízy totalitného režimu (1953 – 1957). – In: Historický časopis. – Roč. 47, č. 1 (1999), s. 70 – 87.

Púčík, M.: Planning for Emergency Security Measures in Slovakia, 1969 – 1989. – In: The Journal of Slavic Military Studies. – Roč. 12, č. 1 (1999), s. 180 – 207: tabl.

Púčík, M.: Postavenie Slovenska vo vojensko-strategických plánoch Varšavskej zmluvy. – In: Pokus o reformu v roku 1968: Historicko-politologické pohľady. – B. Bystrica: Trian, 1999. – S. 180 – 195.

Štaigl, J.: Die militärstrategische Stellung der Slowakei und die militärischen Sicherheitsmassnahmen auf ihrem Territorium im Zusammenhang mit den Ereignissen in Ungarn und Ägypten im Herbst 1956. – In: Das internationale Krisenjahr 1956 – Polen, Ungarn, Suez: Beiträge zur Militärgeschichte. /Hrsg. W. Heinemann, N. Wiggershaus – München: R. Oldenbourg Verlag, 1999. – S. 163 – 180.

Štaigl, J.: Ľudové milície na Slovensku – ich vznik a organizačný vývoj do polovice šesťdesiatych rokov. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 2 (1999), s. 41 – 70: tabl.

Turza, P.: Obrnený transportér OT-810. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 1 (1999), s. 92 – 96: fotogr., tabl.

Výboh, J.: Zväz brannosti na Slovensku (1945 – 1949). – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 1 (1999), s. 37 – 53.

* * *

Begala, J.: Slovenský kozmonaut na orbite. – In: Letectví + kosmonautika. – Roč. 75, č. 6 (1999), s. 32 – 34: fotogr.

Bučka, P.: 100 rokov armádneho športu v Trenčíne. 2.: 1945 – 1969. – In: Apológia. – Roč. 7, č. 8 (1999), s. 27: fotogr.

Bulík, Ľ.: O koncepcii reformy rezortu obrany. – In: Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 6, č. 2 (1999), s. 65 – 69.

Fillo, A.: Delostrelci z Brezna. – In: Apológia. – Roč. 7, č. 10 (1999), s. 5 – 7: fotogr.

Gáfrik, A.: Die Bewaffnung der Armee der Slowakischen Republik. – In: Truppendienst. – Roč. 38, č. 3 (1999), s. 196 – 199.

Gáfrik, A.: 35. protiletadlová raketová brigáda. – In: Apológia. – Roč. 7, č. 7 (1999), s. 6 – 7: fotogr.

Gál, Ľ.: Vklad rezortu obrany na zachovanie mieru. – In: Apológia. – Roč. 7, č. 11 (1999), s. 4 – 5: fotogr.

Giertli, M.: Záväzky v oblasti kontroly zbrojenia a odzbrojenia – významná súčasť zahraničnej politiky. – In: Apológia. – Roč. 7, č. 11 (1999), s. 23 – 24: fotogr.

Irra, M.: Drama na Solném jezeře. – In: Letectví + kosmonautika. – Roč. 75, č. 2 (1999), s. 25 – 27: fotogr., mp. /Egypt, čs. dodávky, let. katastrofa/

Janeček, V.: Kariérny poriadok v Armáde Slovenskej republiky. – In: Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 6, č. 3 (1999), s. 73 – 81: tabl.

Komárek, J.: Slovakia to cut armed forces in bid to join NATO. – In: Jane's Defence Weekly. – Roč. 31, č. 12 (1999), s. 12.

Koncepcia reformy Ministerstva obrany SR do roku 2002 (s výhľadom do roku 2010). – In: Obrana. – Roč. 7, č. 29, príl. III. – VI. (1999): tabl.

Kopecký, G.: Open Road 98 – výzva k novým úlohám ozbrojených síl. – In: Vojenské obzory. – Roč. 6, č. 1 (1999), s. 114 – 116.

Korený, J.: Slováci v misii OSN UNDOF na Golanských výšinách. – In: Apológia. – Roč. 7, č. 6 (1999), s. 25 – 26: fotogr.

Korený, J.: Slováci v pozorovacích misiách UNOMUR v Rwande – Ugande a UNAMIR v Rwande v rokoch 1993 – 1994. – In: Apológia. – Roč. 7, č. 2 (1999), s. 24 – 25: fotogr.

Kulich, M.: Die Streitkräfte der Slowakischen Republik. – In: Truppendienst. – Roč. 38, č. 3 (1999), s. 192 – 195: fotogr., obr., sch., tabl.

Lavrincová, L.: Justičná vražda Heliodora Píku je stálym mementom. – In: Bojovník. – Roč. 44, č. 12 (1999), s. 7: fotogr.

Leitman, I.: 1. základňa ženijnej techniky a materiálu 1. armádneho zboru. – In: Apológia. – Roč. 7, č. 6 (1999), s. 12 – 13: fotogr.

- Leška, V.:** Bezpečnostní politika Slovenska: východiska a perspektivy. – In: Vojenské rozhledy. – Roč. 8, č. 1 (1999), s. 111 – 117.
- Letecké opravovne Trenčín 1949 – 1999:** Roky tradície a spoľahlivosti. – In: Letectví + kosmonautika. – Roč. 75, č. 18 (1999), s. 33 – 36: obr.
- Mader, G.:** Interview: Vyjadrenie náčelníka Generálneho štábu Armády SR Milana Cerovského k základným aspektom a problémom výstavby a modernizácie ozbrojených síl SR.) – In: Jane's Defence Weekly. – Roč. 31, č. 7 (1999), s. 32: fotogr.
- Manga, S.:** Die Sicherheitspolitik der Slowakischen Republik an der Schwelle zum 21. Jahrhundert. – In: Truppendienst. – Roč. 38, č. 3 (1999), s. 186 – 189: fotogr., obr.
- Marušák, J.:** Rok 1968 v Československu a v Európe. – In: Historický časopis. – Roč. 47, č. 1 (1999), s. 149 – 152.
- Málik, D.:** 5. spojovacie prevádzkové stredisko. – In: Apológia. – Roč. 7, č. 10 (1999), s. 8 – 10: fotogr.
- Národný program prípravy SR na členstvo v NATO.** – In: Obrana. – Roč. 7, č. 31, príl. I. – VII. (1999): tabl.
- Ovádek, D. – Suchý, D.:** Francúzi na Lešti. – In: Apológia. – Roč. 7, č. 2 (1999), s. 12 – 13: fotogr. /voj. výcvik/
- Podhora, J.:** Postavenie a úlohy železničného vojska. – In: Vojenské obzory. – Roč. 6, č. 2 (1999), s. 93 – 99: tabl.
- Ptáček, D. – Čelko, M. – Pšída, J.:** Armáda SR v programe Partnerstvo za mier. – In: Apológia. – Roč. 7, č. 11 (1999), s. 18 – 20: fotogr., mp., tabl.
- Rašla, R. – Verbich, I. – Šmehlík, R.:** Slováci na Golanských výšinách. – In: Apológia. – Roč. 7, č. 11 (1999), s. 16 – 17: fotogr.
- Sopóci, M.:** Integrácia a transformácia vojenského školstva v druhom roku 3. etapy transformácie Armády Slovenskej republiky. – In: Vojenské obzory. – Roč. 6, č. 2 (1999), s. 69 – 73: tabl.
- Souček, T.:** Let za železnou oponu. – In: Letectví + kosmonautika. – Roč. 75, č. 18 (1999), s. 13 – 15: fotogr., náčrt.
- Spišiak, P.:** Vojenské spomienky na pohnuté chvíle roku 1968. 1. – 2.: Šumperská jar; Od Moravy k Tatrám. – In: Obrana. – Roč. 7, č. 4 – 5 (1999), s. 9: fotogr.
- Stolár, M. J.:** Quo vadis slovenské vojenské letectvo? – In: Letectví+kosmonautika. – Roč. 75, č. 7 – 9 (1999), s. 32 – 36, 18 – 20, 16 – 18: fotogr.
- Števková, D.:** Používanie spisovnej slovenčiny v Armáde Slovenskej republiky. – In: Vlastenec – ka a etická výchova vojakov – „VV“. – Roč. 7, č. 2 (1999), s. 47 – 59.
- Ulian, J.:** Prínos Programu PZM ku kompatibilite Armády SR. – In: Vojenské obzory. – Roč. 6, č. 1 (1999), s. 73 – 75.
- Vesmírna misia Štefánik.** – In: Letectví+kosmonautika. – Roč. 75, č. 6 (1999), s. 31 – 38: fotogr.
- Vitko, P.:** Noví generáli Armády Slovenskej republiky. – In: Apológia. – Roč. 7, č. 10 (1999), s. 4: fotogr.
- Zákon o odškodnení:** Zákon č. 305 z 3. nov. 1999 o zmiernení niektorých krívd osobám deportovaným do nacistických koncentračných táborov a zajateckých táborov. – Vykonávacie predpisy. – In: Obrana. – Roč. 44, č. 25 (1999), s. 5.
- Zimániová, A.:** Pred prvým letom slovenského vojenského letca do kozmu /1. – 3./: Vesmírne medzníky; Dva dotyky s domovom; O našom výskume vo vesmíre. – In: Obrana. – Roč. 7, č. 6 – 8 (1999), s. 9: fotogr.

PRÁCE PRESAHUJÚCE VYMEDZENÉ CHRONOLOGICKÉ OBDOBIA

- Čaplovič, D.:** Osmičky v našich dejinách. – Bratislava: Perfekt, 1999. – 60 s., fotogr., obr.
- Emancipácia Židov** – antisemitizmus – prenasledovanie v Nemecku, Rakúsko-Uhorsku, v českých zemiach a na Slovensku. /J. Hoensch, S. Biman, Ľ. Lipták – Bratislava: Veda, 1999. – 211 s. – Reg.
- Francev, V. – Kliment, Ch.:** Československá obrnėná vozidla 1918 – 1948: Výkresová dokumentace /přiloha/. – Praha: Ares, 1999. – 381 s.: fotogr., obr., tabl.

Grágel, L.: Nec arte nec marte: Komárňanský pevnostný systém. – Komárno: Mestský úrad – Nec arte, 1999. – 66 s., 112 s. obr.príl.: mp.

Hubert, M. – Pavalá, K.: Vojenské lodě Československa 1918 – 1959. – Praha – Děčín: Ares, 1999. – 53 s.: fotogr., obr.

Judenemanzipation – Antisemitismus – Verfolgung in Deutschland, Österreich-Ungarn, den Böhmisches Ländern und in der Slowakei. /Zost. J. Hoensch, S. Biman, L. Lipták – Essen: Klartext Verlag, 1999. – 261 s. – Reg.

Kalvoda, J.: Role Československa v sovětské strategii. – Kladno: Dílo, 1999. – 426 s.: fotogr.

Konkurence i partnerství: Německé a československé hospodářství v letech 1918 – 1945 /Ed. Boris Barth – Praha: Karolinum, 1999. – 302 s. – Reg.

Krubl, Z.: Československé & české vojenské odznaky (1922 – 1997). – Praha: Naše vojsko, 1999. – 119 s.: fotogr. – lit.

Kružliak, I.: V čakarni dejín: Obrazy slovenských dejín. – Bratislava: Slovak Academic Press, 1999. – 550 s.

Lipták, L.: Storočie dlhšie ako sto rokov: O dejinách a historiografii. – Bratislava: Kalligram, 1999. – 353 s. – Bibliogr.

Maťovčík, A.: Reprezentačný biografický lexikón Slovenska. – Martin: Matica slovenská, 1999. – 384 s.

Medrický, G.: Minister spomína. – Bratislava: Litera, 1999.

Mešťan, P.: Židia na Slovensku v 19. a 20. storočí. – Bratislava: SNM židovskej kultúry, 1999 – 2000. – 2 zv.

Michálek, S.: Diplomát Štefan Osuský 1889 – 1973. – Bratislava: Veda, 1999. – 520 s., fotopríl. – lit., reg.

Popelínsky, L.: Československé automatické zbraně & jejich tvůrci. – Praha: Naše vojsko, 1999. – 198 s.: fotogr., obr., tabl. – reg.

Slovensko na začiatku 20. storočia: Spoločnosť, štát a národ v súradniciach doby. /Ed. M. Podrimavský, D. Kováč – Bratislava: Historický ústav SAV – Polygrafia SAV, 1999. – 471 s.: tabl.

Škvarna, D.: Lexikón slovenských dejín. – 2. dopl. vyd. – Bratislava: SPN, 1999. – 381 s. – Lit., reg.

Vrba, J.: Muž, ktorý sa vzoprel Hitlerovi: Osobné svedectvá o živote, činnosti a cnosti ThDr. Jozefa Tisu, prezidenta prvej Slovenskej republiky. – Bratislava: Konfederácia polit. väzňov Slovenska, 1999. – 115 s.

* * *

Fidler, J.: První náčelník Hlavního štábu československé branné moci, générál de division Maurice-César-Joseph Pellé: K 80. výročí příchodu Francouzské vojenské mise do Republiky československé. – In: Historie a vojenství. – Roč. 48, č. 1 (1999), s. 178 – 189.

Korček, J. – Cséfalvay, F. – Púčík, M.: The encounter of civilisations in Slovak as a consequence of wars in the 20th century. – In: Actas do XXIV Congresso Internacional de História Militar: /Centro Cultural de Belém 24 a 29 de Agosto 1998 – Lisboa – Portugal/– Lisboa: Comissão Portuguesa de História Militar, 1999. – S. 497 – 504.

Tajták, L.: Revolučné roky 1848/1849 a 1918 v historickom oblúku a so zreteľom na východné Slovensko. – In: Stredoeurópske národy na križovatkách novodobých dejín 1848 – 1918 /Zost. P. Švorc, L. Harbuľová – Prešov – Bratislava – Wien: Universum, 1999. – S. 76 – 86.

* * *

Bučka, P.: 100 rokov armádneho športu v Trenčíne. – In: Apológia. – Roč. 7, č. 2 (1999), s. 23: fotogr.

Dangl, V.: Je história ľudstva históriou permanentných vojen s mierovými prestávkami? Vojny na území Slovenska v tomto miléniu. – In: Magazín Sme. – Roč. 7 (11. 9. 1999), s. 1 – 2: obr.

- Humený, D.:** Delostrelecké návraty: Existujú udalosti a činy, ktorých význam nezmení ani beh času. – In: Obrana. – Roč. 7, č. 3 (1999), s. 9: fotogr. /Armáda SR – delostrelecké tradície/
- Němeček, J.:** Arnošt Heidrich a československá zahraniční politika. – In: Český časopis historický. – Roč. 6, č. 1 (1999), s. 189 – 190.
- Stanová, M.:** Výstava a konferencia o M. R. Štefánikovi. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 2 (1999), s. 139 – 142.
- Šuran, A.:** Kúpim betónový bunker: Značka: rýchlo: Pohraničný obranný systém v bratislavskej Petržalke obdivoval aj Adolf Hitler. – In: Nový trhák. – Roč. 2 (3. 4. 1999), s. 12 – 13: obr.
- Turza, P.:** Hlavní velitelia ozbrojených síl na území Slovenska po roku 1918. I. – V.: T. G. Masaryk, E. Beneš, E. Hácha, J. Tiso, K. Gottwald – In: Obrana. – Roč. 7, č. 27 – 31 (1999), s. 10, 10, 9, 11, 11: fotogr.
- Zudová-Lešková, Z.:** Plukovník Josef Tlach. – In: Vojenské rozhledy. – Roč. 8, č. 3 (1999), s. 179 – 181.

PRÁCE PRESAHUJÚCE SLOVENSKÚ VOJENSKÚ PROBLEMATIKU

- Actas do XXIV Congresso Internacional de História Militar:** Actes du XXIV Congrès International d'Histoire Militaire: Proceedings of the XXIV International Congress of Military History: Akten des XXIV Internationaler Kongress über Militärgeschichte: /Centro Cultural de Belém 24 a 29 de Agosto 1998 – Lisboa – Portugal/ – Lisboa: Comissão Portuguesa de História Militar, 1999. – 831 s.: mp., tabl.
- Ailsby, Ch.:** SS: Peklo na východní frontě: Válka Waffen-SS v Rusku 1941 – 1945. /Z angl. přel. M. Adlerová – Praha: Václav Svojtka & Co., 1999. – 192 s.: fotogr.
- ÁCS, T.:** Az első honvéd vezérkar létrejötte és működése 1848-ban. – Budapest: Honvéd Vezérkar Tudományszervező, 1999. – 126 s.
- Beevor, A.:** Stalingrad /Übersetz. aus engl. K. Hochmann – München: Bertelsmann Verl., 1999. – 543 s.
- Bona, G.:** Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban: 2. Második kötet. 3. Harmadik kötet. – Budapest: Heraldika kiadó, 1998 – 1999. – 745 s., 564 s.
- Darman, N. P.:** Rovnošaty: 2. světová vojna. – Praha: Svojtka & Co., 1999. – 288 s.
- Donald, D.:** Vojenské vrtulové letouny: Od roku 1914 do současnosti. – Praha: Václav Svojtka & Co., 1999. – 111 s.: obr.
- Drábek, A.:** Nôže a iné chladné zbrane. – Bratislava: Miroslav Mračno, 1999. – 319 s.: fotogr., obr.
- Ford, R.:** Nejslavnější kulometry a samopaly od roku 1860 do současnosti /Z angl. přel. P. Tůma – Praha: Václav Svojtka & Co., 1999. – 176 s.: fotogr. – Reg.
- Fugate, B. I. – Dvoreckij, L.:** Bouře na Dnepru: Žukov, Stalin a porážka Hitlerovy bleskové války /Z angl. přel. K. Veselý – Brno: Jota Military, 1999. – 367 s.: mp.
- Hák, Z.:** Hitlerovo Vlčí doupě: Jeho okolí a další nacistická velitelská stanoviště v Evropě (legendy, mýty a skutečnost). – 2. vyd. – Dvůr Králové nad Labem: Fort-print, 1999. – 103 s.: fotogr., obr., mp.
- Hlavačka, M. – Pečenka, M.:** Trojspolek: Německá, rakousko-uherská a italská zahraniční politika před první světovou válkou. – 2. preprac. vyd. – Praha: Libri, 1999. – 279 s.: fotogr., chronolog. tabl.
- IDEE Exclusive:** Magazin venovaný zbrojářstvu a zabezpečovací technice. – Bratislava: Magnet-Press Slovakia, 1999. – 143 s.: fotogr., obr., tabl., 1 CD
- James, L. – Cooper, M.:** Hitlerovy elitní jednotky /Z angl. přel. I. Němeček – Praha: Baronet, 1999. – 158 s.: fotogr., příl.
- Jäckel, E.:** Hitlerův světový názor: Projekt jedné vlády /Z něm. přel. A. Míšková – Praha: Litomyšl: Ladislav Horáček – Paseka, 1999. – 156 s. – Pozn.
- Kaplan, K.:** Nebezpeční bezpečnost: Státní bezpečnost 1948 – 1956. – Brno: Doplněk, 1999. – 290 s.
- Kaufmann, J. E. – Robert, M.:** Fortress Europa – European Fortifications of World War II. – London: Greenhill Books, 1999. – 431 s.: obr.
- Kopecký, J.:** Ženeva: Politické paměti 1939 – 1945. – Praha: Historický ústav AV ČR, 1999. – 235 s., příl.

- Kronika druhej svetovej vojny.** /Ved. red. F. Cséfalvay – Bratislava: Fortuna Print, 1999. – 519 s.: dok., fotogr., mp., obr.
- Macek, P. – Uhlíř, L.:** Dějiny policie a četnictva: Československá republika (1918 – 1939) II. – Praha: Police history, 1999. – 230 s.: fotogr., obr., tabl.
- Pool, J.:** Tajní spojenci Adolfa Hitlera 1933 – 1945: Kdo financoval Hitlerovu expanzi, kdo měl z jeho války prospěch a jak sa on revanžoval: Také o přepychu, ve kterém Hitler žil: Nový pohled na události 2. světové války včetně Mnichova a východní fronty. /Z angl. přel. V. Kára – Praha: Práh, 1999. – 367 s.: fotogr. – Reg.
- Reiter, E.:** Jahrbuch für internationale Sicherheitspolitik 1999. – Hamburg – Berlin – Bonn: E. S. Mittler & Sohn, 1999. – 849 s.
- Rolf, D. – Volkmann, H. E.:** Wehrmacht: Mythos und Realität. – München: R. Oldenbourg, 1999. – XII, 1318 s.
- Savický, I.:** Osudová setkání: Češi v Rusku a Rusové v Čechách 1914 – 1938. – Praha: Akademia, 1999. – 271 s. /čs. légie, polit. emigrácia/
- Skřivan, A.:** Evropská politika 1648 – 1914. – Praha: Nakl. Aleš Skřivan ml., 1999. – 272 s. – Chronlg. tabl.
- Stredoeurópske národy na križovatkách novodobých dejín 1848 – 1918:** Zborník venovaný prof. PhDr. Michalovi Danilákovi, CSc. k jeho 65. narodeninám /Zost. P. Švorc, L. Harbul'ová – Prešov – Bratislava – Wien: Universum, 1999. – 385 s. – Reg.
- Takács, T.:** Felvidéki várak. – Budapest: Zrínyi kiadó, 1999. – 159 s.
- 1848 – Revolution in Europa:** Verlauf, politische Programme, Folgen und Wirkungen /Ed. H. Timmermann – Berlin: Duncker & Humboldt, 1999. – 558 s.
- Turner, J. F.:** Slavné letecké bitvy. – Praha: Toužimský & Moravec, 1999.
- Vanderveen, B.:** Encyklopedie historických vojenských vozidel. – Praha: Ivo Železný, 1999. – 399 s.
- Vorel, O.:** Stavovský odboj roku 1547 – první krize habsburské monarchie. – Pardubice – Praha: Východočeské muzeum, 1999. – 206 s.

* * *

- Ács, T.:** A Magyar Hadi Főtanoda, 1848 – 1849. – In: Hadtörténelmi Közlemények. – Roč. 112, č. 2 (1999), s. 303 – 350: tabl.
- Bílek, J.:** Vojenské aspekty čs.-polského sporu o Těšínsko v roce 1945: Vyhrocení situace v červnu 1945. – In: Historie a vojenství. – Roč. 48, č. 2 (1999), s. 325 – 356: mp.
- Graus, I.:** Laické rytierske rády v Uhorsku 14. – 20. storočia: Stav a perspektívy výskumu. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 2 (1999), s. 3 – 27.
- Molnár, A.:** Hadügyi reformkísérletek 1848 előtt: Az önálló nemzeti haderő megteremtésének előzményei. – In: Századok. – Roč. 133, č. 6 (1999), s. 1193 – 1215.
- Pitro, M.:** Letecký průmysl malodohodových partnerů Československa. – In: Historie a vojenství. – Roč. 48, č. 3 (1999), s. 592 – 606.
- Rákóczy, R.:** Militaria Hungarica: Magyar katonai nyomtatványok: Válogatott bibliográfia. – In: Hadtörténelmi közlemények. – Roč. 112, č. 3 (1999), s. 663 – 714.
- Rychlík, J.:** Politická situácia v Európe a na Slovensku v rokoch 1941 – 1943 v správach bulharských diplomatov. – In: Historický časopis. – Roč. 47, č. 2 (1999), s. 265 – 305.

* * *

- Černenko, M.:** Bezpečnostný systém Európy a sveta. – In: Vlastenecká a etická výchova vojakov – „VV“. – Roč. 7, č. 2 (1999), s. 10 – 19.
- Fatyka, M.:** Chronológia zásahu NATO v Juhoslávii. – In: Vojenské obzory. – Roč. 6, č. 3 (1999), s. 3 – 21.
- Kamenec, I.:** Európa pod nacistickou nadvládou a holokaust. – In: Historický časopis. – Roč. 47, č. 3 (1999), s. 559 – 560 /konf. medzinárodné/

Korček, J.: Londýnska konferencia o nacistickom zlate. – In: *Vojenská história*. – Roč. 3, č. 3 (1999), s. 156 – 161.

Krivošejev, G.: Vojinskije utraty: Novyye dannyye o poterjach na sovetsko-germanskom fronte. – In: *Vestnik voennykh informacij*. – Roč. 8, č. 4 (1999), s. 16 – 18: fotogr., tabl.

Kurincová, E.: Viedenská revolúcia 1848 – 1849 na letákoch a grafických listoch. – In: *Pamiatky a múzeá*. – Roč. 47, č. 1 (1999), s. 46 – 48: obr.

Laml, R.: Bezpečnostné faktory vývoja v Európe a vo svete. – In: *Vlastenecká a etická výchova vojakov – „VV“*. – Roč. 7, č. 2 (1999), s. 1 – 9.

Malá encyklopedie zbraní a střelectví. – In: *Střelecký magazín*. – Roč. 5, č. 3 – 12 (2000), s. 33: obr.

Puliš, P.: K syndrómu Perzského zálivu. – In: *Vojenské obzory*. – Roč. 6, č. 1 (1999), s. 76 – 81.

Rašek, A.: Bezpečnost ve střední Evropě. – In: *Aliance*. – Roč. 1, č. 2 (1999), s. 6 – 7: mp.

Tarasovič, V.: CENCOOP – spolupráca stredoeurópskych krajín na podporu mieru. – In: *Vojenské obzory*. – Roč. 6, č. 2 (1999), s. 3 – 12: obr.

Žiak, J.: Česko-slovenský generál a diplomat Heliodor Píka si zaslúžil uznanie. – In: *Obrana*. – Roč. 7, č. 24 (1999), s. 8: fotogr.

Žufka, J.: Spolupráca stredoeurópskych krajín. – In: *Apológia*. – Roč. 7, č. 11 (1999), s. 12 – 13: fotogr.

ARCHÍVNICTVO A MÚZEJNÍCTVO

Baláž, J. – Hlušíčková, R. – Pivcová, Z.: Průvodce po fondech a sbírkách Vojenského historického archivu: Díl II. /1939 – 1945/. – Praha: MO ČR – AVIS, 1999. – 103 s. – Lit.

Kollárová, Z. – Hanus, J.: Sprievodca po slovenských archívoch. – Prešov: Univerzum, 1999. – 99 s.

* * *

Čipka, M.: Odhodlanie už nestačí: Vzácné exponáty vojenského múzea pod holým nebom. – In: *Obrana*. – Roč. 7, č. 8 (1999), s. 4: fotogr.

Čordášová, S.: Archívne pomôcky spracované vo Vojenskom historickom archíve Trnava v rokoch 1995 – 1998. – In: *Vojenská história*. – Roč. 3, č. 4 (1999), s. 127 – 129.

Kelenyei, A.: Špeciálne zbierky vo Vojenskom historickom archíve v Trnave. – In: *Vojenská história*. – Roč. 3, č. 3 (1999), s. 126 – 129.

ZOZNAM EXCERPOVANÝCH ČASOPISOV A PERIODICKÝCH ZBORNÍKOV

A-magazín – Magazín Armády Slovenskej republiky

Apológia – Časopis Armády SR

Bibliographie internationale d'histoire militaire

Bojovník

Český časopis historický

Hadtörténelmi Közlemények

Historica Carpatica

História

Historická revue

Historické štúdie

Historický časopis

Historie a vojenství

Internationales Waffen-Magazin

Jane's Defence Weekly

Letectví + kosmonautika

Medzinárodné otázky

Moderní dějiny

NATO review

Obrana

Österreichische Militärische Zeitschrift

Pamiatky a múzeá

Politické vedy

Slovenská archeológia

Slovenská archivistika

Slovenská národná bibliografia

– Knihy

– Články

– Dizertačné práce

Soudobé dějiny

Spoločnosť, armáda, osobnosť

Střední Evropa

Střelecká revue

Studia Historica Nitriensia

Studia Historica Slovaca

Századok

Történelmi szemle

Truppendienst

Vojenská história

Vojenské obzory

Vojenské rozhledy

Vlastenecká a etická výchova vojakov ZS

Zborník Slovenského národného múzea – História

AUTORI ČÍSLA

Mgr. Tomáš **SLEZÁK**, Miletičova 32, 821 08 Bratislava

PhDr. Peter **SZÁRAZ**, CSc., Filozofická fakulta UK, Šafárikovo nám. 6, 818 06 Bratislava

PhDr. Oldřich **SLÁDEK**, CSc., Jilovská 1159/59, 142 00 Praha 4 – Braník

Dr. Norbert **SZÁMVÉBER**, Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadtörténelmi Levéltár, Kapisztrán tér 2 – 4, H – 1250 Budapest, pf. 7

Mgr. Igor **SLEPCOV**, Múzejné oddelenie Vojenského múzea, Bardejovská 14, 089 01 Svidník

Dr. Peter **TURZA**, Vojenské múzeum, Štefánikova 16, 911 01 Trenčín

PhDr. Tomáš **KLUBERT**, PhD., Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Filozofická fakulta, Nám. Jozefa Herdu 2, 917 01 Trnava

Štefan **ŠKORPÍK**, Nová ulica 616, 900 55 Lozorno, okres Malacky

Vladimír **LULÁK**, Krchlebská 2/1888, 140 00 Praha 4

PaedDr. Jozef **RODÁK**, Múzejné oddelenie Vojenského múzea, Bardejovská 14, 089 01 Svidník

PODMIENKY PUBLIKOVANIA VO VOJENSKEJ HISTÓRII

V prípade poslaných príspevkov treba dodržiavať príslušné spracovateľské normy: 30 riadkov na jednej strane, 60 úderov v riadku, a to v textovom editore WORD 6 na diskete a vo dvoch výtlačkoch. Vedecké štúdie nesmú presiahnuť 40 strán textu. Každý príspevok musí obsahovať meno a priezvisko, adresu trvalého bydliska, rodné číslo a podpis autora. Redakčná rada si vyhradzuje právo na základe vyžiadaných odborných posudkov rozhodnúť o uverejnení, prípadne vrátení príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú.

OBSAH

Štúdie

SLEZÁK, Tomáš: Rakúsky pomocný zbor na ťažení v Rusku 1812.....3

SZÁRAZ, Peter: Falanga – strata identity. Začlenenie španielskeho fašistického hnutia do mocenskej štruktúry frankizmu a úloha armády v tomto procese.....31

SLÁDEK, Oldřich: Nový prostriedek boje – radiové protihry na území Slovenska53

SÁMVÉBER, Norbert: Operácia Südwind.....64

Dokumenty a materiály

SLEPCOV, Igor: Generál Kornilov – jeho styk so Slovenskom, zajatie, útek a smrť. Alebo zrod novej legendy?85

TURZA, Peter: Vývoj slovenského vojenského múzejníctva v rokoch 1939 – 1945.....92

KLUBERT, Tomáš: Slovenské stredné tanky PzKpfw. III Ausf. N.105

LULÁK, Václav – RODÁK, Jozef: Na mínových poliach pod Duklou115

ŠKORPÍK, Štefan: Výstavba pamätníka a národného cintorína v Duklianskom priesmyku122

Recenzie

RYCHLÍK, Jan: Dějiny Bulharska (Mária Tonková).....126

FRANCEV, Vladimír – KLIMENT, Charles: Československá obrněná vozidla (Tomáš Klubert)129

MACKSEY, Kenett: Zapalte Evropu! (Peter Švrlo).....132

Anotácie, glosy143

Kronika.....160

Bibliografia.....165

INHALT

Studien

SLEZÁK, Tomáš: Das österreichische Hilfskorps im Zug in Russland 18123

SZÁRAZ, Peter: Falange – Verlust der Identität. Eingliederung der spanischen faschistischen Bewegung in die Machtstruktur des Frankismus und die Rolle der Armee in diesem Prozess31

SLÁDEK, Oldřich: Ein neues Kampfmittel – Radio-Gegenspiele auf dem Gebiet der Slowakei53

SZÁMVÉBER, Norbert: Operation Südwind64

Dokumente und Materialien

SLEPCOV, Igor: General Kornilov – sein Kontakt mit der Slowakei, Gefangenschaft, Flucht und Tod. Oder das Werden einer neuen Legende?85

TURZA, Peter: Die Entwicklung des slowakischen militärischen Museumswesens in Jahren 1939 – 194592

KLUBERT, Tomáš: Die slowakischen mittleren Tanks PzKpfw. III Aufg. N.105

LULÁK, Václav – RODÁK, Jozef: Auf den Minenfeldern unter Dukla115

ŠKORPÍK, Štefan: Der Ausbau des Denkmals und des Nationalfriedhofes in dem Paß von Dukla122

Rezensionen126

Anotationen, Glossen143

Chronik160

Bibliographie165

CONTENTS

Studies

SLEZÁK, Tomáš: The Austrian Auxilliary-Corps in the Russian Campaign 18123

SZÁRAS, Peter: Falange – Loss of Identity. Incorporation of Spanish Fascist Movement into Frankist Power Structure and Role of Army in this Process.....31

SLÁDEK, Oldřich: New Means of Struggle – Radio Counter-games in the Territory of Slovakia.....53

SZÁMVÉBER, Norbert: Südwind Operation.....64

Documents and Materials

SLEPCOV, Igor: General Kornilov – His Contact with Slovakia, Capture, Escape and Death. Or Rise of a New Legend?85

TURZA, Peter: Development of Slovak Military Museum Tradition in 1939 – 194592

KLUBERT, Tomáš: Slovak Medium Tanks PzKpfw. III Ausf.N.....105

LULÁK, Václav – RODÁK, Jozef: On minefields at Dukla115

ŠKORPÍK, Štefan: Building of Memorial and National Cemetery at Dukla.....122

Reviews126

Annotations, Glossaries143

Chronicle160

Bibliography.....165

VOJENSKÁ HISTÓRIA 3/2001

Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo
Vydáva Ministerstvo obrany SR vo Vydavateľskej a informačnej agentúre
v spolupráci s Vojenským historickým ústavom.

Na obálke: Neznámy autor: Zástavník 8. husárskeho pluku
Ladislav Škultéty-Gabriš (tzv. večný vojak)

Šéfredaktor Mgr. Ladislav Sokol
Grafická úprava Alena Madajová

Redakčná rada: plk. doc. PhDr. Józef Bystrický, CSc. (predseda), členovia: PhDr. Michal Barnovský, DrSc., PhDr. Valerián Bystrický, DrSc., PhDr. František Cséfalvay, CSc., PhDr. Viliam Čičaj, CSc., PhDr. Silvia Čordášová, PhDr. Vojtech Dangel, CSc. (podpredseda), plk. PhDr. Ivan Gosiorovský, PhDr. Marián Hronský, CSc., PhDr. Vladimír Segeš, PhDr. Jan Štaigl, CSc., Peter Turza, PhDr. Pavol Valachovič, CSc., PhDr. Oldřich Vaněk, CSc.

Mgr. Mária Stanová (tajomníčka)

Schválené do tlače dňa: 5. septembra 2001
Registračné číslo 1713/97

Rozširuje Vydavateľská a informačná agentúra, Kutuzovova 8, 832 47 Bratislava

ISSN 1335-3314

Tlač: OPS MO SR, Kutuzovova 8, Bratislava

via@mod.gov.sk

ISSN 1335-3314